dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı: 2500 TL. *(KDV Dahil)*

- **Zor Fakat Zorunlu Yenilenme Görevi** / *G.Hewison*
- **Politik Reformun Yeni Bir Aşaması** / *Y.Primakov*
- **Bir Uygarlık Bunalımı Mı?** / *Tartışma*
- **Olanaksız Olan Gerçekleşecek Mi?** / *K.Livingstone, P.Hain*
- **Toplumsal İlerlemenin Kimi Yönleri** / *Tartışma*

KASIM 1989 **19**

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Su Basım Yayın Sanayi Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık □ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar □ **Yönetim Yeri:** Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İSTANBUL **Tel:** 522 11 96 □ **Dizgi** Maraton Dizgievi □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Paşahan Basımevi □ **Dağıtım:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul □ **Abone Koşulları:** (Yurtiçi) 6 Aylık 12.500 TL., 1 yıllık 25.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 15 DM, 1 yıllık 30 DM Tek Dergi 3 DM **B.Almanya Temsilcisi:** Bahattin Erdem
Hesap No: 1056-30421-1066904 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL
Döviz Hesop No: 30100/2308 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL

MARATON/DBKÜNYE...MG-1

dünyaya bakış

AYLIK SOSYALİST ÇEVİRİ DERGİSİ

İçindekiler kasım 1989/19

ZOR FAKAT ZORUNLU YENİLENME GÖREVİ

George HEWİSON
Kanada Komünist Partisi Genel Sekreteri

Komünistler çevrelerini sürekli incelemek, politik doğrultularını gerçeklik karşısında sınamak, kontrol ve yeniden kontrol etmek, günün koşullarına uydurmak için zamanını doldurmuş herşeyi kesip atmak ve yanlışlarını düzeltmek zorundadırlar. Komünist hareket tarihi boyunca, işçi sınıfının toplumsal ilerleme ve adalet için savaşımı açısından büyük değeri olan fazlaca deneyim biriktirmiştir. Fakat ciddi hatalar işlediğimizi ve yanlış değerlendirmelerde bulunduğumuzu da kabul etmek zorundayız.

Birincisi; dünya görüşümüz, sosyalizmin gücünü çok basit biçimde abartıp abartmadığımız, emperyalizmin gücünü ve onun çelişkilerini yumuşatma yeteneğini küçümseyip küçümsemediğimiz sorusunu incelememizi gerektiriyor. 1970'li yıllarda sosyalizmi, uluslararası işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketini zaferden zafere koşuyor görme ve kapitalizmi ölüm döşeğinde ele alma yönünde bir eğilim vardı. Bu inanç Komünist ve İşçi Partileri (1969) Moskova Konferansı Bildirisi'ne de yansımıştır: "Emperyalizm ne yitirdiği tarihsel insiyatifi tekrar ele geçirebilir, ne de dünyanın gelişmesini tersine döndürebilir" (1)

Sosyalizmin sonunda kapitalizmin yerini alacağı düşüncesi genel anlamda doğru olsa da, ki doğrudur, bu bildiri emperyalizmin kendini ayarlama, manevra yapma ve önemli darbeler indirebilme yeteneğini görmeyi başaramamıştır. Komünistler, emperyalizm devrimci güçlerin zafere koşan yürüyüşünü engellemek için sanki emperyalizm hiçbir şey yapmamış ya da yapamayacakmış gibi, hemen hemen yirmi yıldır hareketsiz kaladılar. Kimi durumlarda, böyle bir değerlendirme üzerinde temellendirilen taktiklerin maceracı olduğu ortaya çıktı. Yaşam, derinleşen çelişkilerine karşın, emperyalizmin cephaneliğinde hatırı sayılır yedek güçlere sahip olduğunu ve olmaya devam ettiğini kanıtlamıştır. Komünistler pek çok formülasyonu, bu çok daha ciddi değerlendirmeyi yansıtacak biçimde düzeltmek zorundadırlar.

Bu gibi gerekli düzeltmeler yaparken başka bir aşırılığa kaçıp, bebeği de kirli banyo suyuyla birlikte atmaya karşı çok dikkatli ve uyanık olmalıyız: Sosyalizmin sonul olarak başarısızlığa uğradığını ilan etmemeli ya da kuramımızın, amaçlarımızın ve

ideallerimizin temel doğruluğunu sorguya çekmemeliyiz. Batı basın-yayını sosyalizmin başarılarının hiçbir şeye değmediğini ve emperyalizmin ölümsüz olduğunu kanıtlama çabasıyla büyük bir ideolojik çaba içine girmiştir.

Yeni politik düşünce uluslararası iklimi yumuşatmış ve insanlık uçurumun kenarından döndürülmüştür. Fakat bu, ne uluslararası alanda ve ne de toplumlarımızın içinde yürütülen savaşımları ortadan kaldırmıyor. Batılı emperyalist güçlerde, ekonomiyi askerselleştiren ve yeni gerçeklikleri kabul etmeyen ya da nükleer-çağ düşüncesini kabul edenler hükümette kalıyorlar. Komünistler kendilerini bu durumla bağdaştırmamalıdırlar.

Ülkemiz yönetimi hâlâ eski düşünceye, "nükleer caydırıcılık" ve "esnek mukabele"ye çok daha fazla bağlıdır. Fakat gittikçe daha çok savunmaya zorlanıyor. Bu olanak kaçırılmamalıdır. Bundan dolayı, hiç kuşkusuz olaylara yeni tarzda bakmak ve bizzat devrim nosyonu açısından da bunu yapmak gerektiği halde, devrimci iyimserlik için nedenler de vardır.

Kanada Komünist Partisi, sosyal şovenizme karşı çıkmak ve işçi sınıfının *devrimci perspektifini* korumak ve genişletmek için, işçi sınıfı arasında kararlı bir uluslararası savaşımın sürdüğü koşullarda kuruldu. Kuşkusuz partimiz, var olan sistem çerçevesinde işçi sınıfına yarar sağlayacak *reformlar için* savaşıma da büyük ölçüde katkıda bulundu. Fakat yıllarca bize en büyük zorluğu getiren alan, reformun devrime taktik ve stratejik yönlerden bağlanması olmuştur. Hiç kuşku yok ki, devrimci perspektif partinin Kutsal Kasesi ya da "felsefecinin kayası" olarak kalıyordu ve II. Dünya Savaşı sonrası kapitalist yayılmacılığın zor döneminde bu esasta çok daha böyledir. Fakat reformu devrime bağlayan süreçlerin iki aynı, pratikte kimi zaman karşı karşıya getirilmiş ya da her bir "kutba" ne kadar ağırlık ve kuvvet yerleştirileceği yönünde bir dengeleme hareketi olarak görülmüştür. Bir yanda reformların ve sosyal demokrasiyle birlik yolunun izlenmesi, bizim için sürekli bir likidasyon tehlikesi taşımıştır; öte yanda, sol maceracılığa karşı bir kalkan olan demokratik, antitekel strateji hemen hemen kendi içinde bir çıkmaz durumuna gelmiştir. Reform ve devrimi bağlamaya yönelik sürekli pratik ve kuramsal çalışma parti pratiğinde geri kaldığı ölçüde, bu iki eğilim de güçlenmiştir.

Yeni tutuculuk tehlikesi karşısında bu görev bugün yeni bir yön kazanmaktadır. Yeni tutuculuk bir yanda reform alanına saldırmakta, fakat öte yanda, reformlar ve onları devrimci perspektife bağlama gereksinimi daha da büyümektedir. Yeni bağlar ortaya çıkmakta ve ister *yaşam için savaşımda, ya da ister emekçi halkı ilgilendiren ivedi sorunlarda* olsun, *komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki tarihsel aralık kapanmaktadır.* İdeolojik ayrımlar hâlâ vardır, fakat işbirliği alanı gittikçe daha fazla genişlemekte yenitutuculuğu engelleme ve geriye püskürtmenin bir önkoşulu olmaktadır.

Ülkemizin gerçekleri bazı konularda diyalogun sol hareket çerçevesinin çok ötesine uzanabileceğini göstermektedir. Uluslararası sermaye var gücüyle yalnızca halkın

yaşam standartlarına, hak ve özgürlüklerine değil, ülkenin bağımsızlığına karşı da bir saldırıya geçmiştir. Onlar bütün hızlarıyla ekonomiyi askerselleştiriyorlar. Böyle bir strateji herşeyden önce işçi sınıfına vurmakta ve birlik için yeni bir temel oluşturmaktadır. Aynı zamanda nüfusun öteki bölümlerinin, hatta burjuvazinin belirli kesimlerinin çıkarları da etkilenmektedir.

Bunun en son örneği Serbest Ticaret Anlaşmaları üstüne yürütülen savaştır. (Serbest Ticaret Anlaşmaları asıl olarak yalnızca ticareti ilgilendirmiyor ve Kanada halkının görüş açısından da kesinlikle "serbest" değildir). Serbest Ticaret Anlaşmaları uluslararası şirketlerin Kanada'yı kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmaları planının merkezi öğesidir. Öyle ki, Kanada'nın bağımsızlığına nitelikçe yeni bir tarzda meydan okumadır. Kanada halkına son kırk ya da elli yıldır sağlanmak zorunda kalınan reformların geri alınmasına temel oluşturmaktadır. Bu, Reagan sonrası ABD'ye uyarlanmış ekonomiyi askerselleştirme stratejisiyle tutarlıdır. Burjuva stratejisinde böylesine niteliksel bir değişme, kimi tekelci kesimlerin sözcülerinde de endişe uyandırmıştır. Kimileri, kendi dar ekonomik çıkarları tersine etkilendiğinden dolayı harekete geçmiştir; daha başkaları, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde dikkatli biçimde işlenen reformist burjuva yönetim sisteminin artık çözülmekte olduğunu görüyor ve burjuva yönetiminin tabanının sonuçta daralmasıyla, sistemlerinin uzun dönemde zarar göreceğinden korkuyorlar.

Böylesi bir durumda, genel olarak solun ve tikel olarak da komünist partisinin özel bir sorumluluğu vardır. İnsanların daha adil bir toplum, yaşam standartlarının, sağlık bakımının, emeklilik haklarının ve sendikal hakların sağlanması isteklerinin gerçekleşmesine önem vermelidirler. Bu istekleri paylaşırken, onları savunmak için, halka yenitutuculuğa karşı savaşacağı gerekli araçları da sağlamalıdırlar. Yeni Demokratik Parti'nin sol üyeleri, bağımsız sosyalistler ve komünistler içinde olmak üzere, sol, sömürüden arınmış bir Kanada görüşüyle ve böyle bir görüşün gerçekleştirilmesi yolunun doğrudan yenitutuculuğa karşı savaşımdan geçtiğini kabul ederek, yenitutucu saldırıya karşı bütün halk güçlerinin birleştirilmesine yardım etmelidir. Bunu yaparken, yenitutuculuğa ve militarizme karşı, halka yaşama gücü olan bir alternatif program da sağlamalıdır.

Böylesi bir perspektif gerçekçidir. Daha şimdiden Brian Mulroney'in Tory hükümetini geri çekilmeye zorlayabilecek güçlerin geniş bir koalisyonunu olanaklı görüyoruz. Burada anahtar rolün işçi sınıfına, özellikle de sendikalara düştüğünü biliyoruz. Haksız seçim sistemini, sendikaların yetersiz olan birliğini ve yenitutuculuk ile uluslararası büyük sermayeye karşı alternatif bir program eksikliğini fazlasıyla yansıtan sonucuna karşın, son federal seçimde yığın hareketi bakımından nelerin olanaklı olduğunu da gördük.

Bugün sendikalarda, son kampanyanın eksiklikleri de kısmen kabul edilerek geniş kapsamlı bir tartışma oluşmaktadır. Bu tartışma Yeni Demokratik Parti içinde de olmaktadır. Hatta yöneticilerini değiştirme sürecindeki ikinci tekelci parti olan liberal-

ler de, Ulusal Sorunlar Üstüne İş Konseyi'nin (2) gösterdiği yolu mu izlemek, yoksa geniş tabanlı halk hareketine yanıt mı vermek tartışması içindedir.

Komünist Partisi'nin halk hareketinde belirli bir rol oynadığı gerçektir. Fakat özellikle görevin büyüklüğü göz önüne alınırsa, kamuoyundaki etkimiz hâlâ çok küçüktür. Büyüme ve gelişme sorunlarımız nesnel etkenlerden ve ülkemiz tarihinden kök almaktadır. Bunlar geçmişte çok iyi incelenmiştir. Fakat zorluklarımızın öznel bir temeli de vardır.

Kanada'nın sosyalist partisi olarak, sık sık yansıttığımız sosyalizm görüşünün, bize sınıf karşıtımız tarafından dayatılan, Kanada'da kökleri olmayan bir parti klişesini güçlendirdiği gerçeğini kabul etmek zorundayız. Kuramsal yönden "sosyalizmin hiçbir modeli olmayacağını" çok uzun tartışmış olsak da, pratiğimiz bunun doğru bir kuram olduğuna inandı. Böyle bir yanlışın özellikle glasnost ve perestroyka döneminde düzeltilmesi acı vericidir.

Fakat glasnost olsun ya da olmasın, görece geri bir ekonomik konumdaki ülkelerde başlayan sosyalizm ile Kanada gibi üretici güçlerin hayli gelişmiş olduğu ülkelerdeki sosyalizm arasındaki ayrımın gece ile gündüz arasındaki ayrım olduğunu Kanada emekçi halkına açıklamak zorunludur.

Sosyalist bir Kanada'da yaşamın niteliği, var olan (ve bugüne kadar tek) sosyalizminkiyle karşılaştırıldığında doğal olarak daha yüksek bir düzeyden başlayacaktır. Sosyalizm imajımız *demokrasi ve halk iktidarının en geniş alanını kucaklamalı; maddi, ruhsal, kültürel ve başka her yönden kapitalizme üstün olduğunu kanıtlamalıdır.* Kapitalizmin çelişkileri derinleştiğinden bu görüşü gerçekçi biçimde ve güvenle yansıtabiliriz. İnsanların barış, bağımsızlık, çevre korunması, işyerinde ve toplumda daha fazla demokrasi ve daha iyi bir yaşam düzeyi istemleri, yeni tutuculukla, büyük ve büyüyen sermaye ile çelişki içindedir. Kanadalılar artan bir biçimde alternatif aramaktadır.

Bu nedenle, bugün ideolojik savaşım daha keskindir. Sosyalist yenileşme süreçleri, sosyalizme olan yeni bir ilgiye hız kazandırırken, tekelci basın-yayın bunu sosyalizmin sözümona tarihsel başarısızlığını kanıtlayacak biçimde veriyor.

Kanada'da komünizme yönelik ideolojik saldırı da değişmiştir. Partimize karşı cepheden sert bir saldırıdan, baştan sona bir basın-yayın gizlemesine geçilmekle birlikte, büyük sermayenin denetlediği basın, hâlâ istemiyerek de olsa partimize yer vermekte, fakat ondan giderek daha çok tarihin bir hatası olarak söz etmektedir. Fakat son yenitutucu dönemde, basın-yayın gizleme ağı daha da genişlemiştir. Sosyal demokratlar, sendikacılar, ilerici ve demokratik örgütler de alternatif bir mesaj duyurabilmenin büyüyen zorluğu karşısında bulunuyorlar.

Bu gerçeklik çerçevesinde yol açmak için savaşmak zorundayız. Bugün kimi öznel ve partimizle ilgili olarak kendimizin getirdiği sınırlandırmaları aşmak herzamankinden daha zorunludur. Partimiz merkez Komitesi bunu akılda tutarak, "stalinizmin

kalıtı" üstüne parti çapında bir tartışma başlatmıştır.Parti çapındaki tartışma, özellikle bizi yapay bir biçimde Kanada halkından ayıran geçmişin kimi öznel kalıntısının hâlâ var olup olmadığını araştırmak için tasarlanmıştır. Gerçek olan şey, halkın, çoğunlukla gerçek bir komünistin değil de, komünistin kaba bir resmini, burjuva propagandasının bizim için oluşturduğu bir tür klişeyi gördüğüdür.

KKP MK'nin başlattığı çözümleme, marksist-leninistlerin kuramsal durgunluğu yenme, gerekli dersleri çıkarma ve ilerleme yolunu bulma zorunluluğuyla koşullandırılmıştır. "Stalinizmin kalıtı"nın incelenmesi ne tarih dışıdır, ne de savunma niteliğindedir. Daha hoş göstermek için tarihi yeniden yazmak girişimi de değildir. Bu nedenle, işçi sınıfı pratiğinin stalinizme dayandırılabilir yanlışları ile özellikle Kanada toprağından beslenen yanlışları birbirinden ayırmalıyız. Aynı zamanda ikisi arasındaki karşılıklı ilişki olanağını da incelemeliyiz. Merkez Komitesi'nin yayınlanmasına izin verdiği tartışma notları, stalinizmi, *marksizm-leninizmden ayrılmaları temsil eden dallı, budaklı bir kuramlar ve uygulamalar gövdesi* olarak tanımlamıştır. Bu ayrılmalar:

- Parti içi demokrasinin bir yadsınması ya da azaltılması ve sosyalizmde ciddi çarpıtmalara, gereksiz hatalara ve suçlara yol açan buyrukçu tarzla ya da bürokratik merkeziyetçi yönetime yerini bırakmasıyla karakterize edilir. Bi uygulamaların kabul edilmesi, bir ülkede sosyalist kuruculuğun tarihsel ve kahramanca yolunun, Hitler faşizminin yenilmesi de içinde, dünyanın ilk sosyalist ülkesinin tarihsel başarılarının da yadsınması anlamına gelmez. Fakat yanlış, zarar veren ve suç içeren uygulamaların yinelenmesini (veya savunulmasını) önlemek ve bunların marksizm-leninizmden nasıl ayrıldığını belirlemek için tarihsel gerçeğin kabul edilmesi zorunludur. Demokratik merkeziyetçilik ilkelerinin çarpıtılması, parti yönetimi politik hattının çabuk bir biçimde düzeltilmesini olanaklı kılacak taban örgütlerinin işaretlerini uygun biçimde alamadığından ötürü, aynı zamanda partinin halk yığınlarından yalıtlanması tehlikesini de taşır. Başaka bir tehlike, halkın "komünist" ve "demokrasi" sözcüklerini ters anlamlı olarak anlamaya yönelmesidir.

- Komünistler arasındaki ve komünistlerle işçi ve halk hareketindeki öteki güçler arasındaki ilişkilerde, açık, samimi ve dürüst ilişkilerin yerini kendini beğenen, güdücü, aldatıcı ve hastalıklı davranışın almasıyla karakterize edilir.

- Yaşayan bir bilim olarak marksizm-leninizmin yerini dogmatik formülasyonların almasıyla karakterize edilir.

- İşçi sınıfı enternasyonalizminin yanlış yön verilmiş bir uygulamasıyla; Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin her uygulamasına eleştirel olmayan bir yaklaşımla karakterize edilir. Bu tavır tarihten kök almaktadır: Kanadalı işçiler 14 devletin müdahalesine karşı koyan genç Sovyet erkini desteklemek için grevlere gittiler. Bu gibi bir tepki, her sosyalist için doğaldır. Fakat sosyalist bir ülkede meydana gelen herşeye önsel bir destek doğal olarak ele alınamaz. Fakat yapmamamız gereken zamanda bile yaptığımız tam da buydu. Bu yolla sosyalizm çok büyük zararlar gördü ve biz bu

dogmatizm için pahalı bir bedel ödedik.

SBKP 20.Kongresi sonrasında partimiz kişi putlaştırılmasıyla ilgili pek çok olgudan üzüntü duyduğunu belirten özel bir karar aldı. Fakat bugün sorun, o kararın tümüyle pratiğe geçirilmediğidir. Partide aşırı merkezileşme, halkla bağlarının zayıflaması, ideolojik düzeyin düşmesi, öteki halk güçlerine karşı kuşku ve düşmanlığın üstesinden gelinmesi gereği, demokratik hareketlerin küçümsenmesi ve sosyalist ülkelerde meydana gelen herşeye eleştirel olmayan bir yaklaşım gibi pek çok sorun vardır. Stalinizmi daha önceki inceleme girişimlerimizi sekteye uğratan tuzaklardan sakınmak için, bütün bu ve daha pek çok zor soruna çözüm üretilmek zorunludur. *Stalinizmin kalıtı geride bırakılmaksızın, önümüzdeki yolu tasarlamamız olanaklı değildir.*

Komünist partinin toplumsal tabanı düşüncemiz de önemli ölçüde düzeltilmek zorundadır. İşçi sınıfı değişmektedir; onun yeni yapısını ve endüstri çekirdeğiyle öteki kesimleri arasındaki ilişkiyi incelemek zorundayız. Elbette burada amaç, ayrımları bulandırmak değil, tüm işçi sınıfını ortak çıkarlar temelinde birleştirmektir. İki yanlıştan da kaçınmalıyız: Sanayi çekirdeğini mutlaklaştırma ve yeni eğilimleri, emekçi halkın var olmaya başlayan yeni kesimlerini mutlaklaştırma.

Kuşkusuz, ona yeni katılan kesimler de içinde, işçi sınıfının değişen yapısına ilişkin öznel anlayışlar vardır. Kanada'da asıl olarak işgüçlerinden başka satacak hiçbir şeyi olmayan 13 milyon insanımız vardır. Nesnel olarak, sözcüğün bütün anlamıyla proleterlerdir, fakat kaybedecek hiçbirşeyleri olmadığı söylenemez.Pek çoğunun geniş evleri, arabaları, deniz motorları, hisse senedi, tahvilleri ve çinde yaşadıkları ve ait olduklarını duyumsadıkları sistem hakkında pek çok yanılgıları var. Ne var ki, yenitutuculuk, sayısız grevin gösterdiği gibi, bu yanılgıların pek çoğunu silmektedir.

Kanada'da etkili bir Yeni Demokratik Parti'nin bulunması ve sendika hareketinin hemen hemen sınıf savaşımı konumunda olması, Kanada işçilerinin, kapitalist sisteme sonsuza değin emanet ettikleri çıkarları olduğunu duyumsamadıklarını gösteriyor. Emekçi halkın sınıf bilincinin gelişmesine yardım etmek komünistlerin görevidir. Elbette bu bilinç, proletaryanın zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyi olmadığı yüzyıl öncesinin bilinci değildir. Bugünün işçileri bütün kazanımlarını korumak ve konumlarını pekiştirip ilerletmek istiyor. Bu istekler ancak kapitalist sınıfın zararına karşılanabilir. Dolayısıyla, en başta komünistler, çıkarlarının sistemin değişmesinde yattığını emekçi halka göstermelidirler.

Geçmişte programımız, demokratik ve antitekel bir sistem için savaşımın bir noktada sona ereceğini ve Kanada işçisinin henüz çok zor gördüğü Sovyetler birliği tarzı bir sosyalizme niteliksel bir sıçrayışın olabileceğini öngördü. Sovyet perestroykası'nın kapitalist ülkelerdeki halklara farklı bir sosyalizm imajı sunduğu bugün, komünistler, çabuk bir biçimde kendilerini ayarlamalıdırlar. Varolan sosyalizmdeki yenilenmenin neden olduğu olumlu ilgiyi yakalamak zorundadırlar. Fakat Kanada ya da başka herhangi bir kapitalist ülkedeki olumlu koşullar, eğer sosyalizmin emekçi halkın bugün sahip olduğundan daha iyi bir düşünce olduğunu, sosyalizmin onlara mo-

ral, ruhsal ve ekonomik yönden çok daha üstün birşeyler vereceğini gösteremezsek, otomatik olarak gerçekleşemezler. İnsanlar yalnız Sovyetler Birliği'nde olan şeyler temelinde değişimden yana bir seçime gitmeyecektir. Daha iyi bir toplum için bir tasarı görene dek komünist partisine katılmayacaklardır. Bütün bunları ciddi olarak ele almalıyız.

Başka deyişle, gerek duyduğumuz şey; ideolojik çalışmamızın yenileştirilmesidir. Yalnızca o zaman büyük sermayenin, militarizmin ve adaletsizliğin yönetimine karşı bir alternatif, emekçi halka seslenen bir alternatif olduğunu kanıtlayabileceğiz.

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde komünist hareketin bugün içine girmiş olduğu evreyi tanımlamak çok zordur. Açıktır ki, büyük sorunlar içeren kimi durumlar vardır. Fakat dünya tarihinin böylesi karmaşık bir döneminde başka türlüsü de beklenemez. Yeni alternatifler arandığı zaman, başlangıçta karışıklık olması da kaçınılmazdır. Fakat sosyalizme yönelik tavırların değişmesi açısından iyimserlik için yeterli nedenler vardır. Zor bir dönem içinde yaşıyor olsa da, halk SBKP'nin dünya barışı ve toplumsal yenilenme için dürüstçe çalıştığını, savaştığını gördüğünden dolayı Gorbaçov'a çok büyük bir ilgi gösteriyor.

Komünist partilerin barış ve çevre koruması için savaşıma, öteki global sorunların çözümüne büyüyen bir öncelik verdikleri günümüzde, ardıcıl biçimde destekledikleri pasifistlerden ve çevrecilerden, öteki ilerici hareketlerden, komünistleri neyin farklı kıldığını sormak mantıklı olacaktır. Bu en başta insanın insan tarafından sömürüsüne son verme amacıdır

Komünistler o amacı, somut var olan; yani nükleer bir savaş, çevre intiharı, borç bunalımı ve üçüncü dünyanın sorunları vb., gölgesinde sürünen gerçek dünya bağlamında ele alırlar. Komünistler bu çelişkilerin barışçı biçimde çözülmesini sağlamak için çaba gösterirken, aynı zamanda bu çelişkilerin karşılıklı bağlılıklarından sonuçlar çıkaran bir güçtür.

Komünistler görüşleri ve ilkeleriyle öteki politik güçlerden farklıdır. Fakat farklı oluşlarını sürekli aşırı vurgulamak kendimizin yol açtığı bir yalıtlanma ve belki de halkın bir kenara itilmesinde yansımasını bulan belirli bir kibirlilik yaratacaktır. Fakat komünistlerin öteki insanlarla paylaşmak zorunda oldukları dünyaya bilimsel bir bakış yöntemleri olmasından ötürü çok özel sorumlulukları vardır. Onlar aynı zamanda başkalarından, hem karşıtlarından ve hem de bağlaşıklarından öğrenmelidirler. "Sendikaların komünizmin bir okulu olduğu" doğru formülünü öğrendik. Fakat tersi de doğrudur: Komünistler halktan, yığın örgütlerinden ve sendikalardan çok şey öğrenebilirler. Komünistler herşeyden önce öğrencidirler. Halktan, çevresindeki güçlerden öğrenmeye son verdiği anda, her parti politik yönden ölür. Bunu gerçekleştirmek için onlarla temas kurmak ve deneyimlerini çözümlemekten geri durmuyor, marksizmi, glasnost ve perestroykayı inceliyor!

Dünya işçi sınıfı hareketinin deneyimi çok önemlidir. Örneğin, "kalite çemberle-

ri¨ konsepti Japonya'da başladı, daha sonra Batı Avrupa, ABD ve Kanada'ya girdi. Sosyalizm koşullarında onlara "çalışma ekipleri" deniyor. Fakat kapitalizm koşullarında, bunlar işçilerin sömürülmesini yoğunlaştırmak için kullanılıyor. Böylesi gelişmelere hazırlıksız yakalanmamalıyız.

Komünistler birbirlerinden uluslararası deneyimi öğrenmeye de gereksinim duyuyorlar. Biz, partimizde, ulusal özgüllükleri yeterince incelememe pahasına, uluslararası fenomenler üzerinde çok yoğun şekilde durmaya eğilim taşıyoruz. Kendi tikel renkleriyle sosyalizm konusunda konuştukları için öteki partileri oldukça eleştirdik. Özgüllükleri genelin üzerine koyarak onların marksizmi saptırdığını düşünüyorduk. Şimdi kimi düzeltmeler yapmamız gerekiyor. Bu yeni sosyalist yenilenme döneminde, güçlüklerle dolu, ama insanlığın ileriye yürümesi için gerekli bir dönemde, çeşitliliğimiz içinde daha büyük bir birlik ve zenginlik olduğunu görüyoruz.

(*) WMR Uluslararası Komünist Hareket ve Parti Çalışması Deneyimi Değiştokuşu Komisyonu, kardeş partilerin ulusal ve dünya gerçeklerine uymak için yeniden yapılanma çabalarına yer vermeyi sürdürüyor. Bkz. Dimitris Christofias (Kıbrıs), K.P.Silva (Sri Lanka), Seyfettin Ahmet Manik (Bengaldeş), Rene Urbany (Lüksemburg), Ken Douglas (Yeni Zelanda), Kaare Andri Nilsen (Norveç) ve George Hawi'nin (Lübnan) WMR, 12, 1988 ve 1, 6, 7 ve 8, 1989 sayılarındaki makaleleri.

(1) Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Toplantısı. Moskova 1969, Barış ve Sosyalizm Yayınları, Prag, 1969, s.13.

(2) USİK, Kanada'da en büyük uluslararası şirketlerin önde gelen yürütme görevlilerini bir araya getiren bir örgüttür. Serbest Ticaret Anlaşması da içinde olmak üzere, yenitutucu programı onlar yaratmışlardır.

ORTAK KAYNAKLAR VARDIR!..

"Örnek" Bir Sosyalistle Söyleşi

1974'te AET üyesi ülkeler sosyalist ve sosyal demokrat partileri, tüzüklerinde belirtildiği üzere, karşılıklı ilişkilerini güçlendirmeyi ve Avrupa Topluluğu'nun varlığından kaynaklanan sorunlar üzerinde ortak bir tutum geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir Konfederasyonun çatısı altında birleştiler. WMR'nin sorunlarına Konfederasyon başkanı Guy SPITAELS'in verdiği yanıtlar, Drapeau Rouge'un(*) genel yayın yönetmeni Pierre Beauvois'-nin nazik yardımları sayesinde elimize geçti.

Guy SPITAELS

AT Sosyalist Partiler Konfederasyonu Başkanı,
Belçika (Fransızca kesimi) Sosyalist Partisi Başkanı

☐ **AT Sosyalist Konfederasyonun amacı nedir? Bu, işçi sınıfı hareketinin enternasyonalist özlemlerinin yeniden canlılık kazanması mı, yoksa sağ güçlere karşı denge oluşturma çabası mı?**

☐ İşçi sınıfı hareketinin enternasyonalist özlemlerinin yeniden bir canlılık kazanmasından sözedilemez, çünkü bu, Avrupa Topluluğu Sosyalist Partiler Konfederasyonu ve Sosyalist Enternasyonal'in varlığı tarafından kanıtlandığı gibi, daima varolmuştur.

Konfederasyonumuz, Avrupa Topluluğu içerisindeki erk sisteminin bir öğesi durumuna geldikçe, ağırlığı giderek artmış olan politik yapıdır. Bu, ekonomik ve toplumsal yaşamımız açısından temel bir öneme sahiptir.

İç pazar oluşturulması, sektörel yeniden dönüşümleri, kaynaklar ve işletmelerin bölgeler arasında önemli oranda yeniden dağılımını beraberinde getirecek. Bu bakımdan, Avrupa sosyalistlerinin aktif bir istihdam politikasına ve dezavantajlı bölgelerin kalkınmasına öncelik verilmesi için birleşmeleri önem taşıyor. Devletler arasındaki rekabetin, ücretli işçilerin ve maaşlı personelin sosyal güvenliğini azaltacak ve sosyal harcamaları kısacak bir biçimde gelişmesini önlemeye çalışıyoruz. Sosyalist Partiler ve Sosyal Demokratlar Konfederasyonu, bu sorunlara nasıl karşı koyulacağı üzerine düşünce alışverişinde bulunmak için vazgeçilmez bir yapıdır.

(*) Belçika Komünist Partisi'nin günlük gazetesi (çev.)

□ Batı Avrupalı çeşitli sosyalist partiler arasındaki önemli farklılıkları gözönünde tutarak, bunların ortak özelliklerini nasıl tanımlayabilirsiniz? Şimdi "örnek" bir Avrupalı Sosyal Demokrat nedir?

□ Belki farklılıklar olabilir, ama Konfederasyonumuz, Avrupa'da topluluğun tüm partilerini biraraya getiren tek politik hareket olmaya devam ediyor. Başka bir deyişle, Konfederasyonumuz Avrupa'nın karmaşıklığını bir bütün olarak içine alan tek harekettir. Bu, pek çok konuda partilerimizin gerçekte sanılandan daha fazla birbirine yakın olduğunu gösterir. Bu; ister, tek pazar sonucu ekonomik yeniden yapılanma, çevrenin durumu, Avrupa para sisteminde reform sorunları isterse, Bakanlar Konseyi'nde, AT Komisyonu'nda ve hepsinden önce Avrupa Parlamentosu'nda demokratik sürecin pekiştirilmesi sorunu olsun, önümüzdeki on yılın önemli sorunları karşısında, tüm Batı Avrupa sosyalistleri için ortak, gerçekçi önerileri kapsayan *Manifesto*'muz tarafından da kanıtlanmaktadır.

"Örnek" bir sosyalist —ben kişisel olarak kendimi daima böyle biri olarak gördüm— ya da bir sosyal demokrat, birleşik ve demokratik bir Avrupa'yı (ki bu, etkili bir toplumsal politika geliştirecek ve dünya ekonomisinde ya da uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanında ölü bir ağırlık durumuna gelmesini önlemeye çalışacaktır) kurma yönündeki genel isteğe tümüyle katılan kişidir

□ Avrupa Topluluğu Sosyalist Partiler Kongresi'nde komünist tehlikenin şimdi karşı durulması gereken üç ana tehlikeden biri olduğunu söylerken neyi düşünüyordunuz? Kırk yıl önce Paul Speak (1) şu ünlü sözleri sarfetmişti: "Korkuyorum!" Bu iki açıklama arasında bir fark var mı?

□ Konfederasyon kongresinde benim söylediğimle Speak'ın sözleri arasında ortak yan pek yok. 0, 40 yıl önceydi! Beş yıl önce, Varşova Paktı ülkeleri tek parçalı bir blok, gösterişsiz, hatta katı ideolojileri, geri yaşam ölçütleri ve insan hakları ihlalleriyle bize itici gözükmekteydiler.

Tehlike kolayca saptanabiliyordu. Çünkü bu, ideolojik kamplaşmada, tırmanmakta olan silahlanma yarışında, normdan en ufak bir sapma denemesinin boşa çıkarıldığı uydu ülkeler üzerindeki Moskova'nın kesin denetiminde ve dolaylı ya da dolaysız olarak bölgesel çatışmalara karışılmasında, tehlikeli bir biçimde kendisini gösteriyordu. Kısacası, manzara son derece huzursuz ediciydi ve Speak Batı'da Ordu'dan korkan tek kişi kesinlikle değildi.

Bereket versin, durum kesin olarak değişmiş bulunuyor. Yumuşama doğrultusunda bazı önemli adımlar atıldı: Afganistan'dan çekilme, INF antlaşması ile simetrik olmayan indirimler, tam denetleme, Mihail Gorbaçov tarafından duyurulan geleneksel silahlarda tek yanlı indirimler. Viyana görüşmelerinin başlaması vb., Doğu'da gerçekleşen gelişmeleri ilgi ve güvenle izlemekteyiz.
Ben iyimser bir kişi olarak tanınmakla birlikte yanılsamaların baskısı altında, demokratik ülkelerimizi bir anda askersel bir risk altına ya da sosyalistler olarak bu denli değer verdiğimiz özgürlükleri ipotek altına sokmamak için, sorumlu Batılı politikacıların uyanık durmasının önemli olduğunu anlayabilirsiniz.

□ Şimdi komünistler ve sosyal demokratların nerede ayrıldıkları kendisine sorulduğunda, Mihail Gorbaçov, Lenin'in partisinin Ekim Devrimi'ni gerçekleştirdi-

ği sırada sosyal demokrat olarak adlandırıldığını özel olarak anımsatarak, ortak kaynaklara vurgu yaptı. Bu soruyu siz nasıl yanıtlarsınız?

☐ Diyalog için elverişli ortak kaynaklar elbette var. Ancak, farklılıklar isim sorununu aşıyor. Bu bakımdan, diğerlerinin yanısıra, demokratik gelenek şimdiki durumda önemli bir etken. Böyle olmakla birlikte, bugün Doğu'da elbette yeni gelişmeler var: Doğu ülkelerinin bazılarında ekonomik, politik ve toplumsal yeniden yapılanma çoktan bir gerçeklik durumuna gelmiş ve bazı umut verici başarılar elde edilmiş bulunuyor.

☐ **Sosyalist partilerin başka ülkelerdeki, özellikle erkekte bulunan komünist partilerle kendi ülkelerindeki komünist partilerle olduğundan daha yoğun ilişki kurmaya yatkın olmaları nasıl açıklanabilir?**

☐ Şimdiki durumda erkte ya da buna aday olan Batılı sosyalist partilerin Doğulu komşularının egemen çevreleriyle şu günlerde ilişkilere öncelik vermesi doğal. Böyle davranarak, onlar, özellikle yürürlükte olan süreçlere değer biçip destek vererek Doğu-Batı ilişkileri konusundaki düşlerini ve girişimlerini ortaya koyuyorlar. Öbür taraftan, kendi ülkelerinin komünist partileri en azından Belçika'da ve öteki komşu ülkelerde çoğunlukla fazla bir seçmen desteğine sahip değiller. Kaçınılmaz olarak diyalog daha az yoğun olmakla birlikte yine de sosyalist partiler onlarla konuşmaya karşı değiller.

☐ **Nükleer çağın global sorunlarından kaygı duyan tüm güçler arasında, yapıcı bir yakınlaşmanın bir yolu olarak yeni düşünce tarzına karşı tutumunuz nedir?**

☐ Yeni düşünce tarzının gerçekten ne anlama geldiği konusunda oldukça açık bir düşünceye hâlâ sahip değilim. Öte yandan, Doğu-Batı ilişkilerinde yeni yaklaşımla doğrudan bağlı olarak, güvenlik konularına yeni bir bakış olduğunu biliyorum. Çok şükür, şimdi pek çok lider güvenliğin füze depolamaktan ibaret olmadığını, fakat daha çok nükleer kazaların, insan hakları ihlallerinin ve ekonomik çarpıklıkların önlenmesi olduğunu, Batı ve Doğu Avrupa halklarını birbirinden ayıran engellerin ortadan kaldırılmasının en etkili yolunun, kuşkusuz işbirliğini özendirmek, politik, ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerin geliştirilmek olduğunu keşfetmiş bulunuyor.

Politik yöneticiler, halklarımız arasında karşılıklı saygı ve anlayış doğrultusunda vazgeçilmez bir aşama olan Doğu-Batı diyaloğunu özendirme gereksiniminin bilincine varmış bulunuyorlar.

POLİTİK REFORMUN YENİ BİR AŞAMASI

Yevgeni PRİMAKOV

Akademisyen SBKP MK üyesi; SSCB Yüksek Sovyet Birlik Başkanı

Moskova'da 25 Mayıs 9 Haziran tarihleri arasında toplanan SSCB Halk Temsilcileri 1. Kongresi, Sovyet toplumunda önemli bir dönüm noktası oldu ve perestroyka'nın yeni bir aşamasını başlattı. Büyüyen demokrasinin gücünü gösterdi, düşünmek ve güncel değişimleri incelemek için zengin malzeme sağladı, sonuçları yurtta ve yurtdışında canlı tartışmalara yol açtı.

Kongre öncesi ve sırasında, perestroyka'nın dört yılda özellikle ekonomide çok az sorunu çözdüğü, pek çok malın eksikliğinin hâlâ duyumsandığı ve kuyrukların daha kısalmadığı yolunda yakınmalar duydum. En yoğun biçimde, devlet bütçe açığında yansıyan mali dengesizlik, ciddi ekonomik zorluklar vardır. Bu doğrudur. Fakat, kongre aynı zamanda *perestroyka'nın daha şimdiden ne kadar çok şey başarmış olduğunu* da gösterdi. Her şeyden önce, perestroyka olmadan böylesine açık bir atmosferde, toplumumuzun geçmişi, bugünü ve geleceği üstüne gerçek bir görüş çoğulculuğuna sahip bir forumun toplanmasının olanaklı olamayacağını kabul etmek zorundayız. Bir yıl önce bile bu hemen hemen düşünülemez bir şeydi.

Düşünce Özgürlüğü ve Çoğulculuğu

Kongre tarafından perestroyka'nın yeni aşamasının özelliklerinden biri; toplumun bütününü sardıktan ve ona bir liberalleşme duygusu verdikten sonra, uluslararası parlamentoculuk deneyiminin ötesine geçmiş hayli demokratik olan doğasıdır. Gölgelerden yeni güçler çıkmış ve geleneksel olmayan pek çok politik lider için yol açılmıştır. Sayısız halk temsilcisi olgunlukları, sağduyuları ve sorunları devlet adamı tarzında çözme hazırlıklarıyla ayırdedilen konuşmalarda bulunmuşlardır. Üstelik, bu eşi görülmedik meclis, genel olarak temsilcilerin yüksek düzeydeki yoldaşların işaretleriyle değil de, kendi seçmenlerinin istekleri ve kendi değer yargıları doğrultusunda hareket etmeleri açısından da çarpıcı bir başarı olmuştur.

Kongre aynı zamanda, toplumun çelişkileri ve karmaşıklığının geniş ulusal, toplumsal ve politik bir kesitini ortaya koyarak, çağı doğru olarak *yansıtması* bakımından da önemlidir. Bu, hem bugün daha yüksek düzeyde bir öz bilince sahip olan

halk ve hem de yöneticiler için yararlı olmuştur. Toplantı yapay, amaçlı ya da ısmarlama bir görüntü değil, perestroyka'nın beşinci yılında SSCB'nin gerçek bir resmini veriyordu. Sosyalizmin daha ileri yenilenme ve gelişmesi kararlaştırılırken, önümüzde böyle bir resmin olması çok önemlidir. Çizilmesi gereken rota toplumumuzun karakteri ve potansiyelinin gerçekçi bir anlayışını gerektirir.

Halk temsilcileri, çoğunluğun ruh durumunu yansıtarak görüş birliği içinde *perestroyka'dan yana* olduklarını açıklamışlardır. Elbette, perestroyka'nın ülkenin sorunlarını çözmenin tek yolu olmadığına inanan ve hatta yönetsel buyrukçu yöntemlere özlem duyan kişiler de (ki bazıları kongrede bulunmuş olmalıydılar) vardır. Ne var ki, televizyon kameraları önünde görüşlerini kürsüden açıkça söyleyebilmeye cesaret edememeleri gerçeği, ülkedeki genel atmosferin ve toplumun reformlar yolunda ne denli ilerlediğinin göstergesidir.

Kongre son zamanlara kadar oldukça soyut görülen düşünce *çoğulculuğunu* tümüyle ortaya çıkardı. Fakat bu çoğulculuk devletin gelişme stratejilerinde daha az belirgindi. Gerçek; farklı gözüken pek çok konumun (değişik ölçülerde de olsa), desantralize olma, federasyonla cumhuriyetler arasındaki ilişkilerdeki geçmiş bozulmaları sona erdirme, cumhuriyetlerin ekonomik egemenliklerine öz kazandırma, kendi kendini düzenleyen ekonomiye doğru ilerleme ve demokrasiyi geniş çaplı örgütlenme ve yüksek düzeyde bir sorumlulukla daha öte genişletme gereğini kabul etme esasında birleştikleridir. Ne kongrede, ne de sonrasında ekonomik birimlere daha fazla özerklik sağlanması, daha güçlü disiplin, suçları önlemeye yönelik güçlü bir hareket ya da ulusal devlet kuruculuğundaki ve yönetsel organların işleyişindeki geçmiş yanlışların düzeltilmesi düşüncesini tümüyle reddeden hiçbir konuşma yoktu. Varolan zorlukların, en başta ekonomideki zorlukların üstesinden gelme taktiklerine gelince, görüşlerin birbirinden uzaklaşması burada çok belirgindi. Önerilen önlemlerin alanı ve uygulama hızına ilişkin ve bir temsilci ya da temsilciler grubunun onları ne denli kararlılıkla öne sürdüğüne bağlı olarak farklar ortaya çıktı. Kimileri olağanüstü adımlardan yana görünürken, başkaları zaten iyiye yönelik bir dönüş gerçekleştiğine, ülkenin bunalımdan çıkmakta olduğuna ve olağanüstü önlemlere başvurmaksızın belirli manivelaların ardıcıllıkla güçlendirilmesi gereğine inanarak daha sakin, daha düşünceli bir yaklaşımı seçiyor.

Bu tartışmalar gerçek yaşamın bir çelişkisini yansıtıyor: Olağanüstü adımların gerekliliği bir kez kabul edildiğinde, kendi doğaları gereği ekonomik olmayan yönetsel önlemler de kaçınılmaz olarak gerekli olur. Paradoks, onların sonuçta perestroyka'nın ilerlemesine; desantralizasyona; kendi kendini düzenleyen üretim sistemine doğru harekete; ekonomi ve bir bütün olarak toplum üzerinde yönetsel olmayan —ekonomik, moral ve demokratik olup, hiçbir biçimde buyrukçu olmayan— yolgöstericilik yöntemlerinin kullanılmasına götürmek zorunda kalacağıdır. Burada iki olasılık ortaya çıkıyor: Bu gerçekçi diyalektik kavrayışımız ya bizi, daha çok perestroyka'yla bir çıkış yolu aramaya götürür ya da olağanüstü önlemler bizi perestroyka'dan sapacağımız ve buyrukçu yönetsel sistemi güçlendirmeye başlayacağımız bir noktaya götürür.

Fakat, ekonomik sorunlar, çevre, milliyetler arasındaki ilişkiler ve daha başka ko-

nular üstüne yapılan tartışmalar, geçmişin çirkin mirasına ağırlık vererek geriye yönelik çözümlemelere giremeyeceğimiz ortak inancında birleştiler. Evet, geçmişin ağırlığı çok büyüktür; SBKP Merkez Komitesi Nisan 1985 Plenumu'ndan sonra bile bu mirası olduğu gibi hemen tanımadık. Fakat bugün kendimizi böylesi bir açıklamayla sınırlamamız yanış olacaktır. O nedenle halk temsilcileri asıl olarak yeniden yapılanma döneminin kendisinde meydana gelen hataları, eksiklikleri ve savsaklamaları tartıştılar. Bu onların dikkatlerini bugün ve gelecek üstünde, *ülkenin kötü durumuna en uygun çözümleri bulma ve perestroyka'ya yeni bir hız kazandırma* arayışında odaklandırdıklarına tanıklık eder.

Hatta 1. Kongre'de pek çok yoldaş anlaşılabilir bir sabırsızlıkla, gereksizce bir aceleciliğe kapılmadan, düşünceli ve çok iyi düşünülmüş biçimde hareket etme gereğini unutarak ekonomik ve yasal nitelikliler de içinde olmak üzere belirli önlemlerin hemen ve doğrudan uygulanmasını istiyorlardı. Temsilcilerin istekleri ve önerileri dikkate alınarak, yeni seçilmiş SSCB Yüksek Sovyeti'ne uygun yönergeler verilmiştir. Kongrenin kendisi bir dizi ivedi sorunda, nüfusun en az olanaklara sahip kesimlerinin —emekliler ve çalışmaz durumda olanlar— çıkarlarına dönük somut kararlar aldı. Temsilciler başka şeylerin yanısıra, izin dönemlerini uzatma olanağını incelemeyi de üstlendiler. Bundan başka, ülke tarihini, milliyetler arasındaki ilişkileri ve karmaşık sorunları araştırmak için komisyonlar oluşturdular.

Bu yeni ve en yüksek erk organının çalışması *glasnost* için bir zaferdi: Bütün ülke ve dünya, temsilcilerin ne söylediklerini en açık bir biçimde gördü ve duydu. Temsilcilerin kimi açıklamaları her şeyi açığa vuran, çok açık ve hatta bazen yanlıştı, fakat hiçbiri sansür edilmedi. Kabul edilebilir ki, çalışmada bulunmaktan çok gösterişte bulunmaya ilgi gösteren temsilciler de vardı. Fakat, bu yalnızca demokratik işleyişin kaçınılmaz doğal sonuçlarından biri olarak görülebilir.

Herkes tartışma alanı ve açıklığı ile politik kültürün genel olarak düşük olan düzeyini aşmaya hazır değildi. Görüntülerin gerçeklikten nasıl farklı olduğunu bir kez daha gördük: Önceleri, Yüksek Sovyet gerçekte her konuda görüş birliğine varmanın bir mekanizması olarak programlandığında, yüksek düzeyde bir politik kültüre sahip olacağımız biçiminde değerlendirdik. Bugün buna yeterince ulaşamadığımızı görüyoruz. Yine de, böyle bir kültürün yaratılması demokratik biçimde işleyen temsili organların ve bir bütün olarak yasal yönetilen bir devletin oluşumunda *zorunlu bir aşamadır.* Fakat bu zamanla gerçekleşecektir. Daha şimdiden dışardan, parlamenter geleneklerde daha fazla deneyimi bulunan ülkelerden bizim açımızdan değer taşıyan ve uygulanabilir olan pek çok şey almaya başladık.

İnsancıl, Demokratik Bir Sosyalizme Doğru

Bugün toplumumuz Sovyetler için gerçek egemenliğin başlaması gereken noktaya ulaşmıştır. Büyük bir oy çoğunluğuyla kabul edilen 1. Kongre'nin SSCB'nin İç ve Dış Politikasının Temel Alanları Üstüne kararının önsözünde, bu kongrenin "halkın iradesini yansıtarak, ülkede yüksek devlet erki yetkisini üstüne aldığı, halkın kendi yazgısını temsilcilere emanet ettiği ve onun buyruğunu onurla yerine getirmekten daha soylu bir görev olmadığı" belirtilmektedir.

Kongrenin desteklediği 19. Parti Konferansı'nın; tüm düzeylerde parti ve devlet

organlarının *işlevlerinin sınırlarının ayrılmasını*, yasal yönetilen sosyalist bir devlet oluşumunu ve SBKP de içinde olmak üzere bütün kamu örgütlerinin anayasa ve yasa çerçevesinde çalışmasını sağlayacak ilkenin tutarlılıkla uygulanmasını amaç edinen çizgisinin gerçekleştirilmesine başlanmıştır. Kongre daha sonra, bu nedenle bir Anayasa Komisyonu kurarak yeni bir SSCB Temel Yasası hazırlıkları çalışmasına hemen başlanmasını oybirliğiyle onayladı. Bu temel yasa insancıl, demokratik sosyalizm ilkelerini kendisinde somutlayacak ve leninist bir federal yapıya sahip sovyet devletinin kuruluşunun toplumsal, ekonomik ve politik temellerini doğrulayacaktır. Kişi putlaştırmasının, otoriterciliğinin ortaya çıkmasını ya da buyrukçu yönetsel yöntemlerin korunmasını, ilk ve son olarak dışlayacak bir tür ekonomik, toplumsal ve politik yapı sağlayacaktır.

Sonbaharda toplanması belirlenen halk temsilcileri kongresine kadar, varolan anayasaya gerekli düzeltmeler birinci forumda bulunulan öneriler dikkate alınarak hazırlanmak zorundadır.

Kongre tarafından seçilen SSCB Yüksek Sovyeti, gerçekte *halk hükümeti sisteminde en önemli halka* durumuna gelerek, sürekli bir temelde çalışmaya başlamıştır. SSCB yüksek Sovyeti, birinci olarak yasama görevlerini ve ikinci olarak ciddi bütçe tartışmalarını ve Yüksek Sovyet Komiteleri'nce ve odalarınca —birlik sovyeti ve milliyetlerin sovyetlerince— kabine görevleri için gösterilen adayların sıkı incelenmesini öngören yürütme erki üstünde gerçek denetimi ele almaktadır. Hatta, kongreden çok kısa bir zaman sonra toplanan Yüksek Sovyet'in 1. oturumunda, hükümet başkanının önerdiği bakanlık adaylarından kimisi temsilcilerin desteğini alamamıştır.

Sovyet federalizminin sorunları, cumhuriyetlerin egemenliği ve büyük ya da küçük olsun, SSCB'de yaşayan hakları halkları ve meşru çıkarlarının güvence altına alınması politik reformunun yeni aşamasında, özel bir keskinlikle tartışılmaktadır. Yaklaşımdaki bütün farklılıklara karşın, burada çözüm bulmada sağduyu, sorumluluk ve uzak görüşlülük göstermek özellikle önemlidir. Bu ancak mantık, yasa ve kapsamlı diyalog temelinde olanaklıdır. En başta kesinlikle egemen ve bağımsız organlar olarak Birlik Cumhuriyetleri Yüksek Sovyetleri arasındaki yakın temas ve danışmaları, cumhuriyetlerin ekonomik egemenliğinin belki de merkezi sorunlardan birini oluşturduğu çok sayıda sorun için yaşamsal olarak değerlendiriyoruz. Bu sorunlar hâlâ çok tartışma ve münakaşa gerektiriyor. Doğal ki, bir bütün olarak ulusal ekonomimizin zarar görmemesini sağlamak için her şeyi yaparken, Stalin ve durgunluk döneminde ortaya çıkan bozulmaların kesin bir biçimde üstesinden gelmemiz önemlidir. Bunun yalnız merkezde değil, fakat aynı zamanda cumhuriyetlerde yaşayanlara ve çalışanlara da yarar sağlayacağına inanıyorum.

Parti Öncülük Rolünden Vazgeçmiyor

19. Parti Konferansı ve daha sonraki Merkez Komitesi Plenumlarının parti ve devlet organları işlevlerinin ayrılması üstüne kararları, *partinin öncü rolünü* terketmesi gibi bir sonucu içermiyor. Lenin partinin kamu ve devlet örgütlerine, uygun yönetim organlarının yerine geçecek ya da kopya edecek yapıların oluşturulması yoluyla değil de, bu örgütlerde çalışan *komünistler yoluyla* yol göstermesi gerektiğine inandı. Stalin yönetimi koşullarında seçilmiş yetkililerin aygıta, temsili organların yü-

rütme ve hükümet organlarının da parti organlarına gerçek bağımlılığını içeren çarpıtılmış bir sistem ortaya çıktı.

Açıktır ki, SBKP, yönetici parti rolünü koruyarak, kendisini kamu yaşamının bütün alanlarının gündelik yürütülmesiyle, sanayinin bütün dallarıyla ya da daha sonra Yüksek Sovyet tarafından onaylanacak yasalar hazırlamayla, daha önce olduğu gibi meşgul etmeyerek, toplumsal gelişmenin politik doğrultusunu işleme ve kadro politikası yürütme temel görevine ağırlık verecektir.

Partinin süren öncü rolü lehine getirilen savlar arasında, yalnız geçmiş hizmetleri ya da yönetiminde katedilen tarihsel yolla ilgili olanlar yoktur. SBKP perestroyka'yı başlatarak ve ileri götürerek bugün Sovyet toplumunu, çeşitli ulusları ve milliyetleri, birlik ve özerk cumhuriyetlerini pekiştiren tek güç olarak görülüyor. Elbette, en azından parti aygıtında hatalar meydana gelebilir. Fakat parti aygıtı, kongrede yapılan bazı bireysel açıklamalarda olduğu gibi, hiçbir zaman partinin kendisiyle karıştırılmamalıdır. Yüzde 87'si SBKP üyesi olan temsilcilerin bileşimi bu açıdan çok şey gösterir. Öyleyse, Halk Temsilcileri Kongresi'ni partiye karşıt konumlara getirmek ya da koşut bir erk sisteminin kurulmasını doğru kabul etmek gerçekte olanaklı mıdır? Bugün bütün güç kongrenin ellerindedir, fakat bu, öncülük rolü günümüz koşullarında tümüyle farklı biçimde anlaşılması gerekse de, partinin öncü güç olmaktan vazgeçtiği anlamına gelmiyor.

Parti eğer eski biçimde hareket ederse, eğer örgütleri yöntemlerini değişmiş koşullara uyarlamayı başarmazsa, komünistlerin saygınlığı o zaman tehlikeye girecektir. Mihail Gorbaçov kongredeki kapanış konuşmasında şöyle diyordu: "Parti bazen, toplumda sürmekte olan belirli süreçlerin gerisinde kalmaktadır. Eğer toplumun politik öncüsü —toplum böyle bir öncü güce, programatik amaçların açıklayıcısına gerek duyar— olmak ve bu görevi gelecekte de yerine getirmek istiyorsa, kendini toplumdan daha çabuk bir biçimde yeniden ayarlamalıdır."

O halde, komünist temsilciler, seçmen kitlesine karşı görevleriyle, bağımsızlıkları ve onların çıkarlarını önde tutma girişimiyle parti disiplinini nasıl dengeleyecekler? Kişisel olarak, SBKP üyesi olsun ya da olmasın bir halk temsilcisinden kendi vicdanına karşı oy vermesini isteyen herhangi bir parti kararı bilmiyorum. Elbette bazı ülkelerdeki temsilcilerin yalnızca gruplarının kararına sıkı uygunluk içinde oy verdikleri parlamenter uygulamayı biliyoruz. Öyle bir biçimsel disiplin anlayışımız yoktur. Kendi çizginizi sürdürerek ancak belirli ilkelere bağlılığınızdan ötürü partinin bir üyesi olarak kalırsınız. Örneğin, SBKP ve onun MK'sının bir üyesi olarak yönetimin konumuna bakmaksızın kongrede özel adaylara karşı oy kullanabiliriz. Fakat temel politika değişiklikleri sorunu sözkonusu olduğunda, o zaman doğallıkla, bir komünist olarak MK'nin kararlarını desteklerim. Bu açıktır ki, bir temsilcinin parti disiplinini ele alma anahtarıdır.

Perestroyka ve Dış Dünya

Kongre ve kararlarının bütün dünyada büyük dikkat çekmiş olması yalnızca doğaldır. SSCB'deki yeni devlet-yasama mekanizmaları dünya parlamentoculuk deneyimiyle ve öteki sosyalist ülkelerin pratiğiyle karşılaştırılıyor. Bizim politik reformlarımızın uluslararası önemi özellikle sosyalist devletler arasındaki deneyim değiş-

tokuşu açısından açıkça incelenmelidir. Sovyetler Birliği bugün hiçbir biçimde doğruya başka birisinden daha yakın olmadığını içtenlikle kabul ediyor. Her ülkenin kendi özgün koşulları, tarihsel gelenekleri ve benzersiz görevleri vardır. Ancak bizim deneyimimiz ve özellikle Halk Temsilcileri I. Kongresi'nin deneyimi, nesnel olarak, *sosyalizmin yenileşmeye yatkın olduğunu, potansiyelini tüketmediğini ve dürüstlük, açıklık ve demokratiklik gibi değerlerle kopmaz biçimde bağlı olduğunu* göstermiştir. Bu, geniş ölçüde, Lenin döneminin moral ideallerine bir dönüş demektir. Aynı zamanda, sosyalizmin gelişmenin global bağlamından gelen özellikler kazanarak çevresindeki çağdaş dünyaya kaynadığı gerçeğinin işaretlerini görüyoruz.

Yukarda sözü edilen etkenler dünyanın farklı kesimlerindeki komünist partilerin faaliyetini ve öteki toplumsal güçlerin Sovyetler Birliği'ne güvenlerinin artmasını kesinlikle etkileyecektir. Bizim perestroyka'mız engellere ve zorluklara karşın belirlenmiş doğrultusunda sürekli ilerleyerek bir bütün olarak uluslararası durum üzerinde istikrarlaştırıcı bir etkide bulunuyor ve böylece insanlığın olası bir yok oluştan kurtulmasına yardım ediyor.

Halk Temsilcileri I. Kongresi kararında vurgulandığı gibi: "Dogmatik anlayışların terkedilmesi; uluslararası yaşamın çeşitli olgu ve süreçlerine gerçekçi bir yaklaşım; yeterince önem verilmeyen evrensel insani değerlere geri dönüş; devletlerarası ilişkileri ideolojiden arındırma; ülkenin çıkarlarını savunmayı amaçlayan politikanın ahlaksal doğrulukla organik bir biçimde birleştirilmesi; bunlar, SSCB'nin dış politika doğrultusunda meydana gelen köklü değişmeye yol açan yeni düşüncenin seçilmiş özellikleridir."

Dünyanın farklı bölgelerindeki dostlarımız ve ortaklarımız, Sovyet dış politikası ve yeni politik düşüncenin Sovyetler Birliği'ndeki iç reformla kopmaz bağını kendileri görme olanağı bulmuşlardır. Bu reform olmaksızın, ülkemizde bugün sürmekte olan demokratikleşme olmaksızın, hiçbir yeni Sovyet dış politikası olmazdı ve somut sonuçların hiçbiri de olanaklı kılınamazdı. Kongreyle birlikte halkımız ve dünya için bu doğrultu çok daha açık ve önceki̇nden daha fazla öngörülebilir duruma gelmiştir. Bu karşılıklı bağımlılık tümüyle doğrusaldır, hemen hemen dosdoğru olduğu da söylenebilir. Halk temsilcileri, ara sıra kusur bulma noktasına kadar varan eşi görülmedik bir titizlikle, dış politika kararlarının alınması için açık ve demokratik bir işleyiş ve (Afganistan'a asker gönderilmesi kadar önemli) kararların gizlilik içinde alınması uygulamasının son bulmasını istiyorlar. Başka şeylerin yanısıra, Sovyet silahlı kuvvetlerinin denizaşırı kullanımı, yabancı devletlere büyük krediler ve ekonomik yardım, bugün SSCB Yüksek Sovyeti'nden geçecektir ve yabancı devletlerle yapılacak antlaşmaları onaylaması artık biçimsel olmayacak, kapsamlı ve demokratik tartışma üstünde temellenecektir.

Toplumsal yaşamın bütün yönlerinin yeniden yapılandırılması, Sovyetler Birliği'ni 1980'li yılların başında içine girdiği ciddi bunalımdan çıkarmak için tasarlanmıştır. Kendimizi sosyalist gelişme yolundaki bütün engellerden kurtarmaya, sosyalizme çağdaş bir yüz kazandırmaya ve Sovyet toplumunun ilerlemesinin yeni ufuklarını açmaya kararlıyız. Kongre kararında doğrulanan sözkonusu değerlendirme, tarihimizdeki bu canalıcı anın özünü ortaya koymaktadır.

BÖYLE BİR KONGREMİZ HİÇ OLMAMIŞTI

Osiel NUNEZ
Şili Komünist Partisi
WMR Temsilcisi

Şili Komünist Partisi'nin 15. Kongresi 14 Mayıs 1989'da son buldu ve 200 delege *Enternasyonal*'in ilk birkaç dizesini söylemek üzere ayağa kalktı. Hepsi bu kadardı; çünkü komünistler, parti forumunun halen Pinochet diktatörlüğü tarafından yönetilen ülkede yapılması nedeniyle, baskın olan duygularını denetim altında tutmak ve en sıkı gizliliği korumak zorundaydı.

Önemli sonuç belgelerini kabul eden ve yeni genel sekreter olarak Volodia Teitelboim'u seçen kongre, her bakımdan bir dönüm noktasıydı. Partinin yenilenme çizgisinin, tiranlığı yenilgiye uğratmak ve halkın ulusal egemenliğini öne sürmek için partinin politik, örgütsel ve ideolojik bakımdan güçlendirilmesinin doğruluğunu yeniden onayladı.

Komünist Parti yasak olmasına karşın, tezleri ve diğer kongre hazırlık belgeleri süreli basında yer aldı ve demokratik güçler ile toplumsal örgütler tarafından tartışıldı. Bu, gerçekten ulusal çapta bir görüş değiştokuşuydu.

Kongreye hazırlık sürecinde, 2 binden fazla temel örgütte yaklaşık 10 bin toplantı gerçekleştirildi. Komünistler demokratik bir biçimde kararlar aldılar, sekreterlerini ve aynı zamanda yerel konferans delegelerini gizli oyla seçtiler. Yaklaşık 200 yerel konferans ana kararları tartıştı, parti komitelerini kurdu ve bölge konferanslarına delege seçti. 15. Kongre delegelerinin çoğu parti bölge örgütlerinin demokratik olarak seçilmiş temsilcileri, eski merkez komite üyeleri ve ulusal yönetimin çağrılısı olarak katılan ve oy hakkı bulunmayan yoldaşlardı. Sürgündeki Şili komünistlerinden delegeler de geldi. *Onun Şili'nin politik partileri tarafından bugüne dek toplanmış en demokratik forum olduğunu* söylemek için her türlü neden var.

Kongre hazırlık belgeleri cesur ve kararlı bir yenilenme gereği üzerinde ısrarla durdu ve liderlerden, sıradan üyelerden ve aktivistlerden daha fazla çaba isteminde bulundu. Belgeler, partide bürokrasi, tutuculuk ve dogmatizmin her türlü dışavurumunu kararlılıkla silip atmak için, sürekliliği yenilenme ile birleştirme ödevini formüle etti. Bu amaçla, tüm sorunları tepeden tırnağa ve açık yüreklilikle tartışmak, farklı

görüşleri bir eleştiri ve özeleştiri korkusu olmaksızın dinlemek gerekliydi. Kongre ona bağlanan umutları haklı çıkarmış görünmektedir.

Yenilenmenin Özü

Kongrenin ayırdedici özelliği, *parti yaşamına eleştirel bir bakışıydı.* Delegeler, yönetimin geçen 19 yıl boyunca bir kongre toplayamamış olmasını esefle karşıladılar. Diktatörlük yönetimi hafifletici fakat temize çıkarıcı olmayan bir gerekçe olarak değerlendirildi ve parti liderlerinde cesaret ve politik irade eksikliği bulundu. Kongreler arasındaki bu denli uzun bir ara, parti içerisinde demokrasiyi zayıflattı, parti politikasının evrimini yavaşlattı ve böylelikle diktatörlüğe karşı savaşımda komünistlerin rolünü azalttı.

Delegeler ders çıkardılar ve Parti Tüzüğü'nde değişiklik yaptılar: Şimdi kongre dört yılda bir toplanmak zorunda ve ancak istisnai koşullarda iki yıla dek bir gecikmeye izin verilebilir. Bir diğer yeni hükme göre, genel sekreter dört yıllık bir dönem için ve yalnızca iki kez yeniden seçilebilecek. Kongre, tek bir kişide aşırı yetki toplanmasını önlemek ve her düzeydeki olağan parti örgütlerinde görüşlerin özgür etkileşimini sağlamak için, *kollektif yönetim ilkesini güçlendirme* çağrısında bulundu. Delegeler, ciddi tartışmalardan geçmedikçe birliğin kısır olduğu düşüncesini paylaştılar. Aşırı merkezileşmeyi, yetkilerin kötüye kullanımını ve parti yaşam ahlakının diğer ihlallerini doğuran şey, olabildiğince ve ilkeli bir tartışma eksikliğiydi.

Kongre, her komünistin kendi örgütünde bazı yoldaşlar bunu "sapma" olarak görseler bile, kişisel görüşünü dile getirmeye hakkı olduğunu açık olarak belirtti. Devrimci hat sürekli geliştirilmeli, tüm kabilenin taptığı bir çeşit totem durumuna getirilmemelidir. Yoksa, parti halk yığınından yalıtlanmış bir tarikat halinde yozlaşacak ve onlara, sonul amaç olan, gerçekten insancıl, adil ve özgür bir toplum doğrultusunda öncülük edemeyecektir. Yaşam, taktiklerin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve aynı zamanda, tarihin önemli dönüm noktalarında stratejinin de üzerinde yeniden düşünülmesi isteminde bulunuyor.

Her komünistin alınan kararlara, önceki tartışmalar da aldığı tutum ne olursa olsun, kesinlikle uymasını zorunlu kılan *parti birliği ve demokratik merkeziyetçilik* ilkeleri bir kez daha onaylandı. Parti içerisinde demokrasinin genişletilmesi tartışıldı ve ulusal, bölgesel, uluslararası gerçekliklerin incelenmesinde modern bilimsel tekniklerin kullanılmasına özel bir vurgu yapıldı.

Dikkat merkezinde olan bir diğer konu *temel örgütlerin rolüydü.* Diktatörlük yönetimi koşullarında bunların pek çoğu halk yığınlarıyla sağlam bağlar kuramadılar; fakat, şimdi halk içerisinde çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Bunda öncü rolü işyerlerindeki, işçi sınıfının toplu bulunduğu diğer alanlardaki temel örgütler ile, sakinleri diktatörlüğe karşı savaşımda aktif yer alan bölgesel yapılar oynayacaktır.

Kongre Şili Komünist Gençliği'nin rolü hakkında övgüyle sözetti ve Şilili gençlerin bu en güçlü örgütüne partinin desteğini yeniden doğruladı. Gençlik ve öğrenciler, diktatörlüğe karşı eylemlere büyük katkıda bulunan temel bir toplumsal güçtür.

Demokrasi gündemindeki diğer ivedi konular; ülkedeki etnik azınlıklarla ilişki,

kadınlar, meslek sahipleri ve aydınlar arasında çalışma ve toplumun çeşitli katmanları, özellikle işçi sınıfı içindeki değişikliklere yaklaşımdı. Kongre, en başta Nikaragua, El Salvador, Güney Afrika ve Filistin halkları olmak üzere, ulusal kurtuluş savaşımı veren halklarla koşulsuz dayanışmasını dile getirdi.

Halk Ayaklanmasına Yönelik Bir Çizgi

Kongre, *yığınsal bir halk ayaklanmasına yönelik çizgi* olarak bilinen partinin politik doğrultusunu yeniden onayladı ve açımladı. Strateji ve taktiğin bu bileşimi, günümüzdeki ana çelişki olan, diktatörlük ve demokrasi çelişkisini çözmeyi hedefliyor. Ödevimiz, faşizme son vermek, halk erkini kazanmak ve geliştirmek, halkın daima yazgısının efendisi durumuna gelmesini sağlamaktır. Parti, elverişli bir güçler yeralımını elde etmek, yığın eylemleri örgütlemek, geniş bir birlik sağlamak ve somut koşullara bağlı olarak çeşitli savaşım biçimlerini kullanmak istiyor. Ayaklanma hedefini öne koyarken, parti, egemenlik ve baskı sistemindeki, halkın ruhsal durumundaki değişiklikleri, halkın savaşkan havasını, Şili ve diğer ülkeler tarihinin derslerini hesaba kattı.

Genel olarak, böylesi bir politik çizgi, 1973 darbesinden önce kazandığımız deneyimden kaynaklandı. Onun güçlü yanı, erk için sol bir alternatif biçimindeki açık hedefiyse de zayıflığı, karşı devrime karşı bir halk hükümetinin oluşturulması ve bunun savunulması konusunda genel bir politik kavramdan yoksunluktu.

Birinci olarak, yığınsal bir halk ayaklanması faşist devletten açık bir kopuş anlamına gelecektir, çünkü onunla demokrasi ve özgürlük ruhunda hiçbir uzlaşma olanaklı değildir. *İkinci olarak,* bu, nüfusun her katmanının istemlerinin yansıması niteliğinde bir halk ayaklanması olacaktır. *Üçüncü olarak*, bu gerçek bir yığın eylemi olarak görülüyor. Çünkü, utku kazanmak, faşizmin kökünü kazımak ve halkın egemenlik haklarına tam saygı ve birlikte demokrasinin kurulması için savaşan yığınlar, onun ana itici gücü olacaktır.

1973 darbesinin ardından kurulan rejimi *faşist* olarak ilk tanımlayanlar komünistlerdi. Bu, faşist olmayan tüm demokratik güçleri diktatörlüğe karşı birleştirme gereğini doğurdu, fakat ne yazık ki, genel politik çizgimiz buna uygun olarak gözden geçirilmedi. Halk ayaklanması hazırlıkları üstüne merkez yönetimindeki farklılıklar ve tartışma eksikliği, bu kavramın evriminin önünü kesti ve bunun çeşitli yorumları 15. Kongreye dek sürdü.

Halk ayaklanması politikası somut koşullara bağlı olarak çeşitli eylem biçimlerini öngörür ve yığınları harekete geçirmek, savaşımın her alanında başarı sağlamak için çeşitli tekniklerden oluşan bir cephaneliği kullanabilmek önemlidir. Böylelikle yakın ödevleri yerine getirmek ve aynı zamanda daha uzun erimli hedefler doğrultusunda çalışmak olanaklıdır. Dolayısıyla, partinin politik çizgisi dokunulmaz bir davranış modeli olmamalı, taktikler ve hatta koşullar gerektiğinde strateji düzeyinde diyalektik bir biçimde değişmelidir. Bu, onun içerisindeki belirli bir istikrar unsurunu dışlalamaz. Partinin askersel politikası üzerine olanlar da içinde, bu ruhla çok önemli öneriler karar altına alındı.

Kongre, ülkenin, çoğunluğun iradesine uygun olarak sonunda sosyalizme giden yolu

açacak olan antiemperyalist, antioligarşik, demokratik halk devrimi'ne gereksinimi olduğunu yeniden doğruladı. Erk, işçi sınıfına ve tüm halka geçmelidir. Bugün ödev faşizme, onun devlet yapılarına son vermek ve toplumsal yaşamın tamamen demokratikleştirilmesini elde etmek için, geniş güçlerin harekete geçirilmesidir.

Egemen sınıflar sürekli olarak, özellikle bir bunalım sırasında, halka karşı şiddet kullanıyorlar. Kongre, demokratik güçlerin *yığınları özsavunma için örgütlendirmek* amacıyla ardıl bir çalışma yürütmesi gerektiğini belirtti. Diktatörlük yılları boyunca biriktirilen deneyim, zamanı geldiğinde ulusal çapta bir özsavunma hareketinin oluşturulmasını olanaklı kılmaktadır.

Delegeler silahlı kuvvetler içerisinde çalışmanın öneminin sürdüğünü vurguladı ve askerlerin yerleştirildiği yerlerde kadınların protesto yapabilmeleri, bazı polis birlikleriyle öğrencilerin dostuluk köprüleri kurmaları gibi, şimdiki durumda gerçekleştirilmiş olan önemli çabaları belirtti. Kongre, halkın geniş kesimlerini kapsayan daha açık ve kararlı eylemler gereğine işaret etti.

Silahlı kuvvetler ile sıradan Şilililer arasındaki derin uçuruma ve Pinochet'in acımasız baskısına karşın, komünistler, askerlerin kendileri yığın eylemlerine katıldığında değişimden yana bazı hareketlerin ortaya çıkabileceğine inanıyor. Elbette böylesi hareketlerin girişim göstermelerini ya da devrimci konumlara sarılmalarını beklemek fazla olurdu, fakat halkın ve onun politik partilerinin baskısı altında, ordunun bazı kesimleri demokratik geleneğe dönebilir.

Komünistler ülkenin demokratikleştirilmesinin, silahlı kuvvetlerin tüm faşist düşünceli subaylardan, itibarlarını cinayetlerle ve insan hakları ihlalleriyle lekeleyenlerden arındırılmasıyla birlikte gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Ulusal Enformasyon Merkezi (CNI)[1] ve onun baskıcı kolları dağıtılmalı, sözde ulusal savunma doktrini ve "iç savaş" kavramı silinip atılmalı, ordunun eğitim sistemi gözden geçirilmeli ve demokratik bir doğrultuda yeniden yapılandırılmalıdır. Tersi durumda, halkın her başarısı kısa ömürlü olacaktır.

Demokrasinin Kazanılması

Varolan diktatoryal devlet temellerinden sarsılıyor. Halk eylemleri ve tüm muhalefet güçlerinin baskısıyla olağanüstü bir toplumsal-politik bunalım ve Şililerin çoğunluğunun derin yoksulluğu koşullarında, tek çıkış yolu demokrasinin yeniden kurulması oluyor.

Kongre bunun, en başta Devlet Başkanı, senatör ve milletvekili seçimleri[2] için kampanyalar yoluyla gerçekleştirilebileceğini belirtti. Partinin bu forumu, komünistleri, öteki muhalefet güçlerini ve tüm halkı birleşmeye çağırdı, çünkü ödev; yalnızca Devlet Başkanlığını kazanmak değil, Pinochet'le ya da onsuz, diktatörlüğü kalıcılaştırmaya yönelik her tür girişimi boşa çıkarmaktır.

Parti, muhalefetin tek bir aday koymasını ve faşist rejimin parçalanması için ortak bir program ile gelecekteki demokratik sistemin genel hatları üzerine bir anlaş-

(1) Şili güvenlik servisi
(2) Seçimlerin Aralık 1989'da yapılması planlanmış durumda.

ma yapılmasını önerdi. Parlamento seçimlerindeki ortak eylem, geniş solun parlamentoda temsil edilmesinin ve genel olarak muhalefetin utkusunun garantisi olacaktır. Önde duran ödevlerin önemini ve Pinochet rejimine tek bir bütün halinde yaklaşmak gereksinimini gözönünde tutarak, komünistler, Demokrasiden Yana Politik Partiler Birliği'nin adayı olarak Hıristiyan Demokrat lider Patricio Aylwin'i desteklemeye karar verdi.

Seçim kampanyasının başladığı atmosfer demokratik olmaktan başka her şeye benziyor. Ancak halk ekonomik, toplumsal ve politik gereksinimlerine yanıt verilmesi için umudunu seçimlere bağlıyor. Yığınlar daha aktifleşiyor ve yetkilileri seçim sonuçlarına saygılı olmaya zorlamak gelecekteki hükümeti faşizm tarafından yaratılan çerçeve içine tıkma doğrultusundaki diktatörün alanını engellemek olanaklıdır.

Aralık seçimlerinde Pinochet'i devirme olasılığı, sivil başkaldırı kampanyasının yeni bir atılımına, toplumsal yaşamın demokratikleştirilmesine, halkın yaşamsal sorunlarının çözümü uğrundaki savaşımın başarısına, rejimin cani niteliğinin ve rezilce işlerinin sergilenmesine yakından bağlıdır. Diktatörlüğün direnci, 1989 sonları-1990 başlarında bunalım durumları yaratabilir, fakat halk güçlerini hazırlıksız yakalamış olmayacaklardır. Çelişkilerin keskinleşmesi tiranlığın sonunu getirebilir ve bu nedenle kongre komünistlere *eyleme hazır* olmaları gerektiğini söyledi.

Eğer, Şili sonunda ikili erke, yani halk tarafından seçilmiş bir hükümet ve denetleyici işlevlere sahip "gölge hükümet" konumunda bir ordu karşısında komünistler sivil yetkilileri destekleyecek ve silahlı kuvvetlerin halkın egemenliğine boyun eğmesini isteyecektir. Parti halkı, demokratikleşme sürecini olası faşist karşıdarbelerden korumak için, ana düşmana yönelik halk ayaklanmalarına başvurmaaya hazır olmaya çağırıyor.

Gelecekteki her hangi bir hükümet değişikliği yığın eylemleri için daha elverişli koşullar yaratacaktır. Kongre yasal Geniş Sol Sosyalist Parti'yi ve aynı zamanda, komünistler, sosyalistler, radikaller, sol Hıristiyanlar ve bağımsız ilericiler arasındaki bağları güçlendirme aracı olarak Birleşik Sol Bağlaşıklığı güçlendirmenin önemini vurguladı. Biz, Sol Sosyalistlerin temel örgütlerinin, bu partinin halkın eylemlerini uyumlaştırabilmesi ve demokratik bir alternatif sunabilmesi doğrultusunda geliştirilmesinden yanayız.

15. Kongre, tüm ilgili partilerin Şilili milyonların çıkarlarını yansıtacak ortak bir platform üzerinde anlaşmaları gerektiğini ileri sürdü. Öncelikle istemler, Pinochet'-in görevlerinden alınması; Anayasanın hiçbir faşist hüküm içermeyecek biçimde gözden geçirilmesi; silahlı kuvvetlerin ve Karabinero'ların (jandarmanın-çev.) komuta kademesindeki yüksek rütbeli subayların ve alcalde'lerin (valilerin-çev.) emekliye sevkedilmesi; yargı yetkililerin yenilenmesi; politik tutukluların salıverilmesi; baskı kurumlarının dağıtılması; insan hakları ihlallerinden suçlu olanların yargılanması; marksist örgütler üzerindeki yasağın kaldırılması; yeni işler yaratılması; ücretlerin artırılması ve diş borç ödemelerinin askıya alınmasıdır.

Devrim İçinde Devrim

Forumumuz, Sovyetler Biriği'ndeki yenilenmeye, "devrim içinde devrim" olarak

güçlü destek verdi ve son onyılların dünya devrimci hareketi tarihindeki en önemli gelişme olan bu değişimlere büyük değer biçti.

Perestroyka, devrimin yığınların yaratıcılığı olduğuna daima inanmış olan Lenin'e dönüş demektir. Perestroyka, bir kişinin buluşu değil. Sovyet toplumunun stalinizmin ve durağanlık döneminin yanlışlarının ve çarpıklıklarının düzeltilmesine olan gereksinimine oldukça gecikmiş bir yanıttır. Devrim değişen koşulların sürekli irdelenmesini, eski ve yeni sorunlara yaratıcı bir yaklaşımda bulunulmasını gerektirir.

Şili komünistleri glasnostun kaosa ve ahlaksal değerlerin yitirilmesine yolaçabileceği korkusunu paylaşmıyor. Özgür bir görüş değiş tokuşu yaşamsaldır. Olası aşırılıklara ve aşırı tepkilere karşın uzun erimde, perestroyka'nın sonuçları hepimizin kaygı duyduğu sorunların çözümüne yardımcı olacaktır.

15. Kongreye sunulan MK raporu, yenilenme sürecine sürekli katkıda bulunmanın her devrimcinin ödevi olduğunu belirtti. Bu süreç çeşitli ülkelerde özgül niteliklere sahip. Onların tümünün ekonomik durağanlık ile başı dertte değil ve her biri farklı sorunlarla karşı karşıya. Örneğin, Alman Demokratik Cumhuriyeti sosyalizmin günümüzün sorumluluklarına yanıt verme, iyi bir yaşam standardı sağlama, yüksek teknolojiye sahip olma ve çeşitli etkinlik alanlarında başarılar elde etme yeteneğini sergilemiştir.

Küba halkı, Latin Amerika'da da sosyalizmin halka özgürlük ve toplumsal adalet getirdiğini, yaşamsal gereksinimlerini karşıladığını kanıtlamıştır. Küba Cumhuriyeti sağlık bakımı, eğitim ve sporu geliştirmede, mal ve hizmetlerin adil bölüşümünde bölgenin diğer ülkelerinden ileridedir. O, Şililiierin doğrudan öğrendikleri gibi, savaşım veren halklarla dayanışmanın güçlü bir örneğidir. Şu anda Küba Komünist Partisi geçmiş yanlışları düzeltiyor ve birçoğu, adanın 30 yıldır emperyalist ambargo altında tutulmasının neden olduğu bir dizi sorunla uğraşıyor.

Kongre, marksistlerin *bir yandan dünya barışı, diğer yandan emperyalist egemenlikten ulusal kurtuluş ve insanoğlunun yaşam hakkına saygı, ekmek, iş ve toplumsal adalet arasında koparılmaz bir bağ* gördüklerini belirtti. Barış için, egemenliğin savunulması için çabalar birbirleriyle çelişmez, birbirini tamamlar. Dünya barışının ve öteki global sorunların çözümünün öne sürülmesi işçi sınıfının, bütün halkların ve antiemperyalist hareketlerin tamamen çıkarınadır ve Latin Amerika uluslarının yaşamsal gereksinimlerine yanıt vermektedir.

Kongreden sonra, Genel Sekreter Volodia Teitelboim ve diğer yoldaşlar mahallelerde, fabrikalarda, üniversitelerde ve tiyatro salonlarında sayısız toplantılara katıldılar ve ardından Santiago stadyumundaki 12 bin kişilik bir toplantıya giderek, Şililere parti formunun kararlarını anlattılar. Bunlar, Kongrenin aldığı kararlardan biri, yani partiyi daha açık bir konuma getirme, yasal eylemlerini yaygınlaştırma, Şili'nin ve halkın gereksinim duyduğu kapsamlı değişimin ana itici gücü olan yığınlarla daha güçlü bağlar kurma kararı üzerine girişilen eylemlerdi.

BİR UYGARLIK BUNALIMI MI?

Mektupla Uluslararası Bir Yuvarlak Masa Toplantısı

__WMR__, iki Sovyet okuyucusundan —Profesör Aleksandr Volkov ve kıdemli okutman Boris Kapustin— ortak bir mektup aldı. "Nükleer Çağda Devrim ve Barış' sempozyumuna katılanlar" diye yazıyorlar; "marksist toplumsal bilimlerin karşısında bulunduğu — özellikle, tikel sistemlerin basitçe bir toplamı olmayıp, ayrılmaz 'çok sistemli bütün' olan çağdaş dünyanın toplumsal özünü çözümleme gereği; dünyanın karşılıklı bağımlılığı ve bütünsel doğasını yansıtacak bir 'uygarlık' konseptinin belirlenmesinin önemi; ve insanlığın gelişiminde 'uygarlıkla ilgili' ve 'sistemle ilgili' unsurların bağlılığının incelenmesinin yerindeliği gibi— birçok önemli sorunun bizce çok uygun ve doğru bir tanımını vermektedir. Bu konular üstüne çalışma, yalnızca tarihsel materyalizmin genel kuramının gelişmesinde ileri bir adım olmayacak, aynı zamanda bugünün toplumsal savaşımının kuramsal ve pratik boyutları için de büyük önem taşıyacaktır. Bununla ilgili olarak, bütün toplumsal sorunların ana nedeni olarak 'kapitalizmin genel bunalımı' hakkında konuşmanın artık yeterli olmadığına inanıyoruz. Daha geniş bir konunun, 'uygarlık bunalımı' çözümlemesinin de sırası gelmiştir."

"Uygarlığın bunalımı" deyimi marksist yazında gittikçe daha sık belirmektedir, fakat farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Bundan dolayı __WMR__ Genel Kuramsal ve Global Sorunlar Komisyonu, okuyucularımızın önerisine yanıt vermeye ve deyimin gerçekte ne anlama geldiğini tartışmaya karar vermiştir. Konu üstüne mektubun yazarları ile dünyanın farklı kesimlerinden tanınmış bilim adamları olan BM Ekonomik Kalkınma ve Planlama Afrika Enstitüsü Müdürü Samir AMİN; Norveç'ten bir sosyoloji profesörü Johan GALTUNG; ve Kolombiya'dan politik bir eylemci ve eğitimci Zocorro RAMİREZ arasında bir görüş değiş-tokuşu önerdik.

İSYAN EDEN DOĞA

Aleksandr VOLKOV

Bilim, dünyanın artan bir biçimde karşılıklı bağıntılı ve bağımlı duruma geldiğini kanıtlamıştır. Üstelik, var olan çelişkilerin bütün ciddiliğine karşın, insan topluluğunun bütünsel doğasının gittikçe daha çok bilincine vardığı bir dünya. Bazı kimseler —belki de bu düşünceler farklı bölgelerde eşit olmayan biçimde gelişmesinden ötürü— evrensel insani değerlere ya da insanlığın evrensel çıkarları konseptine itiraz ediyorlar. Bunların doğuşu, ekonomik bağlantılarda ve bütünleşmede, pekçok sorunu uluslararası çapta ele alma gereğinde ve "birleşik bir enformasyon alanı" olarak tanımlanabilecek şeyin ortaya çıkmasında kendisini göstermektedir. Farklı ulusal kültürlerin ayırcdici doğasına karşın, açıktır ki, biz hepimiz bütünsel bir evrensel kültürü paylaşıyoruz. Ne var ki, bütün bu alanlardaki ortak unsurlar, diyebiliriz ki, ulusal, sınıfsal veya grupsal çıkarlar ve değerlerden daha az fark edilebilir. Evrensel çıkar, tikel olarak en iyi biçimde bir "uygarlık bunalımı" diye tanımlanan şeyle ilgili olarak ortaya çıkmıştır.

En genel sözcüklerle, bu bunalımın özü insan faaliyetinin toplumsal varlık olmasının somut biçimlerinden kaynaklanan doğuştan çelişkileriyle, *doğa ve onun yasalarıyla bir çelişki* içine girmiş olması gerçeğinde yatmaktadır: Bu, yeryüzü üstündeki yaşama bir tehlike getirmiştir. Geleneksel yolda düzensiz ilerleme bizi bir uçuruma sürükleyecektir. İnsanlığın bir nükleer savaşta yok olma tehlikesinin söylencesel bir kehanet değil de, ancak insanın yol açabileceği bir olasılık olduğu ortaya çıkmıştır. Nükleer bombalar hâlâ ateşlenmemiş kalsa da, çevresel bomba daha şimdiden patlamıştır. Sanayileşmeye bir sınır olduğunu keşfettik. Eğer gelişmekte olan ülkeler gelişmiş devletleri izler ve onların enerji tüketim düzeylerine ulaşırlarsa, bunun bir "sera etkisi"ne ve insanlığın hızla ortadan kalkmasına yol açacağı tahmin edilmektedir.

Fakat, insanların daha iyi bir yaşam ya da tüketim düzeyi için savaşımlarından vazgeçmelerini beklemenin gerçekçi olmadığı açıktır. Ulusal düzeyde akla uygun çözümler olanaklı değildir. Farklı ulusların insanlığın ortak sorunlarını çözme çabalarını bir araya getirecek güvenilir uluslararası mekanizmaların bulunması gerekiyor. Aynı şey; askersel, çevresel ya da başka benzeri olsun, global felaketleri önlemenin etkili yolları açısından da doğrudur. Üstelik, böylesi felaket olasılıkları tarihsel gelişmiş mekanizmalar ve yapıların işlemesiyle sürekli yeniden üretilmektedir.

Köken olarak, uygarlık bunalımı antagonistik toplumun *çelişkileri ve özsel özellikleriyle* —insanın yabancılaşması ve kendine yabancılaşma, doğaya faydacı bir yaklaşım, uluslararası ilişkilerde güce dayanma vb.— bağlıdır. Aynı zamanda bu bunalım kapitalizmin bunalımıyla özdeşleştirilemez, ya da onun salt bir doğrudan sonucu olarak görülemez. Bunalımın birçok nedeni olduğuna inanıyorum.

Birincisi, uygarlığın bunalımı yalnız kapitalizmin değil, tüm insanlığın yaşamını sorgulamaktadır. İkincisi, buna kapitalizmin bütün potansiyelini tükettiği gibi gerçek bir neden yol açmamıştır. Bunalım, özel tarihsel bir evreyle ve kapitalist gelişme-

nin özel bir türüyle bağlıdır. Üçüncüsü; sosyalizm, çoğunlukla orta düzeyde ya da azgelişmiş (Lenin Rusya'yı "orta düzeyde gelişmiş bir ülke" olarak adlandırmıştı) ülkelerde ortaya çıktıktan sonra, bugün var olduğu kadarıyla henüz kapitalizmin bütünüyle bir yadsıması olmamış, fakat geniş ölçüde onun gelişme yolunu izlemiş ve özel biçimlerde de olsa, aynı olumsuz olgularla —sanayileşme, çevrenin yıkımı, insanın yabancılaşması, toplumsal eşitsizlik ve benzeri— ilerlemiştir. Deforme edilmiş sosyalizm devletin putlaştırılması, onun yönetim mekanizma ve araçlarının kullanımı ve çalışmalarının etkinliğine az önem veren liderler piramidiyle ilgili ayırdedici sorunlara da yol açmıştır. Sonuncusu, Üçüncü Dünya da kendine özgü bir gelişme formülü yaratmayı başaramamış, bunun yerine çoğunlukla alt düzeylerde zaten hazır ekonomik yapı ve toplumsal ilişki biçimlerini kopya etmiştir.

Uygarlık bunalımı kendisini *pek çok düzlemde* göstermektedir. O, bütün cepheleriyle —Doğu-Batı, Kuzey-Güney, vb.— uluslararası ilişkilerin bir bunalımıdır. Kapitalizmin ana merkezleri arasındaki çelişkileri, gelişmekte olan dünyadaki keskin çatışmaları ve olağanüstü bir dış borcu, doğayı "fethetme" inancının bizi götürdüğü çıkmaz ve son olarak; bir anlamda çağımızın bütün çelişkilerini özetleyen bir şey olan insanın yeniden üretiminin bunalımını kapsamaktadır. İnsanlığın bir nükleer savaşta doğrudan yok olma tehlikesi, uluslararası alanda yeni politik düşünce ruhunda yürütülen çabalardan dolayı son zamanlarda geriye itilmiştir, fakat bu tehlikenin tümüyle ortadan kalkması için daha alınacak çok uzun bir yol vardır. Öte yanda, insanın yetersiz uyum yeteneğiyle bilim ve teknolojideki devrimin nesnel mantığının insanlardan beklentileri arasında çelişkiler; global sorunları; ve daha önceki tarih aşamalarından kalan toplumsal yapıların beslediği ve yeniden ürettiği insan etkinliğinin nitelik ve biçimlerini çözme gereği vardır. Bireyin ahlaksal ilerlemeye bağlılığı ve insanlığın geleceği için kişisel sorumluluk duygusu artan bir biçimde pek çok yığınsal kültür olgusunda var olan bir tehlike olan kişiliğin çözülmesi ve "ortadan kalkması" da içinde olmak üzere insan düşüncesi ve davranışındaki ahlaksal boyutun aşınması tehlikesiyle karşılaşmaktadır. "Yalnızlar kalabalığı" olgusuna yol açan etkenlerin alanı genişlemektedir. Dar uzmanlar ya da düşünmeyen alttakiler olarak, insan varlığının böylesi yaygın toplumsal tür ve biçimlerinin tarihsel olarak geçici ve sınırlı olduğu anlayışı büyümektedir.

Yineleyelim ki, uygarlığın bunalımı, bir uçuruma götüreceğinden dolayı dünya topluluğunun eski doğrultuda hareketini olanaksızlaştırmaktadır. Tek çözüm, bugün yaşama sorununda yansıyan insanlığın evrensel çıkarlarının önceliğinden hareket ederek *bütün dünya için alternatif ilerleme yolları* bulmaktır.

Doğal olarak, var olan toplumsal çelişkileri ya da ekonomik veya politik alandaki farklı çıkarların çatışmasını hiç kimse "ortadan kaldıramaz." Fakat başka bir noktada da tamamen açık bir görüşe sahip olmalıyız: İnsanların hiçbir grubu, —bir ulus, toplumsal bir sınıf ya da ideolojik veya başka herhangi türden olsun— o durumda kendi etkinlikleri bütün olarak insanlığa zararlı olacağı için kendi çıkarlarını insanlığın evrensel çıkarları üstüne yerleştiremez.

Soru, "öteki taraf"ın, yani kapitalizmin bu savı kabul edip etmeyeceğidir. Kapitalizm silahsız bir dünya, hakça bir ekonomik düzene ve iki sistemin akılsal ve ruhsal değerlerinin dürüst bir karşılaşmasına gerçekten de uyabilir mi? Bir zamanlar

kapitalizm, bir ülkenin sosyalizmi kurmaya yönelmeşi gerçeğini bile kabule yanaşmıyordu. Kapitalizm o günden bugüne daha mı akılcıl duruma geldi? Lenin "mantıklı kapitalistler"in rolünü hiçbir zaman ihmal etmedi. Bugün barış söz konusu olduğunda sayılarının daha da artmış olduğunu görebiliriz. Fakat bu gibi sorunların kuramsal ve politik bir çözümlemesi bireylerin gerçek davranışına söz konusu sistemin hareketlerine yön veren mantıktan (bu mantık kendisini farklı biçimlerde gösterse de) daha fazla dayanmamalıdır.

Engels zamanında, 19. yüzyılda burjuvazinin kullandığı yöntemlerin değiştiğine işaret etti: İşverenler artan bir biçimde "kapitalist sömürünün gençlik aşaması"na özgü kaba üretim ilişkisi biçimlerini terkediyorlardı. Fakat bu değişikliğin işverenlerin artık daha aydın ya da ahlaklı olduklarından değil de, kapitalist üretimin özünde var olan yasalar nedeniyle meydana geldiğini vurguladı: Eski yöntemler uygunsuz ve kâr getirmez duruma gelmişlerdi, güvenilir ve yüksek kârlar sağlanması ve üretimin genişletilmesi için değiştirilmek zorundaydılar. Engels benzer biçimde burjuva devletin özel mülkiyetin bir bölümünü devlet mülkiyetine dönüştürmek "zorunda kaldığını" söyledi. O halde, bir sistem olarak işleyişinin bu aynı yasalarının, kendi yaşamına bağlılığının ve hatta kâr değerlendirmelerinin onun savaş ve barış sorunları, çevresel sorunlar, insanın gelişimi vb., sorunlarda tavrını değiştirmeye "zorlayabileceğini" neden kabul etmeyelim?

Uygarlığın bunalımının üstesinden gelme görevi dünyanın toplumsal yenilenmesini gerektirir. Sonuç olarak bu yenilenmenin dört temel unsurunu sayabilirim. *Birincisi,* nükleer silahlardan arınmış ve şiddete dayanmayan bir dünya yaratılması amacı. *İkincisi,* global bir barış içinde bir arada yaşama biçimi —her biri için daha yüksek bir düzeye çıkabilme olanağı da içinde— toplumsal sistemlerin çeşitliliği ve gelişmelerinin karşılıklı bağımlılığı. *Üçüncüsü,* insanın kapsamlı gelişmesi ve bugünkü aşamada toplumsal ilerlemenin ölçütü olarak evrenselliğinin büyümesi. *Dördüncüsü,* toplumsal ilerlemeyi yaratan güçlerin yapı ve içeriğinde bir değişiklik.

BUNALIM DEĞİL, BUNALIMLAR

Samir AMİN

Birazcık eski kafalı gözükebilirim ama samimi olarak "uygarlığın bunalımı" gibi sürükleyici düşünceleri bir parça kuşkuyla karşılıyorum. Bir dizi ilişkili, fakat asıl olarak farklı bunalımlarla uğraştığımızı düşünüyorum. Birincisi, kapitalist gelişmenin, ticari yaşam gücünün, yatırım ve kârların bir bunalımı vardır. İkincisi, başarılı biçimde gelişmekte iken, yaygın birikimin ilk evresine ve yoğun üretim tarzı ile toplumun demokratikleştirilmesine geçişte sorunlarla karşılaşan kapitalizm sonrası sistemlerde, yani sosyalist sistemlerde bunalım durumları vardır. İki sistemin bunalımları, sosyalist ülkeler yalıtlanmış olarak var olmadıklarından *eş zamanlı olarak* meydana gelmektedir. Sosyalist ülkeler Batı teknolojisi ithal etmek, dış borç ödemelerinde bulunmak ve mallarını ihraç etmek zorundalar.

Üçüncü Dünya, —hem yeni kurulmuş kapitalizm öncesi sanayi ve yarı sanayi ülkeleri ve hem de kapitalist yönelimli olmayan devletler— farklı bir tür bunalımla sarsılmaktadır. Bu bunalım durumları aynı zamanda dünya çapındaki bunalım ol-

gularıyla da bağlıdır; hâlâ farklı ülkelerde farklı nedenleri vardır ve gelişimleri her ülkede ayırtedici bir yol izlemektedir.

Aynı zamanda, uygarlığın bir bunalımı olarak tanımlanabilecek şeye çok benzeyen dördüncü tür bir bunalım da vardır. İnsanlığın silah gücünde yeni ve tehlikeli bir aşamaya varmış olduğu gerçeği ile ilgili sorunlardan söz ediyorum. Dünyanın ciddiliği, aynı zamanda doğal kaynakların denetimsiz kullanılmasıyla da birleşip büyümektedir.

Bu dört tür bunalım bir araya getirilip, uygarlığın bir bunalımı olarak tanımlanabilir mi? Uygarlığın bunalımı ile ilgili tartışmalarımızın çoğunlukla toplumsal rejimler arasındaki ayrımları ya da ayırtedici özelliklerini gözden kaçıracak denli geniş olması nedeniyle böyle yapmaktan sakınırım. Kesin konuşursak, diyelim ki Fransa, Sovyetler Birliği ve Bengaldeş'te politik yöneticilerin karşılaştıkları sorunlar esas olarak farklıdır ve benzer biçimde ele alınamazlar.

Ne var ki, farklı ülkelerin ve bölgelerin sorunları arasında kuşkusuz belirli düzeyde bir karşılıklı bağlılık da vardır. *Bütün insan uygarlığı* için özellikle tehlikeli olan bunalım düğümlerini belirlemenin ve farklı toplumsal sistemlerdeki bunalım olgularıyla bir bütün olarak dünyadaki gergin durum arasındaki bağlılığın aydınlığa kavuşturulmasının yararlı olacağına inanıyorum.

Birincisi, *kapitalizm.* Bu toplumsal sistem dünya gelişmesinin görevlerini becerebilme gücünde olmadığını kanıtlamıştır. Kapitalizmin gerçekte var olduğu gibi, yalnızca az ya da çok refaha sahip tikel Batı ülkeleri değil, aynı zamanda kendi kaderine terkedilmiş milyonlarca Asya ve Latin Amerikalı çocuk ve çoğu bağımlı ülkedeki açlık demek olduğuna lütfen dikkat ediniz. Kendi doğası gereği kapitalizm, azınlığın talanının çoğunluğun ilerlemesini olanaksız kıldığı dünya zenginliğindeki büyüyen kutuplaşmayı durdurma yeteneğinde değildir. Dünyanın beş milyar yaşayan insanı (ki gelecek yüzyılın başlarında toplam sekiz milyara ulaşması bekleniyor), gezegen yeterli kaynaklara sahip olmadığından ötürü, Batı tüketim düzeyine ulaşamaz.

1917'den sonra, insanlar *sosyalizmin* insanlığın sorunlarına farklı bir çözüm getirdiğini düşünmeye başladılar. Geleceğin sosyalizme ait olacağı inancını taşıyorum. Fakat çeşitli ülkelerdeki gelişmeler çok kere durumu kötüleştirmiştir. Sosyalist çözüm ilk başta her şeyi çözecek türden genel bir çare olarak görüldü. Ne var ki, hepsi olmasa da çoğu Doğu ülkesi liderleri —en azından Sovyetler Birliği, Çin ve marksist kuramı kullanan birçok öteki ülkelerde— sosyalizmin basit bir mucizevi çare olmadığına işaret ettiler.

Bugün gerek duyduğumuz şey sözcüğün bütün anlamıyla *çok merkezli bir* dünyadır. Sovyetler Birliği ile Çin arasında büyük anlaşmazlıklar ve hatta çatışmalar sırasında yazdığı, bilinen 1964 Memorandumu'nda, Palmiro Togliatti daha o zaman belirli düzeyde çokmerkezcilik geliştirmenin gerekli olduğunu yazıyordu. Kapitalist ilke ve değerlere bugünkü gibi sürekli başvurmalar olmaksızın anlaşmazlıkları barışçı biçimde çözmek ve yakın bağlar geliştirebilmek için çok merkezli bir dünyaya gereksinimimiz var. Dünya Bankası ve İMF gibi burjuva çözüm araçları Üçüncü Dünya'ya kaba güçle dayatılmıştır. Üçüncü Dünya'nın yaşamsal çıkarlarıyla ters deşmekte ve yeniden sömürgeleştirmeye yol açmaktadır.

Batı'daki gerici çevreler hâlâ sosyalist ülkelerin havlu atacağını ve giderek kapitalist işleyiş ilkelerine kayarak dünya sistemiyle yeniden bütünleşmeyi kabul edecekle-

rini umuyorlar. Bu görüşe, farklı toplumların ve toplum gruplarının toplumsal sistemlerin çeşitliliği ve deneyimlerinin biçimlendireceği ortak gereksinimlerine uygun olarak gelişmelerine yön verecekleri çok yanlı ve çok merkezli bir dünya görüşüyle karşı çıkılması önemlidir. Dünyamızda birbirimizle uzlaşarak ve anlaşmazlıkları uyumlu bir biçimde çözerek eşitlik koşullarda yaşamaya çalışmalı ve yaşamalıyız. Elbette dünyanın ana ekonomik gücü olan gelişmiş kapitalist ülkelerin bu yolu izlemeyi reddedebilecekleri olasılığını dışlayamam. Öylesi bir durumda —yeni ilkeler temelinde ve kapitalist biçimlere benzer hiçbirşeyi taklit etmeyerek— onlar olmadan başarmak zorunda kalacağız.

Bununla ilgili olarak, hem Sovyetler Birliği ve hem de Çin'de "pazar" sözcüğünün aşırı biçimde kullanılmasını duymaktan kaygı duyduğumu belirtmek zorundayım. Kişisel olarak pazara karşı olmamı gerektirecek hiçbir şey yok. Gerekli olduğunu düşünüyorum. Fakat, kapitalizmin yüzyıllık tarihinden görebileceğimiz gibi, bugüne değin ortadan kaldırmayı başaramadığı sorunları çözeceğini bekleyerek pazarı yeni bir puta dönüştürmemeliyiz. Bir putun yerine başka bir put koyamazsınız.

Şimdi dünyadaki bunalım durumundan sorumlu olduklarına inandığım güçlere gelelim. Bundan büyük ölçüde güçlü egemen sınıfların —en başta ABD ve aynı zamanda Batı Avrupa ve Japonya— suçlu olduğunu düşünüyorum. Daha sonra çağdaş emperyalizmin uşakları —Üçüncü Dünya'daki egemen sınıflar— geliyor. Yazık ki, ulusal kurtuluş hareketlerinin 1940-1960'lı yıllardaki zaferlerinden sonra bile, bu komprador toplumsal katman çoğu gelişmekte olan ülkede hâlâ egemenlik sürüyor. Sosyalist ülkelerdeki yönetici gruplar da kendi sorumluluk paylarını taşıyorlar. Kendilerinin verdikleri yanlış kararlar için kendi halklarını suçlayamazlar. Kendi hükümetlerinden halkların sorumlu olduğunu söyleyebilirsiniz, fakat halkın sorumluluğu gerçekte yönetenlerin sorumluluğundan farklıdır.

Son olarak, bunalımın üstesinden gelmenin belli başlı yolları ve bunu yapma yeteneğindeki ana toplumsal güçlere gelince; bunu daha önce söylemiş olduğum çok merkezcilikle bağlamak isterim. Bunalım durumlarını ortadan kaldırmak için tek reçete olmadığını anlatmak istiyorum. Bir örnekle; 10 yıl kadar önce bunalımlara panzehir olarak bir tür global sosyal demokratik hareket, bir çeşit dünya çapında Keynesçilik öneren Brandt Komisyonu'nun çalışmasını verebilirim. Öneri güzel gözüküyor, fakat ben safça —debdebeli sözlerden başka bir şey değil— olduğunu düşünüyorum. Yineleyeyim ki, ilkesel olarak tek bir yaklaşım olanaksızdır. Ne kapitalizmin kendi iç çelişkilerinin yol açacağı bir çöküş tahminlerine, ne de dünya çapında bir devrim eski düşüncesine ya da Üçüncü Dünya ülkelerinde bir dizi devrim olacağı yolunda dehşetli kehanetlere hiçbir inancım yoktur.

Bir bunalımla değil de bunalımlarla uğraştığımızdan dolayı, bunalımdan hiçbir genel çıkış yolu yoktur. Bu nedenle farklı müdahale yollarına gerek vardır. Bu, hiçbir biçimde uzun dönemli stratejik yolgösterici ilkelere gerek duymadığımız anlamına gelmiyor. Başarılı hareket etmek için anlayışımız uzak görüşlü olmalıdır. Dinsel inançların dünya çapında canlanmasına tanık olmamızın nedeni nedir? Başka şeylerin yanısıra, nedenlerinden biri, dinin bir gelecek (sonsuz yaşam), bir sonsuz olanaklar duygusu sunmasıdır. Gerçek, insanların bu anlayışlara gerek duyduğudur. Ne yapmak gerektiğini bilmek istiyorlar. Kapitalizm de kısa dönemli bir yaklaşıma

bağlıdır. Ticari yaşam gücü ve kârlar en iyisinden ancak 15 yıllık bir dönem için tahmin edilmektedir. Fakat zamana dayanacak bir şey inşa etmek istiyorsanız, bu gibi planlar faydasızdır.

Eski kafalı görünebilirim, fakat uzun dönemli beklentilerden söz ettiğim zaman, komünist veya marksist ya da sosyalist olarak tanımlanabilecek bir geleneğin ana akımı içinde kalıyorum. Yani, insanların kendi geleceklerinin (en azından yakın geleceklerinin) efendileri oldukları ve sosyoekonomik sistemle ilgili bunalımlardan kurtulabilecekleri evrensel bir toplum öne sürüyorum. Aynı zamanda, insanlar dış ekonomik yasaların işleyişine maruz kalmamalıdırlar; duruma egemen olarak ekonomik süreçlerle ve toplumsal örgütlenmeyle organik olarak bağlı olmalıdırlar.

Bu anlayış şimdilik kuramsal yetkinlik ya da pratik uygulamadan uzaktır. Yalnızca kimi düşüncelerimin ortaçağların Avrupa dünyası, İslam dünyası ve benzerinin yaratılmasına temel olduğunu belirtmeme izin verin. Bu yüzyıllar süren bir insan arzusudur. Ancak bugün önemli olan şey, uzun dönemli beklentiler adına halkı gündelik gereksinimlerinin karşılanmasından, özgürlük ve demokrasiden, maddi değerlere ulaşma uğraşından yoksun bırakmamaktır. Açlıktan ölen bir ulus yalnızca uzak amaçlara iyi planlanmış bir yola değil, aynı zamanda yakıcı maddi sorunlarını çözmek için üretici güçlerini geliştirecek bir yola da gerek duyar. Bu nedenle, güzel ama uzak bir gelecek için bir savaşımla, ivedi gereksinimlerin karşılanması için bir savaşımı birleştirmeye çalışmalıyız.

Hangi toplumsal güçler bu görevi başarabilme yeteneğindedir? Sözcüğün dar anlamıyla yalnızca işçi sınıfı değil, bir bütün olarak halk güçleri olduğunu düşünüyorum. Ondokuzuncu ve hatta Yirminci yüzyıl marksistleri, kapitalizmin gelecek bir adil sistemin ortaya çıkması için tüm gerekli koşulları yaratacağında aşırı iyimserdiler. Bunun, kısa bir geçiş döneminden sonra, bütün dünyada sosyalizm ve komünizm için bir temel oluşturulmasını olanaklı kılacağına inanıyorlardı. Tarih onların beklentilerini doğrulamamıştır. Kapitalizmin gelişmesi Marks'ın bilincinde canlandırdığı maddi güce yol açmamıştır. Buradan, bu sistemin zorunlu olarak kapitalizm sonrası toplumlara, çözmeyi kendisinin başaramadığı sorunları bıraktığı sonucu çıkmaktadır. Bundan dolayı, yalnızca sanayi işçileri değil —elbette çıkarlarımız farklı ve hatta çatışır da olsa— hepimiz toplumun gelişmesine ilgi göstermek zorundayız.

Bu koşullarda aydınların oynayabilecekleri daha bağımsız bir rol olduğunu düşünüyorum. Geçmişte sık sık kötüye kullanıldığından dolayı dikkafalı, maceracı, lafazanlık yanlısı değilim. Aydınların büyüyen rolünden söz etmem, onların farklı toplumsal çıkarları bağlamadaki, çatışmaları çözmedeki ve ortak perspektiflerin hazırlanmasındaki önemli işleviyle ilgilidir.

KIRMIZI VE YEŞİL BENİM GÖZDE RENKLERİMDİR

Johan GALTUNG

Dünya uygarlığının hiçbir bunalımını görmüyorum, fakat değişik yayılmacılık biçimlerinin çoğalmasından kaynaklanan Avrupa uygarlığının bir bunalımının farkındayım. İnsanın doğayla ilişkilerini var gücüyle yayılmacılık belirliyor. Yayılmacılık

aynı zamanda bazılarını ikna etmek, ötekilerini yenmek için başka uluslara dayatılan baskıda da yansıyor. Bu hem kapitalist ve hem de belirli bir dereceye kadar sosyalist ülkelere özgüdür. Fakat dünya sınırsız olmadığından, bütün yayılmacılığın da kendi sınırı vardır.

Sözünü ettiğim (yayılmacılığın yol açtığı) bunalım kendi sınırına ulaşmıştır. Yayılmacılığa yönelik bir eğilim gösterdiğinden dolayı, bu eğilimin bir bunalıma yol açması için 20 yıl kadar bir zamanı olsa da, Japonya'nın da hemen hemen bu uygarlık türüne ait olduğuna inanıyorum.

Bunalım kendisini nasıl gösteriyor? Birincisi, *doğayla ilişkimizde.* Kirlenme ve mineral kaynakların pervasızca talanı çok ileriye gitmiştir ve daha şimdiden sonu gözükmektedir. İkincisi, *toplumsal ilişkiler alanında.* İnsanlar sömürüye, bazıları "uygarlıkla ilgili hastalıklar" —kalp hastalıkları, kanser, zihinsel bozukluklar ve uyuşturucu düşkünlüğü— biçimini alan farklı biçimlerde tepki gösteriyorlar. Sosyalizme daha az özgü bir olay olsa da toplumsal adalette çok ciddi bir bunalıma vardık. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde zengin ile yoksul arasındaki ayrım tehdit edici boyutlara ulaşmamıştır. Kapitalizme koşullarında ise bu uçurum her zamankinden daha büyüktür.

Bunalım *global sorunlarla* içiçe geçmiştir. İnsanlık, en tehlikelisi nükleer bir çatışma olan sayısız tehlikelerle karşı karşıyadır. Aynı zamanda, düşünce tarzlarımızı bütünüyle değiştirme gücünde olmayan yayılmacı konseptlerin çoğalmasıyla ilgili bir kültür bunalımı da vardır.

Bu bunalımların üstesinden gelinmesinin belli başlı yollarını nasıl görüyorum?

Doğal olarak, geleneksel işçi sınıfı hareketi ve insan hakları hareketleri belirli bir rol oynayabilir ve oynuyorlar da. Fakat, bugün Yeşil hareketin en önemli bunalım karşıtı güç olduğuna inanıyorum. Bu hareket kadının kurtuluşunu öne sürmekte, barışın savunuculuğunu yapmakta, çevresel ve öteki sorunların çözümünü ilerletenleri birleştirmektedir. Yeşiller —bütün hareketlerin eşit biçimde önemli olduğu ve hiç kimsenin "benim sorunumu (kadın sorunu, barış ve çevre) önce, ötekileri sonra çözelim" diyemeyeceği— basit bir ilkeden hareket ediyorlar. Bütün sorunlara hep birlikte dikkat gösterilmelidir.

1989'a kadar, 11'inde parlamentolarda temsil edilen, 24 ülkede Yeşil partiler vardı. Bütün bunlar yalnızca beş yıl kadar kısa bir zamanda başarıldı. Bu, kalıcı olacağı anlamına gelmese de, politik partilerin tarihinde eşi görülmedik bir büyüme hızıdır. Yeşiller, sosyal demokratlar, sosyalistler ve komünistler arasında yakın işbirliği olanağından yararlanmanın çok önemli olduğuna inanıyorum. Şiddetli bir savunucusu olduğum bir kırmızı-yeşil bağlaşıklığı ortaya çıkabilir. Görmek istediğim başka bir şey de (ve hemen hemen eminim ki gerçekleşecektir) Sovyetler Birliği ve öteki Doğu Avrupa ülkelerinde de güçlü bir Yeşil hareketin —komünist partiler üzerinde belirli bir etkide bulunabilme ve onlarla bağlaşıklığa girebilme yeteneğinde bir hareketin— gelişmesidir.

SANAYİLEŞMENİN ÇIKMAZ SOKAKLARI

Boris KAPUSTİN

Görüşüme göre; çağdaş uygarlığın bunalımı, bir yanda insanlığın daha da ilerlemesinin nesnel çıkarlarıyla, öte yanda insan faaliyetine uygulanan sanayi örgütlenme biçimlerinin yanısıra bu biçimlerin belirlediği kurumlar, standartlar, değerler ve insanın gelişme ölçütlü arasındaki aşırı keskinleşen çelişki olarak tanımlanmalıdır. Bu, sanayi uygarlığının ve politika ile kültürden ekonomik alan ve çevre kullanımına kadar bütün görüntüleriyle sanayileşme ilkelerinin bir bunalımıdır.

Tarihin öteki aşamalarında olduğu gibi, sistemle ve uygarlıkla ilgili gelişme unsurları arasındaki ilişki bugun yine açık olsa da, uygarlığın bunalımı sosyoekonomik sistemin (ya da bugünün dünyasında var olan sistemlerin) bir bunalımıyla özdeş değildir. Bunun *doğuşsal* bir bağlılık olduğuna dikkat edelim. Toplumsal örgütlenmenin sanayi biçimlerinin (her şeyden önce üretici güçlerin sanayi türünün) ortaya çıkması, kapitalizmin gelişmesinde özel bir aşamayla bağlıdır. Aynı zamanda, tarihsel olarak geliştiği üzere var olan sosyalizm, Lenin'in sözleriyle "uygarlığın temel koşullarının yaratılmasına farklı bir geçiş" olanağı olarak, yani, aynı sanayi örgütlenmesine farklı sistem özellikleriyle sahip olarak düşünülmüştü. Üçüncü Dünya, sömürgeci ve yeni sömürgeci bağımlılık ilişkileri ağıyla sanayi uygarlığına bağlanmıştı. Uygarlıkla ilgili ve sistemle ilgili unsurlar arasında *işlevsel* bir bağ olduğuna da dikkat edelim. Uygarlığın bunalımı şunları yansıtıyor: Kapitalizmin özel bir aşama ve türünün bunalımı; sosyalizmin var olan *modelinin* (öznel etkenin olumsuz belirtilerinin neden olmadığı ancak ağırlaştırdığı bir durum) "bunalım öncesi durumu"; Üçüncü Dünya'yı global süreçlere bağlamak için kullanılan var olan *biçimlerin* bunalımı; ve modeli "yakalamak için büyümenin"nin bunalımı.

Bütün bunların toplumsal ilerleme kuramı açısından aşağıdaki temel sonuçlara götürdüğü görüşündeyim.

Birincisi, insanlığın yaşam sorunlarının çözülmesi uygarlığın bunalımının üstesinden gelinmesi demektir. Bu ancak, çağdaş dünyanın üç büyük öğesinin hepsinin de asıl olarak daha yüksek bir *gelişme düzeyine* ulaşmasıyla olanaklıdır. Bu, sanayiye ait uygarlığın yerini sanayi sonrası ya da bilimsel ve teknolojik bir uygarlığın almasını içerir. Sistemlerin her biri kendi ayırdedici yapısal çerçevesi içinde hareket ederek, bugünkü sanayiye ait gelişme mantığına bir alternatif oluşturacak bir tarihsel ilerleme biçimi gerçekleştirmelidir.

İkincisi, daha yüksek bir düzeye bu gibi bir atılım ve gelişme alternatiflerine böylesi bir geçiş yalnızca insanlığın yaşamını değil, fakat aynı zamanda toplumun sanayiye ait örgütlenmesine özgü tarihsel açıdan özel yabancılaşma biçimlerini ortadan kaldıracakları için, toplumsal ilerlemede de yeni bir aşamanın elde edilmesini sağlayacaktır. Bu, insanın bir araçtan *toplumsal faaliyetin son noktasına* dönüştüğü sürecin zorunlu bir aşamasıdır (bitimi değil).

Bu gerçekleştiğinde, bütün toplumsal sistemler büyük olasılıkla daha dinamik duruma geleceklerdir, fakat sosyalizm ve kapitalizmin gelecek tarihsel perspektifleri açısından etkisi farklı olacaktır. Kapitalizm söz konusu olduğunda, bu modele göre

hızlanmış gelişme, kapitalizmin temel özellikleri kendi karşıtlarına daha fazla dönüşerek (Lenin'in belirttiği gibi), kapitalizmin artan bir kendini yadsıması sonucunu doğuracaktır. Buna karşılık, sosyalizm sanayi biçimlerini geride bırakırken, potansiyelini ve insanın kurtuluşu ve özgürce çok yönlü gelişmesi amacını *daha tam olarak* ortaya koyacaktır.

Üçüncüsü, uygarlığın bunalımının üstesinden gelinmesi için farklı toplumsal sistemler yalıtlanmış olarak değil de, daha önce olduğu gibi işbirliği içinde dönüşümlerden geçmelidirler. Bu gibi dönüşümler, *dünyanın gelişmesi formülünün* değişmesinden, yani global sistemin örgütlenmesi ve işleyişi ilkelerinin değişmesinden kaynaklanmaktadır. "Ötekilerin zararına" eski formülü özetler! Sosyalizmin hangi ölçüde geliştiği kapitalizmin hangi ölçüde gerilediği ya da tersi biçiminde görülürdü. Kapitalist Kuzey'in zenginlik birikimi Güney'in (Üçüncü Dünya'nın) vb. yoksulluğuyla orantılıydı.

Bu formülü sanayi uygarlığının bütünüyle bir mekanik ilişkileri ortaya çıkarmıştır: Sanayi uygarlığı ancak faydacı bir biçimde ele alınan doğa zararına; dar bir uzmana indirgenen insan zararına; talan ile şiddete uğrayan bütün sınıf ve uluslar zararına gelişebilirdi. Marks'ın belirttiği antagonistik ilerleme formülünün gerçek görüntüsü böyledir. Bir sanayi bunalımında, eski doğrultuda daha fazla ilerlemenin ancak *bir bütün olarak insanlığın zararına* olanaklı olduğu bu formülün çarpıcı bir özelliğidir ve başka sözlerle anlatımı olanaksızdır. Bu, dünyayı bir ikilem karşısında bırakmaktadır: Ya yıkım, ya da farklı bir yolda gelişme. Dünya süreci için yeni formül farklı bir zorunluluk üstünde temellenmiştir; insanın, doğanın ve öteki ulusların "zararına" değil. Bu formül birlikte gelişme ve şiddetten arınma ilkesini öne sürer.

Dördüncüsü, yeni formüle geçiş aynı zamanda kapitalizmin belirli önde gelen özelliklerinin hangi düzeyde karşıtlarına dönüştüğüyle ve kapitalizmin global süreçlerin odak noktası ve örgütleyici etkeni olarak yadsınmasıyla ölçülecektir. Sanayi uygarlığı aşamasında sosyalizmin uluslararası rolü asıl olarak kapitalizmin doğurduğu global olgular ve süreçleri "soylulaştırıcı" ve denetleyici bir etkiyle sınırlıydı. Yeni global gelişme formülünün yol açabileceği global sistem çerçevesinde, kapitalizm pek çok açıdan "kapitalist olmayan" bir biçimde hareket etmeye zorlanacak, yenileşen sosyalizm de global süreçleri dışardan ve yalnızca daha yıkıcı sonuçlarını sınırlama değil de, içerden ve dolayısıyla onların doğasını gittikçe daha fazla biçimlendirme gücünde olacaktır.

Daha önce marksist toplumsal ilerleme kuramı toplumla doğa arasındaki ilişkilerin uyumlaştırılması, uluslararası ilişkilerin insancıllaştırılması, "sonsuz barış" idealinin gerçekleştirilmesi, yeni tür bir insanın gelişimi ve benzeri gibi uygarlıkla ilgili böylesi dönüşümler için kapitalizmin ortadan kaldırılmasını ve sosyalist sistemin utkusunu zorunlu olarak ele aldı. Ne var ki, bugünkü koşullarda, tarihin ileriye yönelik yürüyüşü, insanlığın yaşamının kendisi, yeni, sanayi sonrası bir uygarlığın ortaya çıkmasıyla doğrudan bağlıdır. Bu toplumsal sistemin gelecek dönüşümlerinin zorunlu temelini oluşturmalıdır.

Yeni uygarlık biçim kazanmaktadır ve görülebilir bir gelecekte toplumsal sistemlerin çeşitliliği içinde işleyecektir.

Bundan ötürü, bu ilke, karşıt toplumsal güçler tarafından da büyük olasılıkla kabul edilmesini geniş bir biçimde açıklayarak yeni politik düşüncenin anahtar formülü durumuna gelmektedir. Gerçekte yeni politik düşünce, her zaman toplumsal gerçekliğin sınıf çıkarlarıyla belirlenmiş bir görüşünü açıklayan özel bir öğreti ya da konsept tarafından değil, nesnel süreçler ve var olmasına temel oluşturan ilkelerin ortaya çıkardığı ve yeni uygarlığı hedef alan bir *düşünce tarzıdır.*

Yeni politik düşünce yalnızca özel bir kuram, okul ya da ideolojik akımın değil, fakat bütün ideolojik görüntüleriyle sanayi uygarlığının düşünce modeli ve tarzının yerini alıyor. Sanayi sonrası uygarlığın tarzı olarak bu düşünce, akımların, okulların ve öğretilerin ideolojik bir çoğulculuğuna yol açmak zorundadır. Başka sözlerle, liberal burjuvazi, marksist, "Yeşil alternatif" ve başkaları tarafından sınıfsal deyimlerle farklı biçimde yorumlanacaktır. Marksist-leninist kuram, ancak yeni düşünce temelinde çağdaş sorunlar düzeyine çıkacaktır, fakat bu gerçekte onun "son günün marksizmi" olduğu anlamına da gelmeyecektir. Bu düşüncenin farklı toplumsal grup ve sınıflar tarafından kabul edilmesi, onların hiç de marksizmin uzmanlarına dönüşecekleri anlamına gelmiyor.

YENİ BİR POLİTİK KÜLTÜRE DOĞRU

Socorro RAMİREZ

Bugün —tikel bir ülkenin gelişme düzeyine bağlı olarak farklı biçimler alan— uygarlığın bir bunalımından söz etmek için her nedene sahibiz. Tarihin seyri trajik bir boyut kazanmış ve gündeme geniş çaplı toplumsal değişim sorununu getirmiştir.

Batı uygarlığının bunalımını belirterek başlayacağım. Şu ya da bu ölçüde Doğu'da da yaygınlık kazandığını eklemek zorunda olduğum sanayi modellerinden söz ediyorum. Bu gelişme modellerinin çevre ve yaşamın niteliği açısından çok pahalı oldukları açığa çıkmıştır. Sanayi üretiminin büyümesi ve modernleşmesi —ilerlemeyi gösteren her şey— halkın çeşitli gereksinimlerini artık karşılayamamaktadır. Doğal olarak, gelişmiş Batı ülkelerinde temel bir asgari düzey gözetilmektedir, fakat daha yüksek bir kültür düzeyi ve insanın doğa ve (kâr ve pragmatizmin egemen olduğu) toplumla ilişkilerinin geliştirilmesi dışlanmaktadır. Batı uygarlığı öteki ulusal kültürleri ve bütün Üçüncü Dünya ülkelerini de boğmaktadır. Bunu uygarlığın bunalımının en önde gelen belirtisi olarak görüyorum.

Bunalımın işaretleri yalnız çelişkili ve denetimden çıkmış büyümede değil, fakat politikada da görülüyor. Burada parti sistemlerinin, politik örgütlerin halkın iradesini gerçekte yansıtma ya da nüfusun farklı kesimlerinin çıkarlarını birleştirme ve gerçekleştirme çabası yerine, seçim başarısına yönelmelerinin bir bunalımına tanık oluyoruz. Bundan dolayı, Batı uygarlığının değerlerini reddeden birçok yeni ve alternatif toplumsal hareketin ortaya çıkması rastlantısal değildir.

Bu yeni toplumsal kuruluşlar devlet işlerinde yer almak istemiyor, kendi yakıcı sorunlarını çözmeye uğraşıyorlar. Örneğin, kadınların hareketi kadın haklarını, yalnızca onların politik olanaklarını genişletmek için değil, aynı zamanda bütün aile ilişkileri alanını yeniden yapılandırmak için savunuyor. Tabandaki Hıristiyan top-

luluklar dikey toplumsal örgütlenmeyi reddediyor ve gündelik faaliyetleriyle partilerden, devletten ve hatta kiliseden bağımsız olmak istiyorlar. Ya da çevreci hareketi ele alalım. Yalnızca doğayı yıkımdan korumaya çalışmıyor, aynı zamanda yeni bir toplum ve çevreyle uyumluluk içinde olacak yeni toplumsal örgütlenme biçimleri yaratmaya çalışıyorlar. Ve pasifistler de silahlanma yarışına güçlü karşı çıkışta bulunmuşlardır.

Başka deyişle, bu süreç geniş ölçüde uygarlığın bunalımıyla engellenmiş kalsa da, *toplumsal yenilenme için yeni savaşım biçimleri* doğmaktadır. Bu arada, iktidar için savaşım doğrultusunda değil de, daha çoğulcu ve insancıl olacak ve daha yüksek düzeyde toplumsallaşmış insan ilişkileri ortaya koyacak, doğan bir uygarlığın unsurları olarak yeni tavırlar olgunlaşmaktadır. Bu bağlamda, sosyalist perspektifin devlet aygıtının faaliyeti üstünde basit denetimden öteye gittiği görülmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin amaçları ve geniş temsili doğası, savaşımın karakterinin değiştiğini de göstermektedir. Bir aydınlanma süreci, şiddeti —eski olanın direnişinin üstesinden gelmede büyük bir rol oynayagelen şiddeti— geri plana itmektedir. Güç ancak yeni olanı savunmak için kullanılabilir. Fakat en önemli görev, geniş bir görüşbirliği temelinde uygarlığın bunalımından bir çıkış yolu bulabileceklerin bir bağlaşıklığını yaratmaktır. Böylesi bir bağlaşıklık, kökten farklı bir toplumsal gelişme düzeyi gibi, zorla sağlanamaz.

"OLANAKSIZ" OLAN GERÇEKLEŞECEK Mİ?

Britanyalı İşçi Partililerle Bir Diyalog

Britanya işçi sınıfı içerisindeki değişiklikler sendikaların ve politik örgütlerin, özellikle İşçi Partisi'nin çalışmalarını nasıl etkiliyor? Önümüzdeki birkaç yıl içinde ne bekleniyor? Eski Büyük Londra Belediye Başkanı ve İşçi Partisi Ulusal Yürütme Komitesi üyesi olan milletvekili Ken LIVINGSTONE ile İşçi Partisi milletvekili adayı ve Haberleşme İşçileri Sendikası Araştırma Müdürü Peter HAIN, WMR'nin isteği üzerine bu soruları Londra'da tartıştılar. Bu tartışmanın kısaltılmış bir metnini aşağıda sunuyoruz.

K. LIVINGSTONE: Sanki zaman içinde donmuş bir şey gibi, işçi sınıfının niteliği hakkında insanların birbirleriyle tartıştığı Britanya'da gerçek bir bölünme söz konusu. Oysa durum hiçbir zaman böyle olmamıştır: İşçi sınıfı hep değişip evrimleşegeldi. Çalışma modeli değiştikçe o da yeni biçimler alıyor. Ve bu değişimler, şimdi tüm gelişmiş dünyanın bir parçası olmuş durumda: İmalat sektöründen hizmetlere büyük bir kayma, ücretli istihdam içerisinde de kadınlara doğru büyük bir kayma ve çoğu kez yarımgün çalışma. Ve kesinlikle, Britanya'da yaratılan yeni işlerin neredeyse tümü bu iki alanda olmuştur. Bir iki istisna dışında, Britanya sendikal hareketindeki yüzde 25'lik gerileme, tümüyle ekonominin tikel sektörlerindeki işlerde gözlenen gerilemeyle bağlıdır. İşçi sınıfının bizzat tanımı konusunda derin ayrılıklar var. Burjuva toplumbilimciler bunun ücretli emeğin çoğunluğunu kapsamadığı yolunda bir eğilimdeyken, marksistler nüfusun yüzde 80-90'ını işçi sınıfı sayıyorlar. Bizim kendi tarafımıza kazanmamız gerekenler bu insanlardır.

P. HAİN: sınıf ve özel olarak işçi sınıfı kavramı fazlasıyla kuramsal gözükebilir, fakat bu, politika ile ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Sınıfsal ilişkilerin ve sınıfsal incelemenin hâlâ geçerli olup olmadığı konusunun tartışılması gerektiği düşüncesinde

değilim. Ne var ki, şimdi işçi sınıfı artan işbölümü ve kent imalat sektörünün eski merkezlerinin parçalanması nedeniyle belki daha da çeşitlenmiştir. Ben bu süreçleri inceledim ve birkaç yıl önce, bu değişimler ve politika üzerindeki etkileri hakkında bir kitap yazdım. Britanya'da sendikal hareket 1970'lerin ortalarında on milyonluk bir güce sahipti. Sonra yükseldi ve sonra da 1980'lerin ortalarında yeniden yaklaşık on milyona düştü. Bu bakımdan, TUC'nun (*) bileşimine, 1970'lerin ortaları ile 1980'lerin ortaları arasında karşılaştırma yaparak —kesinlikle aynı; yaklaşık toplam on milyon— kısaca göz atarsak, bir milyon daha fazla beyaz-yakalı işçi, bir milyon daha az mavi-yakalı işçi, yerel ve merkezi yönetim organlarında çalışan 700 bin daha fazla ve ağır sanayilerde çalışan yarım milyondan az insan görürsünüz. Ayrıca, yarım milyondan fazla kadın, yarım milyondan az erkek bulursunuz. Tüm bu yapısal değişimler on yıllık bir sürede gerçekleşti.

K. LIVINGSTONE: Nüfusun daha büyük bir oranının yaşamını çalışarak kazanmak zorunda kalması anlamında, bir sınıf olarak işçi sınıfının gerçekte büyümüş olduğunu söyleyebilirim. Yeni işçi grupları ona katılıyor. Ne yazık ki, İşçi Partisi ve sendikalar, işçi sınıfı kavramına hâlâ yüzyıl başında olduğu biçimiyle bağlı kalıyorlar. Bunlar ortaya çıktıkça değişimlere ayak uydurmakta çok ağır davrandık. Ancak sendikal hareketteki en ileri görüşlü unsurlar, şimdi günümüzdeki biçimiyle işçi sınıfını temsil etmek için değişime uymak zorunda olduklarını kavramış bulunuyorlar. Ulaşım ve genel hizmet, imalat, bilim ve maliye, genel ve belediye hizmetleri sendikaları yarım-gün çalışan işçileri, kadınları üye yapmak için programlar hazırlıyor. Bu giderek bir geri itilim sağlayacak ve işçi hareketinin gündeminin değişmesine neden olacaktır.

P. HAIN: Sorun şu ki, şimdi bazıları "sınıf artık bir etken değil, artık hepimiz orta sınıfız" diyor. Ben bunun doğru olduğunu sanmıyorum.

K.LIVINGSTONE: Hâlâ işgücünü satmalarına karşın, niye insanlar kendilerini "orta sınıf" olarak görüyorlar? Açık ki, eğer insanlar 50 yıl önce işçilerin içinde bulunduğu korkunç yoksulluk koşullarından, hepsinin iyi evlerde olduğu ve yurtdışına tatile gidebildiği şimdiki duruma geliyorlarsa, bence, işçi hareketinin bunların sağlanması için savaşım vermiş olduğunu, kabul etmeliyiz. Sonuçta insanların düşünme tarzı değişiyor ve toplumsal konumlarını anne ve babalarından daha farklı görüyorlar. Bazıları artık kendilerini işçi sınıfıyla bir görmüyor, İşçi Partisi'ne oy vermeyi bırakmış ve sendikal hareketin safları dışına çıkmış bulunuyor. Ancak, onlar hâlâ toplumsal bilince sahip. Örneğin, bunların birçoğu şimdi çevre konularını ileri sürüyor, yine birçoğu erkin Thatcher etrafında merkezileşmesinden ve yazılı bir anayasanın olmayışından gerçekten kaygı duyuyorlar. Sorunumuz şu ki, işçi hareketi henüz bir gündem geliştirebilmiş değil, sözkonusu ilgi konularını belirlemeye henüz başlıyor.

P. HAIN: İlkesel olarak, bugünün araba ve ev sahibi olup, yurtdışında tatil yapan kimya işçisinin, İşçi Partisi'ne 30 yıl önce aynı maddi yararlara sahip olmayan anne ve babasından daha az eğilimli olması için hiçbir neden yok. Ev sahipliği son

---

(*) Sendikalar Konfederasyonu (*çev.*)

on yılda bir milyon arttı ve bu, Thatcher'in elindeki çok güçlü bir kozdu. Ancak ev sahipleri işçi sınıfının çok dar bir kesimidir. Önemli olan, erkten yoksunluk, eşitlikten yoksunluk vb., sorunların hâlâ geçerli olmasıdır.

K.LIVINGSTONE: Toplumsal düşünce tarzı ve bölünmelerdeki değişimin bir diğer ciddi etmeni, birçok kişinin yalıtlanmış bir durumda yaşamasıdır. Demek istediğim şu ki; kentte birisinin kapısını çalarsanız, eve gelişleri ile ertesi gün işe gidişleri arasında konuştukları tek insan siz olabilirsiniz. Kiracı derneklerine, kültürel gruplara, ya da, buna benzer bir şeye katılmıyorlar. Böylece, yalıtlanma ile paramparça olmuş bir toplumuz. Ve insanlar kendilerini daha geniş bir bütünün parçası olarak görmüyorlar. Kendilerinin işleyen bir şeyin parçası olduğunu düşünmüyorlar. Kollektif bir toplumu oluşturan bütün şeyler, bazıları hükümet tarafından bilinçli bir biçimde, diğerleri başka toplumsal değişimler nedeniyle, bir derece aşınmış bulunuyor. Ve 30 yıldır Britanya politik yaşamında karşılaştığımız, kendi işimize bakma, kendi ayaklarımız üstünde durma üzerine vurgu, çoğu kez işçi hareketinden kişiler tarafından da yinelenir oldu.

P.HAIN: Evet, yaşam tarzlarında müthiş bir bireyselleşme gerçekleşti. Bu, çok karmaşık olması nedeniyle, işçi hareketi açısından bir sorundur. Genelde sosyalistler, özelleştirilmiş pazar tipindeki bir yaklaşımın antitezi olan kollektif bir temelde etkinlik gösterirler. Bu nedenle de, şu anda sosyalist politikanın yürütülebileceği bütün havanın ve iklimin çok zor olduğu gerçeği olduğu yerde duruyor. Bu ise sendikaları ilgilendiriyor; çünkü, görece türdeş bir topluluğun bulunması bağlamından onların gücü ve sanayi dayanışması, işçi sınıfının dayanışması bir tür vaha idi. Ancak, örgütlü işyerlerinde sendikaya üyelik zorunluluğu, sendikal harekette profesyonelleşmenin artması ve bürokrasi, örgütsel kazanımları sağlamakla birlikte, sıradan üye ile bir örgüt olarak sendika arasında bir uzaklık, kültürel bir uzaklık anlamına da gelmiştir. Emekçilerde sosyalizme doğru kendiliğinden bir yönelişin bulunup bulunmadığını ya da hatta böyle bir şeyin hiç olup olmadığını sorgulamak isterim. Sosyalizm ve kolektivizm konusunda, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki, Çin'deki ve bizzat Britanya işçi hareketi içindeki tartışmalarda tanık olduğumuz, gerçek bir bunalım yaşandığını düşünüyorum. Bu bunalımı gerçekten çözmediğimiz sürece, işçi sınıfının yığınsal desteğini kazanma perspektifimiz pek olmayacak.

K. LIVINGSTONE: Aynı düşüncede değilim. İnsanların doğasında bir kollektivizm, ya da daha doğrusu, sosyalizm bulunduğunu düşünüyorum. Orta Çağ'da köylüler, üstündeki baskılar son derece ağırken, ayaklandılar, derebeyleri başlarından attılar ve birkaç gün de olsa erki ellerinde tuttular. Bugün bu insan olma isteği, bilinçli bir biçimde sosyalist ülküde gerçekleşmiştir.

P. HAIN: Ben hâlâ, bugün insanların sosyalizmin ne olduğunu bilmedikleri düşüncesindeyim. Britanya'da işçilerin ve halkın çoğunluğunun sosyalizmin ne olduğunu, 1945'te olduğu kadar (onun ne denli sınırlı olduğunu düşünsek de) bilmediğini söyleyebilirim. İnsanlar İşçi Partisi hükümetinin refah devleti, kamulaştırma, daha fazla kamu denetimi, daha fazla eşitlik getireceğini biliyorlardı. Şimdi işçi hareketinin ne getireceğini bilmiyorlar. Bu ise, yalnızca işçi hareketinin bir sorunu değil, çünkü tüm olarak sosyalizm, ideolojik olarak ve popüler düzeyde net bir kimliğe sahip görünmüyor.

K. LIVINGSTONE: Ben böyle düşünmüyorum. Başlangıçta, ücret, sağlık bakımı, yoksulluk, vb., bakımlardan açık maddi hedefler vardı. Birçok bakımdan bunlar Üçüncü Dünya'da hâlâ var. Ancak az sayıdaki toplumlarda en kötü koşullar çözümlenmiş bulunuyor ve işçi hareketinin önümüzdeki 50 ya da 100 yıl için hedefleri hakkında gerçekten düşünmesi gerekiyor. Zenginlikleri yeniden bölüştürme ve iyi hizmetleri finanse etme, tüketicilerle üreticiler arasındaki çatışmaları giderme ve yaşlılara bakma gibi konularda elde edilmesi gereken daha çok şey var. Ancak sosyalizm yönünde büyük bir ileri adım, toplumun demokratikleştirilmesi olmak zorunda. Bu çok zor ve henüz üzerinde iyi düşünmüş değiliz, ancak üretimin ve toplumun yönetilmesinde daha fazla işçi katılımının çok önemli olduğu açıktır.

P. HAIN: Bence, İşçi Partisi'nin programındaki pek çok sayıda sosyalist hedefler halkın desteğini kazanabilir; bunlardan en zor olan ise kamu mülkiyeti konusu. Thatcher yönetimi altında yaygın bir özelleştirme programı uygulandı ve kendi açısından bu program halktan görece bir destek buldu. Dürüst olmak gerekirse, bunu yenilgiye uğratabilecek düzeyde bir yığınsal muhalefeti harekete geçiremedik. Kamu mülkiyeti çok merkezi idi, tüketici onun hiç umurunda değildi ve sanayi demokrasisi hiç yoktu. Popüler değildi. Gerçekte şimdi, partide desantralizasyon, güçlü tüketici hakları ve sanayi demokrasisini içeren, çok daha popüler bir kamu yönetimi görüşüne varıyoruz. Bu, geleceğe yönelik bir program olarak çok popüler olabilir. Bütün bu politikalara ilişkin benim kaygım —ki bu yalnızca bir örnektir— bunun büyük ve köklü bir değişim programı olarak değil de, oldukça savunmacı bir biçimde ortaya konulmasıdır.

K. LIVINGSTONE: Tory kabinesi iyi düşünülmüş bir politika izlerken, İşçi Partisi'nin arka planda kaldığı izlenimi bize çok zarar verebilir. Sendikaların toplum için kötü bir şey olarak gösterilmesinin ardında Tory'ler bulunuyordu ve İşçi Partisi, onun kendisini lekeleyeceğinden korkarak, 1984-1985 madenciler grevinden uzak durmaya çalıştı. Ancak, emekçiler saldırıya uğradığında ayağa kalkıp onları savunmak gerekir. Geçen yaz, askersel bir hareket tarafından sonunda devrilen solcu bir İşçi Partili başbakanı konu alan, "Britanya'da Hükümet Darbesi" isimli bir TV programı vardı. Gerçekten o, sosyalizme inanan, basının saldırılarını geri çevirebilen, coşku ve iyimserlikle dopdolu, tam bizim istediğimiz nitelikte bir İşçi Partisi lideriydi. Gerçekte sağ gündemi belirliyor ve her ödün verdiğinizde daha fazlası için adım atıyor. Örneğin, savunmayı ele alalım: Tüm dünyanın silahsızlanma istediği, silah indirimi için gerçek fırsatların bulunduğu bir zamanda, Tory'lerin tutumu en büyük engeli oluşturuyor. Ona yönelik saldırıya öncülük etmemiz gerekiyor, ancak ortada yalnızca ölü sessizliği var. Tümüyle savunmaya yönelik bir sistem Avrupa'nın bütünü için özel bir olanak. Gorbaçov'a yanıt vermeli, nükleer ve geleneksel silahlarda indirim için görüşmelerde bulunmalıyız, çünkü Sovyet politikası, bunu her zaman olduğundan daha olanaklı kılıyor. Rusların ne yapacağını merak ederek geçirilen uykusuz geceler geçmişte kalmıştır.

P. HAIN: İşçi Partisi'nin tek yanlılığa (tek yanlı nükleer silahsızlanmaya —çev.) açık bir bağlılık gösterdiği geçtiğimiz on yılda, uluslararası planda hiçbir hareket olmaması acayip bir cilve. Ancak şimdi nükleer silahlarda indirim doğrultusunda

biraz hareket olduğu zaman, İşçi Partisi içinde tek yanlılık birden yersiz oluyor.[1] Öte yandan, bizim 1983 ve 1987 parlamento seçimlerindeki yenilgimiz tekyanlı oluşumuzdan değil, seçmenlerin İşçi Partisi'nin ekonomik ve politik yetkinliğine ikna edilmiş olmamalarındandı.

K. LIVINGSTONE: İnsanların sosyalizme inanması gerektiğini söyleyebilirim. Bizim sorunumuz, işçi sınıfının bir kesimini ve ayrıca bazı orta sınıf gruplarını kaybetmiş olmamızdır. Bu nedenle, onları yeniden kazanmak istiyorsak, onlara hitap eden bir politikaya sahip olmak zorundayız. Thatcher yönetiminde onların durumu pek iyi olmadı ve eğer bir gerileme içine giriyorsak —ki benim kuşkum bu yöndedir— ezgiye uğrayacak olan kesim tam da bunlardır.

P. HAIN: İşçi Partisi'nin, durumları işçi sınıfının çoğunluğundan biraz daha iyice ve sayıları artmakta olan kalifiye işçi tabakasının çıkarlarına hitap edemediği kanısındayım. Hükümetteyken onların yaşam standartlarını aşağı çeken bir gelir politikamız vardı ve bu gruba, yaşamları üzerinde daha fazla söz sahibi olmak açısından, konut açısından vb., bir alternatif sunmadık. Onların özçıkarlarına hitap ederek bu grubun yeterli bir oranını harekete geçiren Tory'ler boşluğu doldurmaya giriştiler. Tory'lerin oyların çok küçük bir oranını (yüzde 40.3) hâlâ kazanmakta oldukları da işaret edilmeye değer. Bu noktada Amerikalıları izliyor gibiyiz. Reagan ve Bush da oyların çok küçük bir oranını kazanmıştı: Amerikalıların gerçekte ancak yaklaşık yüzde 50'si oy kullanıyor. İnsanlar hangi parti erkte olursa olsun hiçbir şeyin değişmediğini düşünmeye başladıkça, politik ilgisizliğin yaygınlaştığı Britanya'da da böylesi bir aşamaya giriyor olabiliriz.

K. LIVINGSTONE: Britanya'da bence özel bir sorunumuz var; o da, genel olarak İşçi Partisi yönetimi çok zayıf kalmaktadır. İşçi Partısı yönetiminin büyük bir kesiminde yetkin politikacılar hiç bulunmamaktadır. Seçilmeyişimizin ana nedenlerinden birisi, insanların bizi ülkeyi yönetmeye yetenekli görmemesidir. Bu izlenimi gidermek için hiçbir şey yapmadık. Dahası, işçi hareketi henüz etkili ve gerçekçi bir programa sahip değil, gündemini belirlemeye ancak başlıyor.

P.HAIN: Aynı düşüncede değilim. Programımız var ve bunun kimi hedefleri partinin sol kanadının ve işçi hareketinin etkisini yansıtıyor. Ancak sorun; onun günümüz koşullarını, son değişimleri ya da işçi yığınının havasını pek az hesaba katan, geri eğilimler taşımasında.

K.LIVINGSTONE: Bugün bize gereken, toplumsal adalet ve demokratikleşmenin zenginliklerin yeniden bölüştürülmesi, parlamenter reformların yürürlüğe sokulması ve yönetimin desantralize edilmesine yönelik normal isteklerle birlikte ele alındığı, geniş bir çıkarlar koalisyonu oluşturma stratejisidir.

---

(1) Mayıs 1989'da İşçi Partisi Ulusal Yürütem Komitesi tek yanlı nükleer silahsızlanmadan vazgeçilmesi çağrısında bulundu. Bu yeni tutum Britanya'nın nükleer gücünün stratejik silahlarda indirim görüşmeleri içine girmesini getiriyor. UYK, İşçi Partisi'nin amacının 2000 yılına dek tüm nükleer silahların ortadan kaldırılması olduğunu belirtti. **(Derginin Notu)**

P. HAIN: Ben bir çıkarlar koalisyonundan yanayım, ama merkez partileriyle paktlara karşıyım. Çünkü bunların işe yaradığı düşüncesinde değilim. Britanya'da bağlaşıklıklar konusunda Komünist Parti ile aynı düşüncede değiliz.(2) Ancak, programımız farklı seçmen gruplarına hitap edebilir. Düşük ücret sorununu çözmek için yasal bir asgari ücret, halkın önemli kesimlerinde çok popüler olur. Ekonomik yeniden yapılanma döneminde güvenlik, sağlık ve iş güvencesi, işyerinde daha fazla yetki ve haklar da içinde olmak üzere, emekçilere sunabileceğimiz geniş bir gündem var. Çevre gündemi ilerici ve radikal gruplara hitap edebilir. Toplumun ve politik yaşamın demokratikleştirilmesi ne öncelik vermemiz gerektiği düşüncesine katılıyorum. Hükümette olsun ya da olmasın, İşçi Partisi'nin önümüzdeki on yıl için gündeminin ,sosyalistleştirmeden çok demokratikleştirme olduğu düşüncesindeyim. İkincisi, doğrultusunda ardıcılıkla yol almak, kanımca, diğerine yol açacaktır.

K.LIVINGSTONE: İşçi Partisi için sorun, programına halkın desteğini kazanmak ve seçmenleri onun gerçekleştirilebilir olduğuna ikna etmektir.

P. HAIN: Bu kolay olmayacak: Yalnızca parlamenter güçlere değil, sendikal hareket, kadın hareketi, barış hareketi ve mahallelerdeki insanlar içinde olmak üzere, parlamento dışı güçlere de yaslanmalıyız.

K. LIVINGSTONE: İşçi sınıfı partileri arasındaki işbirliğine gelince, biz Komünist Partiyle hep çok iyi geçindik. Pek çok konuda işbirliği yapmaya hazır olmalıyız; ancak paktlar kesinlikle sözkonusu olamaz.

P. HAIN: Diyebilirim ki; evet, Komünist Parti ve diğer sosyalist grupların üyeleriyle iş yaparız, ancak gerçekten bu öncelikli konu değil. İşçi Partisi için öncelik, kendilerini işçi sınıfı olarak görmeyen daha büyük topluluklardır. Burada bağlaşıklıklar kurmak zorundayız; ancak geleneksel işçi sınıfı bağlarına zarar vermeden.

K. LIVINGSTONE: Ne yazık ki, İşçi Partisi ağırlıklı olarak seçim kampanyalarına dönük. Bunlar önemli olmakla birlikte, halkın çeşitli çıkarlarından kaynaklanan tüm sorumluluklara yanıt getirmiyor.

P. HAIN: Partinin tümü yeni bir politik düzeye ulaşmalıdır. Şubeler politika, ideoloji, ekonomi ya da çevre alanlarındaki temel konuları tartışmıyor. Üye toplantılarının çoğunda, ya gelir sağlamak için düzenlenen satışlar üzerine sönük raporlar dinleniyor, ya da, diyelim tek yanlılık üzerine "lehinde misin, aleyhinde mi?" türünden kısa tartışmalar yapılıyor. Bu ilkel düzeyden gerçek bir sosyalist bilinçliliğe doğru ilerlemeliyiz.

---

(2) Britanya Komünist Partisi, gelecek parlamento seçimlerinde tutucuları yenilgiye uğratmak için ana muhalefet partileri arasında bir seçim anlaşması ya da paktı yapılmasını önerdi.(**Der. Notu**)

(3) 15 Haziran'daki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde İşçi Partisi oyların yüzde 40.2'sini, Tutucular yüzde 34.1'ini kazandı. (**Der. Notu**)

K. LIVINGSTONE: Eğer parti yürüttüğü konularda iyi, açık bir politika ile ortaya çıkabilirse, "olanaksız" olanı başarabilir ve önümüzdeki seçimi kazanabilir. İşçi Partisi'nin 1987'de oyların yüzde 31'ini almış olması, birkaç yıl içinde yüzde 40-45'i elde edemeyeceği anlamına gelmez. Ancak, bir takım seçmenlere "saygıdeğer" görünme çabasıyla politikalarını aşındırarak eski yolunu izlerse, parti kaybedecektir. Tersine, o, emekçilerin istediği hedefleri açık ve kararlı bir biçimde izlemelidir.

P. HAIN: İşçi Partisi sol kanadı 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında konumlarını güçlendirdi, ancak genelde seçmen desteği, o zamanki yönetimin hatası yüzünden geriledi. Bugün yeni gerçeklikleri ve işçilerin havasını yansıtan ve geleceğe dönük olan yeni bir gündem oluşturulmalıdır. Bunun üzerindeki tartışmalarda, solun oynayacağı önemli bir rol vardır.

AVRUPA PARLAMENTOSU'NDAN GÖRÜŞLER

1992'de AET ülkeleri arasında tek bir pazar yaratılması perspektifi hakkında farklı politik güçlerin görüşlerine ayrılmış dizimizi sürdürüyoruz.[1] Bu konuyu iki Avrupa Parlamento üyesi —Hollanda İşçi Partisi'nden Hedy d'Ancona ve İtalyan Komünist Partisi'nden Lucana Kastelina yorumluyor.

TOPLUMSAL BOYUT

Hedy d'ANCONA
Avrupa Parlamentosu üyesi, Hollanda İşçi Partisi

☐ **AET ülkeleri, topluluk içinde malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin özgür hareketini uygulamaya sokma niyetlerini duyurdular. Bunu işçilerin çıkarları açısından nasıl görüyorsunuz?**

☐ Avrupa Parlamentosu üyesi bir sosyalist ve feminist olarak, işçilerin refahı benim için başlıca bir ilgi konusu. İtalyan ekonomist Paolo Cecchini[2] gibileri, iç pazarın bize yüzde 5'ten fazla bir ekonomik büyüme, 2 milyon yeni iş ve daha düşük fiyatlarda daha fazla ürün çeşitliliği getireceğini söylediklerinde, ben bu paranın halkın çıkarına uygun bir biçimde yeniden nasıl bölüştürüleceğini bilmek isterim.

---

(1) Bkz. **WMR**, 1989: Sayı 1 (Rernard Marks, "Avrupa'yı 1992'de Ne Bekliyor?"), Sayı 2 (rudolf Rohlicek, Willy de Clerkq. "KEYK-AET: Yeni Perspektifler"). Sayı 3 (Henry Plumb, "Gelin Beraber Çalışalım" (Dünyaya Bakış s. 13); Gerry Pocock, "Ortak Pazar: 1992 Ne Vaadediyor?"; Jan Debrouwere, "Yadsıma Değil, Dönüşüm"; Serji Mari, "Olumlu ve Olumsuz Noktalar"). Sayı 5 (Julio Anguita, "Ne Tür Bir Avrupa?"; (Dünyaya Bakış, S. 15); Alekos Alavanos, "Kozları Kim Elinde Tutuyor?"), Sayı 7, (Mike Morrissey, "Yeni Senaryoda Eski Roller") ve Sayı 8 (Claude Renard, "Onikiler Avrupa'sının demokratik Boyutu").
(2) AET Komisyonu için **1992- Tek Pazarın Yararları** başlıklı bir rapor hazırlayan danışma grubunun başkanı **(Der. Notu)**

Cecchini raporunun ve onun çıkardığı sonuçların ayrıntılarına girmeyeceğim. Kârlar ve saf ekonomi beni ilgilendirmiyor. Ancak bu tahmin doğruysa ve gelecekteki pazar bu kadar umut verici ise, o zaman onun toplumsal boyutu hakkında konuşmak zorundayız. Batı Avrupa pazarının tam olarak liberalleşmesi otomatikman bu sorunun çözümleneceği anlamına gelmiyor. Eğer hiçbirşey yapmazsak, 320 milyon tüketiciyi kapsayan bu potansiyel serbest pazar, işçilere ya da emek pazarındaki daha zayıf kategorilere —kadınlara, göçmen işçilere ve daha az eğitim görmüş olanlara— hiç yaramayacaktır. Hiçbir şey yapmazsak, böylesi grupların durumu yalnızca daha da kötüleşecektir. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu halka yardımcı olmada, iç pazarın kârlarını kullanmakla yükümlüdür.
İşte bizim toplumsal boyutu geliştirecek olmamızın nedeni budur. Sağlık ve korunma gibi kimi alanlar sorun olmayacak. Çünkü, örneğin Tek (Pazar) Yasası'nın 118/A maddesi, bu konulara ilişkin düzenlemelerin Avrupa Bakanlar Konseyi'nde basit çoğunlukla karara bağlanabileceğini ifade ediyor. Ne de olsa, işverenler, işçiler için sağlık ve korunma düzenlemelerinin pahalı olmadığı üye ülkelerde malları daha ucuz üreterek daha çok kâr etmeye çalışmayacak kadar soylu ya da özverili değildirler. Bu, bir başlangıç, bir bakıma kapı aralığına konulmuş bir ayak olacaktır. Bu hukuksal temeli, toplumsal alana yönelik yeni düzenlemeler için kullanabilecek olmamız, gelecek için bana umut veriyor.

Kendi kendimize sormamız gereken başka bir soru daha var, o da şu: Bu ekonomik büyüme, daha ucuz, daha çok mal doğrultusundaki bu potansiyel neye malolacak? Eylemlerimizin insan ve çevre üzerindeki olası sonuçlarına eleştirel bir gözle bakmalıyız.

□ **Daha fazla ekonomik bütünleşme sizce istihdam durumunu nasıl etkileyecek? Bu, işsizliğin azaltılmasına yardımcı olacak mı?**

□ Avrupa Topluluğu içinde 16 milyondan fazla işsiz insan var ve biz hiçbir şey yapmazsak zaten sahip olduğumuz selektif işsizlik daha kötü bir duruma gelecek. Ekonomik uluslararasılaşma ile birlikte, yeni teknoloji yeterli eğitimden yoksun insanlar için çok tehlikeli olabilir ve belki oldukça eğitimli ve iyi ücretli işlere sahip insanlarla bunlara hiç erişemeyenler arasında bir kutuplaşma doğabilir. Ve böylesi bir kutuplaşma yalnızca Kuzey ve Güney Avrupa arasında değil, aynı zamanda Birleşik Krallık, Hollanda ve Almanya gibi zengin Kuzey Avrupa ülkeleri içerisinde de olacaktır. Sorun ortada duruyor ve işe sahip olanlarla olmayanlar arasındaki bu derin çatlağı aşmak için önlemler almak zorundayız. Yoksa, özgül gruplar çocuklarına da devredecekleri uzun süreli bir işsizlik çekecekler ve bu da Kuzey-Güney ayrımı bulunan Birleşik Krallık'ta olduğu gibi, yeni tipte bir sınıflı toplum ortaya çıkacak. O konu hükümetin umurunda değil gibi görünüyor, çünkü bu, iş bulmak için pek az şansı olan, yoksul, unutulmuş insanlar, oylarını yitirmeye razı olabilecek nüfusun "yalnızca" yüzde 10-12'sini oluşturan bir azınlık.

İyi ki, şu anda topluluk içinde AET'nin başına bunun geldiğini görmek isteme-

yen yeterince insan var.

□ **Toplumsal bir boyut oluşturmak için sizce ne yapmak gerek?**

□ Toplumsal boyuttan sözedecek olursak, bu yalnızca, iş sahibi olmadıkları için toplumsal güvenlik gereksinimi duyan yoksul insanlar bakımından önemli değil; nüfusun yüzde 52'sini oluşturan kadınlar için de önemli. Örneğin Sovyetler Birliği'ndeki duruma benzer şekilde, kadınların çifte yük altında kaldıkları; yani, ekonomik anlamda bağımsız olmak için bir iş sahibi olmak, fakat aynı zamanda evi çekip çevirmekten tümüyle sorumlu bulunmak gibi bir durumu yinelemek istemedik. Kadın hareketi olarak, biz yalnızca gelirin değil, yalnızca yetkinin değil, fakat işlerin de yeniden bölüşümünü istiyoruz. Niçin başkalarının hiçbir işi yokken, bazıları haftada kırk saat çalışmak —kadınlarda bu çifte yük— zorunda olsun? İşte çalışanlar için önemli olan; esneklik ve çalışma saatlerinde indirim, ileri mesleki eğitimi için yeterli olanak ve ücretli öğrenim izni elde etmektir. Sonuncusunu gözardı etmemek gerekiyor; çünkü, teknolojik açıdan hızla evrimleşen dünyamızda, çoğu kez 21 yaşına dek almış olduğunuz eğitim yeterli olmuyor. Sürekli yeniden-eğitim, kurslara giden insanların emek pazarında boş yer açması sayesinde işsizlik sorununu çözmek için olanaklar sunduğu için de gereklidir. Öyleyse, amacımız çalışma saatlerinde indirim, daha fazla eğitim ve daha iyi çalışma koşullarıdır.

Bu hedefler uğrundaki işçi eylemlerini uyumlandımak için, Avrupa düzeyinde güçlü bir sosyalist partiye ve topluluk içerisindeki sendikalardan oluşan güçlü ve kararlı bir işçi hareketine gereksinmemiz olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki, işverenler işbirliği ve lobiciliğin değerini ilk anlayan, bununla uyum sağlayanlar olurken, sendikalar küçük ayrıntılar üzerinde tartışarak zaman harcadılar. Sendikalar sonunda ne olup bittiğini, geride kalabileceklerini ve yalnızca işverenlerin oyunları karşısında direnmek için değil, sorunları çözmek amacıyla onlarla tartışmalara katılmak için de birleşmek zorunda olduklarını şimdi kavramış bulunuyorlar. İşçiler ancak bu yolla kendilerini ilgilendiren sorunların çözümünde rol oynayabilirler.

DEMOKRATİK DENETİM

Lucana KASTELINA
İtalyan Komünist Partisi MK Üyesi,
Avrupa Parlamentosu Üyesi

Tek Avrupa pazarının kurulma tarzının en iyi tarz olduğunu söyleyemem. Bu büyük sermayenin egemenliği koşullarında oluşturuluyor. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan ulusal devletlerde demokratik denetim var, ancak AET düzeyinde yok.

Toplumsal ve ekonomik eğilimleri yakından inceledikten sonra, AET ülkelerindeki egemen çevreler neyi ulusal denetim altında bulunduracaklarını, neyi uluslar ötesi kurumlara devredeceklerini kararlaştırdılar ve işçi hareketi ideolojik tartışmalara saplanıp kalmışken bunu uygulamaya başladılar. Sonuç olarak, Avrupa solu ve işçi örgütleri gerçekliklerden koptular; şimdi ise, kendilerini egemen güçler tarafından çoktan belirlenmiş olan bir durumla yüzyüze buluyorlar.

Tek pazar ne getirecek? Üretim ve istihdam artışı konusundaki resmi öngörülerin büyük ölçüde sahte olduğu inancındayım. Bunlar bilimsel bir temelden yoksun ve işsizliğin, genel bunalım olgularının nedenlerini tümüyle gözardı ediyor. Ortak Pazar'ın potansiyeli büyük ölçüde abartılıyor. Dahası, AET içerisinde en güçlü ve en zayıf bölgeler arasındaki olağanüstü farklılıklar hesaba katılmıyor. Politik ve ekonomik yakınlaşma, ortak gereksinimler temelinde politik birlik olmayan bir Avrupa için çok büyük çelişkiler doğuracaktır. Toplumsal bir boyutun, emeğin korunması konusunda hiçbir Avrupa standartının bulunmayışı tehlikeli sonuçlar yaratacaktır.

Bu, bizim bütünleşme sürecine karşı direnmemiz gerektiği anlamına gelmiyor. Bu, geçmişte ulusal devletlerin yaratılmasını önlemeye yönelik çabalar gibi, tarihin akışına ters olur. Ancak, birleşmenin işçi gruplarının hiçbir denetimi olmaksızın, *mevcut toplumsal korunma mekanizmalarının zayıflamasına* doğru yol almakta olduğunun farkında olmalıyız.

Tarihsel olarak, ulusal düzeyde işçi hareketi bir derece denetim hakkı elde etmiş, bu, sendikaların gücünde, belli yasalarda ve bazı işkollarının ulusallaştırılmasında yansımıştır. Ancak, şimdi Batı Avrupa tam düzensizlik temelinde bütünleşmekte ve bu işçi hareketini olağanüstü bir sorunla yüzyüze bırakmaktadır.

Söylediğim gibi, sorun bu sürece karşı direnmek değil, fakat *onu denetlemek* için örgütlenmek sorunudur. Başlıca kaygımız birleşik bir Batı Avrupa olması değil, bunun nasıl bir Avrupa olacağıdır.

Şimdiye dek, işçilerin Avrupası zorluklar ve bölünmüşlükle karşı karşıyayken, bu süreç, büyük sermayenin çıkarına oldu. Bu da demokrasi için, yeni biçim arayışları için büyük bir sorundur. Şimdi AET içerisinde pek çok karar, çalışmaları halk tarafından hâlâ bilinmeyen denetim dışı organlarda alınıyor. Seçmenlerle temsilcileri arasındaki ilişkiler o kadar belirsiz ki, kimin neden sorumlu olduğunu, kimin neyi denetlediğini hiç kimse bilmiyor.

Bu bakımdan, Avrupa Parlamentosu'nun *yetkilerini* konuşmalıyız. Çünkü bir dizi önemli genel kararlar ya yürütme organı ya da doğrudan sermayenin kendisi tarafından alınırken, Avrupa Parlamentosu hiçbir yetkiye sahip değil. Bu, özünde bu düzeyde ve aynı zamanda ulusal devlet düzeyinde temsili demokrasi sorunudur.

Burada tümüyle yeni sorunlar ortaya çıkıyor. İlke olarak tek pazar, uygun fiyatlarda daha çok çeşitli mal ve hizmet getirmek zorunda. Ancak, saf pazar yarışması koşullarında yaşamıyoruz. Daha zayıf ve daha az yetenekli yarışmacıları ortadan kaldıracak güce sahip büyük ekonomik ve mali güç odakları var. Bu, üretimin desantralizasyonu (merkezsizleştirilmesi) ile atbaşı giden bir mali ve ekonomik yoğunlaşma süreci içerisinde oluyor. Daha çok değil, daha az seçenek sağlayan bir durum yaratılıyor. Bu, yeni bir yön vermek için karşı durulması gereken bir süreç.

Ayrıca, AET ülkelerinin ulusal egemenliği sorunu ortaya çıkıyor. Uluslarötesi yapıların kurulması bunu nasıl etkileyecek? AET'nin yaratılması geleneksel ulusçuluğun zayıflamasına yolaçtı. Bu kötü bir şey değil, çünkü Avrupa tarihi sürekli bir savaşlar tarihi olagelmiştir. Ne var ki, şimdi, Belçika'da Flaman'lar ile Walon'lar

arasındaki, Büyük Britanya'da Galliler ve İskoçlar ile İngilizler arasındaki çelişkilerde ve aynı zamanda Fransa'da Breton'ların sorunlarında da kanıtlandığı gibi, bölgeciliğin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bölgesel hareketlerde güçlü bir atılım var ve bu uluslarötesi boyuta geçişi daha zorlaştıracaktır. Bu etkenler hesaba katılmak zorunda, çünkü her çözüm, hem olumlu hem olumsuz sonuçlara sahip olabilir.

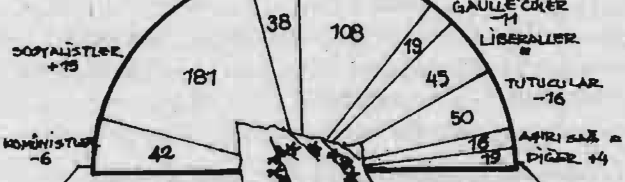
Eğer birleşik bir Avrupa kurulması her bir üye devlet içindeki tüm etnik gruplara bir ölçüde toplumsal ve kültürel özerklik verilerek gerçekleştirilirse, bunun olumlu sonuçları olacaktır. Pazar tekleşmesi süreci bu özerkliği bastırır ve böylece direnmeyi kışkırtırsa, olaylar başka bir biçimde gelişebilir.

Böylece, uluslarötesileşme, uluslarötesi kurumların baskın çıkmasından ötürü duyulan güçlü bir korku yarattığı görülebilir. Sol ve işçi hareketi, bütünleşme sürecinin ortaya attığı geniş sorunlar yelpazesine son derece büyük bir dikkat göstermelidir.

AVRUPA PARLAMENTOSU'NDA KOMÜNİSTLER

Her beş yılda bir doğrudan yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri 12 AET ülkesinde Haziran ayında gerçekleşti. Altı ülkede, bağımsız ya da diğer ilerici bağlaşıklarla bir blok içerisinde seçime katılan komünistler 42 —1984ten altı sandalye daha az— sandalye elde ettiler. (Soni ki seçimdeki rakamların karşılaştırılması için tabloya; son parlamentodaki 518 sandalyenin dağılımı için diyagrama bakınız.)

Ülke	Toplam Sandalye	Komünistlerin Kazandığı 1989	1984
Danimarka	16	2	2
Fransa	81	7	10
Yunanistan	24	3	4
İtalya	81	22	26
Portekiz	24	4	3
İspanya	60	4	3

BİR ÖNCELİKLER SORUNU

Ulusal Kurtuluş ve Evrensel Barış: Herhangi Bir Çelişki Var Mı?

Antonio DİAZ-RUİZ
Küba Komünist Partisi'nin
WMR'deki temsilcisi

Politikacılar ve bilim adamlarının dikkatleri son zamanlarda karşılıklı bağımlılık, iki dünya toplumsal sistemi arasındaki diyalektik ilişki, sınıf savaşımı ve ulusal kurtuluş hareketi sorunları üstünde odaklaşıyor. Bu, komünist ve işçi partilerinin ve öteki sol, devrimci ve ilerici güçlerin faaliyetiyle yakından ilgili olduğundan dolayı yalnızca doğaldır.

Pek çok marksist, global durumun alışılmadık bir yenilikte olduğunu ve nükleer tehlikenin, sınıf savaşımının nesnel varlığı ve ezilen halkları kurtarma gereği kadar gerçek olduğunu kabul ediyorlar. Hemen herkes barış ve toplumsal ilerleme için mücadele vermenin uluslararası komünist ve işçi hareketinin önde gelen görevi olduğu görüşünde birleşiyor. Fakat somut görevlere, karşılıklı bağımlılıklarına ve önceliklerine gelindiğinde farklı görüşler dile getiriliyor.

Kimileri insanlığın yaşamının en üst ve mutlak değerde olduğunu ve özellikle ABD ile SSCB arasında ilişkilerin ilerlemesinden ve diyalogdan söz ederek sınıf savaşımının amaçlarının önemini yitirme eğiliminde olduğunu söylüyorlar. Bu bana oldukça tek yanlı bir yaklaşım gibi geliyor. Çağdaş dünyanın global sorunları —çevrenin korunması, silahsızlanma, Üçüncü Dünya'nın geriliğinin üstesinden gelme çabaları ve ulusal kurtuluş— bölünmezdir, bu nedenle, *bu büyük sorunlardan herhangi birinin bir tür önceliğini kabul etmek yanlıştır.*

Ülkelerin karşılıklı bağımlılığı dikkate değer biçimde artmıştır. Yalıtlanma ve otarşi (kendine yeterlilik) geçmişin olaylarıdır. Üretici güçlerin iyileştirilmesinin insanlığın ilerlemesinde anahtar rol oynayacağı marksist düşüncesi tümüyle doğrulanmıştır. Fakat kapitalist sömürü koşullarında bu, hem emekçi halkın durumu, hem de çevre üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaktadır. Bu, insanlığın varlığını tehlikeye atmıştır ve nükleer tehlikeye karşı güçlü bir hareket ortaya çıkarmaktadır.

Bugün merkezi görev, barış içinde bir arada yaşamayı var olmanın tek mantıklı biçimi olarak pekiştirmektir. Ne var ki, bunun kabul edilmesi toplumdaki çelişkilerin nesnel olduğu gerçeğinin yadsınması anlamına gelmemelidir. Marks ve Engels,

sınıf savaşımının değişik sınıfların ekonomik ve toplumsal koşullarından doğan karşıtlıkların nesnel bir sonucu olduğunu kanıtlamışlardır. Emekçi halkın, hakları için savaşacağı gibi, emperyalizme bağımlı ülkelerin de ulusal kurtuluş ve toplumsal özgürlük için savaşacakları da kesindir.

Sınıf savaşımını tarihin motoru olarak gören anlayış, insanlığın sorunlarını çözmenin tek yolunun kapitalizmin ortadan kaldırılması veya işbirliği ve diyalog için olanakların reddedilmesi olduğu iddiasıyla uç noktalara vardırılmamalıdır.

Çağdaş dünyanın —kendi iç çelişkileriyle zengin ve yoksul, karşıt çıkarlarıyla egemen ve egemen olunan ülkelerden oluşmuş— karşılıklı bağımlı ve çok çeşitli bir varlık olarak görülmesi, insanı dosdoğru evrensel ve sınıf çıkarları arasında kaçınılmaz hiçbir çelişki olmadığı sonucuna götürür.

Askersel sanayi kompleksinin ve emperyalizmin öteki saldırgan çevrelerinin planlarını engellemek için, tekelci burjuvazinin ilerici unsurları da içinde olmak üzere en geniş toplumsal katmanları birleştirmek gereklidir. Fakat, kendi doğası yönünden barıştan en büyük yararı olan ve en canavarca sömürülen sınıfın, proletaryanın rolü unutulmamalıdır. Proletarya, bilim ve teknolojideki ilerlemelerin onun yapısında meydana getirdiği değişikliklere karşın, yalnız kendi kurtuluşu için değil, fakat bir bütün olarak toplumun da kurtuluşu için savaşarak aşırı gericiliğe karşı çıkan güçlerin çekirdeğidir. İşçi sınıfının çıkarları insanlığın evrensel çıkarlarına tümüyle uygundur.

İnsanlığın evrensel çıkarlarının mekanik bir biçimde sınıf çıkarlarıyla karşı karşıya getirilmesi, işçilerin savaşkanlığını önemli ölçüde körletebilir ve kapitalizmin merkezlerindeki etkinliklerini azaltabilir, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da ulusal kurtuluş hareketlerine zarar verebilir.

Ne var ki, gelişmiş kapitalist ülkelerde sınıf savaşımı gerilemektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Egemen çevrelerin ücretleri oldukça yüksek bir düzeyde tutma güçleri ve halkların öteki toplumsal kazanımlarına saygı göstermeleri dikkate değerdir. Azgelişmiş ülkeleri sömürmeleriyle manevra olanakları bulmaktadırlar.

Dünyanın daha büyük bir bütünlük ve karşılıklı bağımlılığa doğru evrimine —unutuluyor gibi gözükken— çelişkilerin keskinleşmesi eşlik ediyor. Emperyalizmle azgelişmiş ülkeler arasındaki gerginliklerde göze çarpan bir artma meydana gelmiştir. *En keskin sınıf çatışmalarının odak noktaları, egemen çevrelerin toplumsal çatışmaları hafifletmeyi başardıkları emperyalizmin kalelerinden,* emperyalizmin egemenliğini zorbaca dayatırken yerel oligarşilere dayandığı ve sömürünün en yırtıcı olduğu *Üçüncü Dünya*'ya kaymıştır.

Uluslararası durum, *güç merkezleri ile çeper arasında çelişkilerin* keskinleşmesine tanıklık ediyor. Kuzey-Güney ilişkilerindeki çelişkiler çözülemez duruma gelmiştir. Bir zamanlar geçici bir zorluk olarak görülen dış borç, bütün gelişmekte olan ülkeler için dayanılmaz bir yüke dönüşürken, Üçüncü Dünya ülkelerinin uluslararası ekonomik ve finans kurumlarına ekonomik bağımlılığı, halkların gelişmesine engel duruma gelmiştir. Dünyada pek çok insan, basın-yayın araçlarının çoğu gerçeğin yayılmasına en az ilgi duyan güçlerin elinde olduğundan, bu sorunların ciddiliğinden habersizdir.

Son onyıllarda üretim ve sermayede eşi görülmedik bir yoğunlaşma olmuş ve bu da, dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 50'sini ve gelişmekte olan ülkelerin temel ihracat ürünleri pazarlamasının yüzde 70 ile yüzde 95 arasında bir kısmını kontrol eden uluslarötesi şirketlerin oluşmasına yol açmıştır. Önde gelen kapitalist ülkelerdeki etkili ekonomik ve politik gruplar bir bağlaşıklık oluşturmuşlardır. Uluslararası ekonomik ilişkilerde bir reform doğrultusunda Üçüncü Dünya'dan gelen bütün önerileri engellemeyi başarıyorlar. Azgelişmiş ülkelere özel sermaye yatırımları kısılırken, banka sermayesi ve devlet borçları yüksek faiz oranlarına akmaktadır.

Yatırımların ve dünya ticaretinin coğrafik ve sektörel yapısındaki değişmeler ve sermayenin Batılı güçler arasındaki hareketi, Üçüncü Dünya ekonomisi için ciddi sonuçlar doğurmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD yatırımlarının yüzde 43'ü Latin Amerika ülkelerine giderken, yaklaşık yüzde 19'u Batı Avrupa'ya gitmişti; bugün rakamlar sırasıyla yüzde 17 ve yüzde 37'dir. Fakat dış borç yüzünden Latin Amerikalıların bağımlılığında hiçbir azalma olmamıştır.

Dünya ticaretinin büyük bölümü sanayileşmiş kapitalist ülkeler arasında sürdürülmektedir. Azgelişmiş ülkelerden ihracat (petrol üreticileri dışında) 1955'de yüzde 25'den 1970-1980 döneminde yüzde 11'e düşmüştür ve eğilim hâlâ aşağıya doğrudur.

Latin Amerika ve Karaibler, tarihlerindeki en derin bunalımın acıları içindedir. Ekonomik göstergeleri, bugün on yıl öncesinin aynısıdır. 1980'li yıllarda başlayan üretimdeki düşüş sürmektedir. Ancak kimi ülkelerde ve kimi sanayilerde hafif bir iyileşme görülebiliyor. Enflasyon hâlâ yaygındır.

Dış borçlar da bölgedeki durum üstünde, özellikle temel ihraç ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ve ticaret koşullarının genel kötüleşmesinde bir etkide bulunuyor. Batılı sanayileşmiş ülkeler korumacı önlemleri yoğunlaştırıyor. Pek çok ülkede özelleştirme (denationalisation) süreci sürüyor ve sermaye dışarıya kaçıyor, sonuç; Latin Amerika'nın bugün bir sermaye ihracatçısı olmasıdır.

Latin Amerika ülkelerinin dış borçları 420 milyar doların üstüne çıkmış ve köleliklerinin güçlü bir aracına dönüşmüştür. Batılı kreditörler büyük kârlar elde etmişlerdir, fakat politik ve toplumsal bunalımların birikmesi bir bütün olarak kapitalist sisteme uzun dönemli ciddi bir tehlike yaratmaktadır.

Afrika da bunalımdadır. İlkin sömürgeci efendiler ve daha sonra da emperyalizm tarafından talan edilen Afrika halkları, kendilerini korkunç sıkıntılar içinde bulmaktadır. Çoğu, fiyatları sürekli düşen hammaddelerin ihracına bağımlıdır. Yalnız gelişmelerini değil, yaşamlarını da tehlikeye atan dış borç yükünü dayanmak zorundalar. Afrikalılar açlık ve ölüme yol açan yıkıcı sel ve öteki doğal afetlerden acı çekmektedir. Ve bütün bunlar olağanüstü doğal zenginliklere sahip bir kıtada olmaktadır.

Ülkelerinin büyük çoğunluğu aynı zamanda ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya olan *Asya'da* da benzer bir durum vardır. Geniş halk yığınları vahşice ezilmekte, açlık, bilişsizlik (cahillik) ve insanlık dışı yaşama koşulları içinde bulunmaktadır. Topraklarında şirketlerin yan kuruluşlarının yerleşmesinin bir sonucu olarak belirli bir gelişme gösteren bu ülkelerde —Güney Kore önde gelen bir örnektir— ABD destekli diktatörlükler hâlâ yerlerindedir. Sonu gelmeyen çalışma günü, yoksulluk ücretleri, dayanılmaz çalışma koşulları ve işyerinde güvenlik önlemlerinin he-

men hemen bütünüyle yokluğu bu ülkelerdeki "refah"ın ana özellikleridir. Ayrıca orada yığınlar temel politik özgürlüklerden de yoksunlar.

Üçüncü Dünya ile emperyalizm arasında derinleşen çelişkiler, *dış borçların geri ödemesine karşı ve yeni bir uluslararası ekonomik düzen için* savaşım gereğini öne çıkarıyor.

Ne var ki, kimileri ulusal kurtuluş süreçlerinin insanlığın yaşaması görevine bağlı kılınmasını söylüyor ve herhangi bir yerel ve bölgesel sorunun global bir yangını tutuşturmasını önlemek için, devrimci parti ve hareketlere ılımlılık "öneriyorlar."

Eğer bu, olası çatışmaları görüşme yoluyla çözme yollarını aramada özetlenen hareket anlamına geliyorsa, o zaman esneklik —Sandinist yönetimin Nikaragua'da ve Orta Amerika'daki sorunlara yaklaşımında gösterdiği gibi— ya da halkların egemenlik ve kendi kaderlerini belirleme hakları için uzlaşmaya hazırlık —Angola, Küba ve Güney Afrika'nın katılımıyla gerçekleşen Güneybatı Afrika üçlü konferansında olduğu gibi— tümüyle kabul edilebilir. Fakat, *eğer emperyalist saldırıya karşı silahlı eylem de içinde olmak üzere meşru savunmanın reddedilmesi ya da baskıcı rejimlere karşı silahlı savaşım içindeki yurtsever güçlerin dağıtılması anlamına geliyorsa, ılımlılık kabul edilemezdir.* Örneğin, El Salvador'da görüşmeler yoluyla bir çözüme varmanın bütün yolları tıkanmıştır.

Kimi zaman, onyıllardır başkaldırılar, ayaklanmalar ya da savaşlar olmaksızın gelişmiş olan ülkelerden söz ediliyor. Bölgemizin sorunları da bu tarzda çözülebilseydi, ne kadar da iyi olurdu! *Komünistler şiddet için şiddetin kararlı karşıtları.* Fakat sömürülen ve ezilen halkları ılımlılığa zorlamak doğru mudur? Onların yerleşik düzenle bağdaşmaları beklenebilir mi? Elbette beklenemez ve tersini düşünmek gerçekçi olmaz.

Devrimciler, ulusal bağımsızlığa dünya barışını tehlikeye atmaksızın varabilmek için somut durumu derinliğine çözümleyerek özenli ve akıllı bir biçimde hareket etmelidirler. Elbette hatalar ve aşırı durumlar meydana gelebilir, fakat bu, savaşımın reddedilmesi için neden değildir. *Çatışmalar toplumsal sınıfların çıkarlarından köklendiği için ve eğer komünistler savaşımı reddederlerse başka güçler öncü konumları alabileceklerinden* ötürü, bu ciddi bir yanlış olabilir.

Ulusal kurtuluş hareketleri kendilerine, ABD'nin barış ve barış içinde bir arada yaşamayı nasıl anladığını sormak zorundadırlar. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin konumunu, açık düşünceli tavırlarını ve gelişmeye hiçbir engel olmadan tüm halklar için barış ve eşitlik isteyen arzularını çok iyi biliyoruz. ABD de benzer bir yaklaşıma sahip midir? Bilmiyoruz. ABD'nin politik kuramında[1] ve ABD yönetiminin somut hareketlerinde, hâlâ pek çok bilinmeyen vardır.

---

(1) Santa Fe-I ve Santa Fe-II belgeleri olarak bilinen **1980'ler İçin Yeni Bir Amerikalılararası Politika; 1990'larda Latin Amerika İçin Bir Strateji**, ve kapsamlı bir uzun dönemli strateji formüle etmek için komisyonun hazırladığı **Ayrımcı Caydırıcılık** raporu.

Bir yandan, ilerici dünya kamuoyu tarafından desteklenen cesur ve düşünceli Sovyet girişimlerinin etkisi, ABD'nin bir diyalog içine girmesine ve Avrupa'da orta menzilli füzeleri sökme anlaşmasıyla, silahsızlanmaya yönelik ilk adımları atmasına yol açmıştır. Fakat Sovyetler Birliği ile görünürdeki anlaşma hazırlığına karşın, ABD Üçüncü Dünya ülkelerine karşı tehdit, baskı ve müdahalede bulunma hakkını açıkça saklı tutmuştur. Küba, Nikaragua ve öteki devletlerle durum budur.

Bütün uluslar için güvenlik ve bağımsızlık olmaksızın barış olanaksızdır. Emperyalizmin barışa yönelik tavrı, Üçüncü Dünya halkları açısından kuşkular ortaya çıkarmaktadır.

Son olaylar bu kuşkuları haklı çıkarmıştır. Cenevre anlaşmaları *Afgan* çatışmasının adil bir çözümü için olanaklar açtı ve Sovyetler Birliği bu anlaşmaların hükme bağladığı yükümlülüklerini en kesin bir biçimde yerine getirdi. Ne var ki, ABD Pakistan hükümetini komşu bir devlete karşı düşmanca eylemlerde bulunmaya cesaretlendirerek, karşıdevrimcilere silah ve araç gereç sağlamayı sürdürdü.

Orta Amerika ülkelerinin içişlerine ABD'den sürekli bir karışma vardır: *Honduras*'da üsler ve askerler yerleştirilmiştir; *Nikaragua* kontralarına destek sürmekte ve Sandinista hükümetine sonu gelmez bir baskı uygulanmaktadır; ve *Panama* halk ve savunma güçlerinin ulusal egemenliklerini savunma kararlılığını kırmak için çabalar sürmektedir. Bu, Kanal üstüne Torrijos- Carter Antlaşmalarını değersiz bir kâğıt parçasına dönüştürmek ve kendi amaçlarına yönelik uysal bir hükümet kurmak için açık bir girişimdir.

ABD, Angola, Küba ve Güney Afrika arasında varılan anlaşmalara karşın, karşıdevrimci UNİTA güçlerini desteklemeyi ve silahlandırmayı sürdürerek, *Güneybatı Afrika*'da da uluslararası jandarma rolünü kabul etmiştir.

ABD yönetiminin *Küba*'yla ilgili politikası geniş ölçüde bilinen bir şeydir. Bush yönetimi, kimi politik bilim adamının daha pragmatik ve gerçekci bir tavır alacağı yolundaki varsayımının yanlış olduğunu ve Reagan'ın konuya yaklaşımının düzeltilmeyeceğini göstererek Küba devrimine karşı daha şimdiden başka bir kışkırtıcı kampanya başlatmıştır. Küba karşıtı propaganda yoğunlaştırılmıştır: Marti Televizyonu denilen istasyon için yapılan planlar, hava yayın haklarımıza 30 yıllık saldırının daha da güçlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu, ABD ve Küba'nın birer üye olarak imzaladıkları Uluslararası Telekomünikasyon Birliği anlaşmalarını açıkça ihlal eden bir harekettir.

Pentagon'un 1989'da yıllık Global Kalkan tatbikatları geçmiştekine göre daha az güç içeriyordu. Fakat Küba'yı tehdit eden uçak sayısı artmıştır. Küba'nın güney kıyısı açığında bir denizaltının varlığı, hava sahasına yakın uçan jetler ve Guantanamo Deniz Üssü (ABD tarafından yasadışı biçimde işgal edilen ulusal toprağımızın bir parçası) çevresinde silahlı güçlerimizin sözümona ihlallerine karşı sıklaşan ABD protesto notaları, gerginlikleri tırmandırmış ve ikili ilişkileri daha fazla karmaşıklaştırmıştır.

ABD'nin ekonomik, politik ve askersel alanda baskı boyunduruğundan kurtulmak ve ulusal bağımsızlığı kazanmak için, halk girişimlerine karşı saldırgan bir gericilik olan ***neoglobalizm politikasını*** terketmekte olduğunu gösterir hiçbir kanıt yok-

tur. Bu politika "ABD çıkarlarını" koruma gereğinin öne sürülmesiyle kamufle edilmiştir ve ABD silahlı güçlerinin doğrudan katılımı olmaksızın, karşı ayaklanmacı hareketler yoluyla halkların ulusal kurtuluş ve bağımsızlık için savaşımlarını ezmek amacıyla tasarlanmış düşük yoğunluklu çatışmalar stratejisinde kendini göstermektedir.

Üçüncü Dünya'daki milyonlarca insan için barışa ve öteki evrensel insani çıkarlara yönelik savaşım (ABD yönetimi tarafından yeniden canlandırılan eski bir düşünce olup, kendi kaderini belirleme hakkını destekleyen ve uluslararası ilişkilerin adalet, eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde yeniden yapılandırılmasından yana olan herkesin karşı çıktığı) yeryüzünü etki alanlarına bölmek şeklindeki emperyalist politikaya direnmek anlamına gelmektedir.

Azgelişmiş ülkelerdeki halklar ve devrimci, ilerici hareketler barış, yumuşama ve barış içinde bir arada yaşamaya gereksinim duyuyor. Fakat bu yeterli değildir: Üçüncü Dünya aynı zamanda, dış borçların askıya alınması, yeni bir uluslararası ekonomik düzen kurulması ve Üçüncü Dünya ülkelerinin bütünleşmesi istemleriyle kanıtlandığı gibi, *bağımsızlık ve gelişmeye* de gereksinim duyuyor. Halk yığınları geleceği güvenle karşılayabilmek için bütün uluslararası sistemin değişmesini istiyor.

"O BİLİYOR VE DÜŞÜNÜYOR"

Komintern'de Otto Wilhelm KUUSİNEN

Erkki KAUPPİLA
Finlandiya Komünist Partisi
Merkez Komitesi Politik Büro Üyesi

1989'da Komünist Enternasyonal'in önemli bir yıldönümü anılırken, yeni tarihsel deneyimler ve yeni olanakların ışığı altında, bu eşsiz uluslararası örgütün çalışmalarının tüm yanlarını, —tarihsel başarılarını, ciddi yanlışlarını, geçmiş on yıllar ve günümüz dünyası üzerindeki çeşitli etkilerini— incelemek ve yeniden değerlendirmek gerekiyor.

Doğal olarak, kişisel ve kollektif çabalarıyla onun stratejisine biçim veren Üçüncü Enternasyonal yöneticilerinin etkinliklerine de daha fazla ilgi gösteriliyor. Finlandiya Komünist Partisi'nin kurucusu, yöneticisi ve Komintern sekreteri, onun Yürütme Komitesi'nde yirmi yıl çalışmış olan Otto Wilhelm Kuusinen bunlardan biridir.

Yeni kurulan Finlandiya Komünist Partisi'nin temsilcisi olarak, Komintern'in kuruluş kongresi olan uluslararası toplantıya katıldığında, Kuusinen yalnızca 37 yaşındaydı. Yaşamının en verimli döneminde bulunan bir devrimciydi. Bu uluslararası örgütün yönetiminde hızla yükselmesinin altında kuşkusuz onun sınıf savaşımında edindiği zengin deneyim ve dikkate değer kişisel özellikleri ve yetenekleri yatmaktaydı.

Kongrede, Kuusinen Komünist Enternasyonal'in oluşturulması düşüncesini destekledi ve bu kararın doğruluğunu sorgulama çabalarına karşı enerjik bir biçimde savaştı. Karl Marks'ın ve onun izleyicilerinin Birinci Enternasyonal'i kurarken gerçekleştirdikleri tarihsel kazanımı anımsattı. Kuusinen'in konuşması iyimserlik doluydu ve dinleyicilerin sayısının azlığı onu yıldırmıyordu: Yeni Enternasyonal'in gücü, diyordu, devrimci işçi sınıfının gücü kadar büyük olacaktır; toplantıda bulunanlarla sınırlı kalmayacaktır.

Yaptığı kısa konuşma, Kuusinen ve onun Komintern'deki 20 yıllık çalışması için tipik olan —kurama, tarihe, işçi sınıfı hareketi içinde varolan olgu ve süreçlere son derece ciddi ve düşünceli bir yaklaşım— bir niteliği yansıtır. Yüzeysel ve sığ bir tutum ona yabancıydı. Onun yanında çalışan yoldaşlar, hatta politik rakipleri, son derece bilgili ve çalışkan birisi olarak ona saygı duydular. Onun sayısız yapıtları ara-

sında, içinde "ısmarlama" yapılanlar da olan, farklı yazılarla karşılaşılabilirse de, bunların çoğu sıcak bir politik bağlılık duygusuyla dopdoludur. Dili, özellikle Fin okurlara hitap ederken çok canlıdır. 1950'lere dek yayınlanmamış olan bir mektupta, "O biliyor ve düşünüyor" diye yazdığında[1] Lenin, Kuusinen'in kuramsal ve politik çalışmalarının özüne parmak basmıştır.

Komintern aygıtındaki çalışma Kuusinen'i hayran bıraktı ve onun için paha biçilmez bir deneyim kaynağı oldu. Hayatta kalan belgeler, onun neredeyse tüm önemli politik konular üzerindeki tartışmalara değişen derecelerde katıldığını gösteriyor. O, özellikle komintern programının yazılmasına katılmıştı.

Aynı zamanda, yüksek kabul gören bu uluslararası örgütün yöneticilerinin bazen tam olarak bilmedikleri konuları da çözümlemeyi görev edindikleri görülmektedir; yanlış yapma olasılığının son derece yüksek olması da bu yüzdendir. Kuusinen'in Komintern 1928 yılındaki kongresine sunduğu sömürgeler ve yarısömürgelerdeki devrimci hareket üzerine rapor buna örnektir. Kuusinen Hindistan ve Çin'deki toplumsal değişimin çeşitli yanlarına bakarak ve bu ülkelerde sınıf savaşımının gelişimini inceleyerek, sömürgelerin emperyalist ezgiden kurtuluşunun oralardaki emekçi yığınların devrimci ayaklanmalar olmadan olanaksız olduğu sonucuna vardı. Kuusinen, bu uluslardaki proletaryanın tarihte ilk kez bağımsız bir rol oynayacağını savundu.[2]

Açık ki, o, yüzmilyonlarca köylünün rolünü küçümsedi ve ulusal burjuvaziyi başlı başına bir devrimci güç olarak göremedi. Daha sonraları, SBKP 20. Kongresi'nde, Kuusinen Komintern'in 6. Kongresinin sömürge ve yarısömürge ülkelerdeki ulusal burjuvazi sorunundaki tutumunda sekter bir çizgi bulunduğunu belirtti. 20. parti kongresinin ardından, SBKP'nin pratik politikalarının ulusal burjuvazinin liderleri —özel olarak Mahatma Gandi— tarafından oynanan role ilişkin yeni bir değerlendirmeye dayandırılmış olmasını memnuniyetle karşıladı.

1929 ile 1935 arasında Komintern'de büyük değişimler oldu. Eldeki belgeleri inceleyerek bu değişimlerin Kuusinen'in düşünce tarzı üzerindeki, tikel olarak da, kapitalist ekonomik üretimin gelişimi ve Komintern'in politika ve stratejisine ilişkin düşünce tarzı üzerindeki etkisini görebiliyoruz.

Komintern Yürütme Komitesi'nin (KEYK) Temmuz 1929'daki 10. plenumunda, Kuusinen uluslararası durum ve Komünist Enternasyonal'in önündeki ödevler üstüne bir rapor sundu. Alışılmış dikkatliliğiyle kapitalist üretimin teknolojik yanını inceledi, artan emek yoğunlaşması ve rasyonalizasyon sorunlarını kapitalizmin başlayan bunalımıyla ilişki içinde çözümledi. Ancak, onun derinde yatan nedenlerini kavrayamadı ve hatta yanlış bir biçimde bunalımın halk arasında sola doğru yığınsal bir eğilimi kışkırtabileceği sonucuna vardı.

O zamanlar, Kuusinen Komintern'in sosyal demokrasiye karşı tutumuna tümüyle katılıyordu. Genel faşistleşme sürecinin, reformist sendikal hareket ve İkinci Enternasyonal partilerini etkilediğine inanıyordu. Reformizm, sosyal faşizmi doğurur,

(1) V. I. Lenin, **Toplu Yapıtlar**, Progress Yayınları, Moskova, C, 45, s. 185.
(2) O. Kuusinen, **Kansalnvälisiä kysymyksiä**, Lahti, 1951, s. 147.

diye savlıyordu Kuusinen.[3] Onun raporuna dayanarak KEYK plenumu, işçi sınıfı hareketi içinde komünistlerin ölümcül düşmanı ve işçi yığınları arasında militanlığın artmasının önündeki başlıca engel olarak görülen uluslararası sosyal demokrasiye ve özellikle onun sol kanadına karşı tüm seksiyonların savaşımı yükseltmesini istedi.[4]

Sosyal demokrat partilerin o zamanlardaki antikomünist tutumlarını akılda tutsak bile, bu değerlendirme yine de son derece sekterdi ve komünist partilere son derece yanlış bir yol çizilmiş olmasının nedeni de buydu.

Kuusinen, dört yıl sonra (Eylül 1932'de), KEYK'in 12. plenumunda bir rapor sundu. Bu kez o, birleşik işçi cephesinden ve yerel sosyal demokrat örgütlerle işbirliği gereğinden sözetti. Ancak Almanya'da Hitler'in erke yükselişi (ve bunu izleyen gelişmeler), Komintern'e eski yolunu gözden geçirtti.

22 Ağustos 1934'te, Kuusinen 7. Komintern Kongresi için hazırlık komisyonunun bir toplantısında konuşarak, komünist partilerin çoğu kez ihtiyatsız ve yanlış düşünülmüş taktiklerinin gözden geçirilmesine, "devrimci bunalımın olgunluğunu abartan eski değerlendirmelerin" engel olmasının önünü almak için, durumun serinkanlı bir biçimde yeniden değerlendirilmesini istedi. Yolunu şaşırmış solcu ve sekter sapmaların çürütülmesi, önemli değişimler geçirmekte olmaları nedeniyle sosyal demokratlara ve ortaya çıkmakta olan özünde sol nitelikli grup ve akımlara farklı bir tutum için çağrıda bulundu.

Komintern'in 7. Kongresi'nde, Kuusinen, işbirliği ve yeni düşünceler ruhu içinde, "Gençlik ve Faşizm ile Savaş Tehlikesine Karşı Savaşım" başlığını taşıyan, heyecanlı bir konuşma yaptı. Bu konuşma ve genel olarak 1934-1935'deki çalışmaları, onun Halk Cephesi politikasının savunulmasına, faşizme ve savaşa karşı savaşıma içtenlikle kendini adamış olduğunu gösteriyor.

Bu dönemde, halk cephelerinin pratik bakımlardan örgütlenme tarzını incelemek için Kuusinen iyi bir konumdaydı. Jacques Duclos, Kuusinen'in Fransa'daki Halk Cephesi deneyimini nasıl kılı kırk yararcasına incelediğini şöyle anımsatır: "Ona, o sıralarda hazırlıklarını yürütmekte olduğumuz Villeurbanne'daki kongreden sözettiğimde, yaygınlaştırmak istediği çok yerinde ve doğru bir slogan ileri sürdü:'Özgür, güçlü ve mutlu bir Fransa - onu komünistler kurabilir' "[5]

Bir başka anı, Kuusinen'in o zamanki konumuna ışık tutuyor. Walter Ulbricht şöyle yazıyordu: "Yürütme Komitesi Prezidyumunun Kasım 1935'deki bir oturumunda, parti temsilcileriyle 7. Komintern Kongresi'nin birleşik halk cephesi politikası üzerine kararlarının ardıcıllıkla yaşama geçirilmesi hakkında konuşurken, O.W. Kuusinen, yoldaşların, özellikle Alman yoldaşların dikkatini hitlerciliğin burjuva muhaliflerini tarafımıza kazanma ve antifaşist savaşımda onlarla birlikte çalışma gereğine dikkat çekti."[6]

---

(3) a.g.y. s. 86
(4) Bkz. **Belgelerle Komünist Enternasyonal. 1919-1932.** yayınlayan: Bela Kun, Moskova, 1933, S. 882 (Rusça)
(5) **Suomalainen internationalisti**, s. 31.
(6) a.g.y., s. 27.

Savaş karşıtı bir halk cephesi yaratma politikasına yönelik ciddi tutum, Komintern'in 7. Kongresi'nin ardından yapılan Finlandiya Komünist Partisi 6. Kongresi'nde de kendini gösterdi. Parti kongresinde, yığınlar arasında çalışma üzerine sunduğu raporda, Kuusinen halk cephesi politikasını ateşli bir biçimde savundu, sekter görüşleri reddetti ve birleşik cephe yaratılması üzerine pratik öğütlerde bulundu. Partinin Finlandiya'da bu çalışmayı yoğunlaştırması gerektiği konusunda özellikle ısrarlıydı.

FKP 6. Kongresi'nden sonra (1935), halk cephesi politikasının pratik yaşama geçirilmesinde —örneğin, sendikal harekette, parlamento seçimlerinde ve FKP'nin ünlü bir yöneticisi olan Toivo Antikainen'e karşı ölüm cezasının kaldırılması için verilen savaşımda— belli sonuçlar elde edildi.

1930'ların sonlarına doğru, Kuusinen'in etkinliklerinde en zor ve kritik dönem başladı. Finlandiya Komünist Partisi derin bir bunalımdaydı. Komünist Partisi'nin yığınlarla bağları kopmuştu, Fin toplumu ve politik yaşamı üzerindeki etkisi en alt düzeydeydi. Gerici burjuvazi, yeraltında çalışmak zorunda olan partiye acı veren darbeler indiriyordu. Parti kadrolarının çoğu hapisteydi.

Ancak, partinin felce uğramasının altında yatan tek neden düşman eylemi değildi. Bu, her şeyden önce komünist hareket içerisindeki gelişmelerin doğal bir sonucuydu. Kuusinen'in bu olaylara nasıl baktığını bilmiyoruz. Bu dönemin, Komintern yönetiminin bir üyesi olarak onun rolünü nasıl etkilediği de belirsiz. O sıralarda kişisel bir bunalım yaşadığına inanmak için nedenler var.

Kuusinen, Stalin'in kıyımlarının baskıcı etkisini hissetti. Fin komünistleri büyük bir kayba uğradı, onun yakın arkadaşlarından ve akrabalarından birkaçı yokoldu. 1918'de onunla birlikte partimizin kurulmasına yardımcı olmak için Finlandiya'yı terkedenlerden çoğu öldürüldü. Partinin 6. Kongresi'nde seçilen ve SSCB'de çalışmaya giden FKP Merkez Komitesi üyeleri aynı yazgıyla karşılaştılar.

Olayların bu biçimde bir yön almasına Kuusinen nasıl tepki gösterdi? Hertta Kuusinen, bana, Kuusinen'in yoldaşları hakkında Stalin'den bilgi istediğini, ancak hiçbir zaman net bir yanıt almadığını söyledi. Bu, partimizin Genel Sekreteri Ville Pessi tarafından 1956'daki FKP Merkez Komitesi plenumunda doğrulandı.

Kuusinen'in bu döneme ilişkin kesin bir değerlendirmesi bize kadar gelmiş değil. Yineliyorum, bu FKP için büyük kayıplar dönemiydi. Biz ancak bunun, yaşamının tüm geri kalan bölümünde onun üzerine ağır bir biçimde çöktüğünü ve hatta, onu politikayı bırakmaya dek götürdüğünü biliyoruz.

1939 sonlarında Fin-Sovyet ilişkilerindeki ani kötüleşme ve iki ülke arasındaki savaş, Kuusinen'in yaşam çizgisini değiştirdi. Çatışmalar başladığında, Terijoki'deki sınırın Sovyet tarafında, başında Kuusinen'in bulunduğu bir halk hükümeti kuruldu. Hükümet Finlandiya ile SSCB arasında barış sağlama ve Finlandiya'da geniş kapsamlı toplumsal dönüşümler gerçekleştirme niyetini ilan etti. Bu hükümetin kurulması Finlandiya'da kesinlikle hiçbir destek bulmadı; dahası, Fin solunu kafa karışıklığına itti. 14 hafta süren savaşın son aşamalarında, halk hükümeti çalışmalarını durdurduğunu duyurdu.

Hükümetin, FKP Merkez Komitesi'nin girişimi üzerine oluşturulduğu savlanır. Ancak, onun üyelerinin çoğu için bu kararın alınmasına katılmak fiziksel olarak olanaksızdı. Parti üyeleri, bu hükümetin kurulmasının politik ve taktiksel bir hata olduğuna uzun bir süredir inanmakta ve bu görüş onun eski üyelerinden bazıları tarafından savunulmaktadır. Onun kuruluş süreci de, bu dönemdeki Kuusinen'in eylemlerinin motifleri de büyük ölçüde belirsizdir. Ne olursa olsun, hükümetin kuruluşu antikomünist saldırılar ve komünistlerin Fin halkının çıkarlarını izlemediği savları için yeterli gerekçe sağladı.

Kuusinen Haziran 1940'da, "kış savaşı" sona erdiğinde, Karelo-Fin Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne taşındı ve orada Yüksek Sovyet Prezidyum Başkanı oldu. Yaşamının son aşamasında Komintern'in çalışmalarına hiç katılmadı. Kuusinen'in yaşamında yeni bir dönem başladı: SBKP'nin ve Sovyet hükümetinin liderlerinden biri oldu.

Kuusinen savaştan sonra, kimi Komintern kararları karşısında çoğu kez eleştireldi. Ne var ki, onun eleştirisi Komintern'in ana politik çizgisi ya da örgütlenme biçimine yönelik değildi. O, büyük bir ideolojik ve politik hareketin tek bir merkezden yönetilmesinin olanaksızlığının uzun süredir farkında olanlardan birisi değildi. Kuusinen bu soruna pek az ilgi gösterdi. 1950'ler ve 1960'larda komünist ve işçi partilerinin büyük ölçekli uluslararası konferanslarının toplanmasını hoşnutlukla karşıladı.

Kuusinen Komintern'de görevli olduğu süreçe emperyalizmin ve burjuva değerler sisteminin uzlaşmaz bir düşmanıydı. İşçi sınıfının kurtuluş davasını ve işçilerin uluslararası dayanışması düşüncesini savundu. Çalışmalarında Marks ve Engels ile Birinci Enternasyonal kayıtları ona yol gösterdi. Kuusinen 1917'de Lenin'le ilk görüşmesinden itibaren, tüm eylemlerini hep Lenin'in buyruklarıyla karşılaştırdı.

Ne var ki, Kuusinen Sovyetler Birliği için sınav yıllarında, Komintern'in ve seksiyonlarının SBKP içerisindeki Troçkist-Zinovyevci bloğa ve Buharin'in "sağ sapma"-sına karşı parti içi savaşıma katılması gerektiği düşüncesine arka çıkarak, Stalin'in kişisel kültünün geliştirilmesine yardımcı oldu. Bu grupların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunan makaleler yazdı.(7) Kuusinen tedbirli ve dikkatli bir kişi olmasına karşın, zamanın ruhundan, çevresinden ya da o dönemde kabul gören eylem yöntemlerinden kaçınamadı.

Finlandiya'da halkın dikkati birkaç kez Kuusien üzerine çevrildi. 1960'larda ve 1970'lerde öğrenciler onun meslek yaşamına ilgi gösterdi ve bazı politik çevrelerde o bir Sovyet politik lideri olarak görüldü.

Burjuva tarihçileri ve burjuva basın-yayın organları, Kuusinen'e salt yukarıda değindiğim hükümetin başı olarak değiniyor ve ilkel propagandalarıyla bunun Finlandiya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yönelik bir girişim olduğuna inandırmaya çalışıyorlar.

---

(7) Bkz. Örneğin: O.W. Kuusinen, "Komünist Enternasyonal'in Yirmi Yılı", **Pravda**, 4 Mart 1939, "Uluslararası Konular. Utku Stalin'in Bulunduğu Yerde", **Novoye Vremya**, sayı 52, 1949 (Rusça).

Birkaç on yıldır, Kuusinen'in imajı, gerek Finlandiya'da gerekse yurtdışında, yoğun bir ideolojik savaşım konusu olageldi. Gerici kampanyaları bertaraf ederken işçi sınıfı hareketi onun yaşamını ve çalışmalarını olanaklı olduğu kadar gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde sunmalı ve onu, seçkin bir marksist, komünist ülkülerin ateşli bir savunucusu, büyük bir ülküyü gerçekleştiren bir kişi olarak; aynı zamanda, altmış yıl boyunca içinde yaşadığı ve çalıştığı hareket gibi, yanlışlar yapmış birisi olarak görmelidir.

TOPLUMSAL İLERLEMENİN KİMİ YÖNLERİ

Bir yıl önce **Kommunist Dergisi***'nde, SBKP MK'ne bağlı Toplumsal Bilimler Akademisi uluslararası konular üzerine uzman olanlar tarafından hazırlanan tezler ("Günümüz dünyasında toplumsal ilerleme" 1988, Sayı: 7)(*) yayınlanmıştı. Geniş ilgi uyandıran tezler ve toplumsal ilerleme sorunları dergi sayfalarında yoğun olarak tartışıldı. Tartışmanın girişimcilerinden Tarih Bilimler Doktoru* ***A.Volkov*** *ve* ***Y.Gavrilov****, Felsefe Bilimleri Doktoru* ***B.Kanustin*** *aşağıdaki yazıda, konuyla ilgili dergiye ulaşan okuyucu mektuplarını değerlendiriyor, kuramsal arayışın sürdürülme yolları üzerine fikir yürütüyorlar. Bu makale, tartışmaları noktalamak gibi bir amaç taşımıyor, çünkü konu oldukça günceldir ve tartışmalar devam etmektedir.*

I

Tartışma tezlerindeki çözümleyici ve temel kavramlardan birini "uygarlık krizi" kavramı oluşturuyor. Ülkemiz toplumbilimleri alanında henüz sağlam, yerleşik bir statü kazanmamış olan bu kavram, dış ülkelerdeki araştırmacılar arasında da çeşitli yorumlamalara yol açmaktadır. Dergi yazı kuruluna ulaşan çok sayıdaki yazı ve makale yazarının dikkatini özellikle bu kavramın çekmiş olması şaşırtıcı değildir. Aynı zamanda sözkonusu yazılardaki "uygarlık krizi" üzerine yorumlar çok çeşitlilik göstermektedir.

Kimi yazarlar, günümüz dünya süreçlerinin özünün kavranması ve analizinde bu kavramın kullanılamayacağını söylüyor. SBKP MK'ne bağlı Toplumsal Bilimler Enstitüsü Prorektörü ve Tarih Bilimler Doktoru A.Galkin, bu görüş için karakteristik olan tez ve dayanakları açıklıyor. Her şeyden önce hangi uygarlıktan, genel insanlık

(*) **Yeni Açılım**, Sayı: 4 Ağustos 1988.

uygarlığından mı, yoksa somut, özel bir uygarlıktan (örneğin "sanayi uygarlığından") mı söz edildiği konusuna açıklık getirilmesini istiyor, Galkin. Eğer sözkonusu olan genel insanlık uygarlığı ise, Galkin, bu uygarlığın karşısına dikilen sorunların nedenini, birikmiş bilgi ve beceri düzeyi ile diğer yandan tinsel olgunluk düzeyinin, var olan toplumsal yapılarının etkililik derecesine uygun düşmemesinde görüyor. Çıkış ise, uluslararası ilişkilerde, iç politikada, kişiler arası ilişkilerde daha yüksek bir uygarlık seviyesine erişilmesinde görülüyor. Bu durumda kriz kavramı "somut içeriğini tümüyle yitiriyor".

Eğer "uygarlık krizi" ile anlatılmak istenen "sanayi uygarlığı" krizi ise, bu durumda "krizsiz alternatif" bilim ve tekniğin kazanımlarından uzaklaşma, kol emeğine ve doğal tüketim biçimlerine geri dönüş vb., ile bağlı olan bu Russonizm biçimi demek oluyor. A. Galkin'e göre "uygarlık krizi" konsepti, "son yüzyıllar boyunca insanlığın ilerlediği yolun yanlışlığının kabulünü, dolayısıyla geri dönüşün ya da en azından yön değiştirmenin (gerçi, hangi yöne belli değil) zorunlu olduğunu" öngörüyor. Bir bütün olarak, dünya için böylesi bir proje hayalci değil midir? Üstelik ülkemizde ciddi maddi zorluklarla karşılaşırken, bizim, "güya yağlanma tehlikesinin tehdidi altında bulunan toplumlar için deneme niteliğinde önerilen" ilaçlar üzerine düşünmemiz yerinde midir?

Bu görüşe karşılık pek çok yazar, "uygarlık krizi" kavramının doğruluğunu ve onun kavratıcı değerini yalnızca kabul etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu kavramın geliştirilmesi ve somutlanmasına kendi katkılarını yapma çabası içinde bulunuyor. Volgagrad Üniversitesi Profesörü, Filozof S. Karapivenski, "uygarlık krizini, önemli ölçüde global sorunların dramatik artışı ve derinleşmesi koşullandırdı. Bu krizin varlığı ve büyümesi toplumsal ilerlemenin reel olanaklarını kuşku altında bırakıyor" diye yazıyor.

SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Felsefe Enstitüsü bilim işçisi, Felsefe Bilimleri Doktoru V.Tançer, "kriz konseptini" "toplumsal yaşamın çok sesliliğini, çok yönlülüğünü" kavrama olanağı vermesi, "ileriye yönelik tahminler yapma açısından tek yönlü tarihsel-determinist yaklaşıma kıyasla daha büyük olanaklara" sahip olması, "toplumsal ilerlemenin yeni yollarındaki aşamaları" görmeye yardımcı olması bakımından verimli bir kavram olarak buluyor. V.Tançer "uygarlık krizi"nin özünü tinsel alandaki (bilgi düzeyi ve tinsel düzeyin uygunsuzluğu) ya da kuramsal sağduyu ve gerçeklik alanındaki (bilgi düzeyi ve toplumsal yapıların etkililiği) çelişkilerle değil de, insanlığın varlığında yaşanmakta olan çatışmalarla bağlıyor. Bu çatışmalar, "koşullar, varolan insan ilişkileri, insanlık varlığının yöntemleri ve olgunlaşan sorunlar arasındaki" kopuklukta yansıyorlar. Söz konusu çatışmalar tinsel alanda da kendini özgün bir biçimde gösteriyor.

Böylece birinci soru ortaya konmuş oluyor: "uygarlık krizi" kavramı hangi gerçekliği yansıtıyor ve sözkonusu olan hangi uygarlıktır? Bu soruya ilerde döneceğiz.

Birçokları "uygarlık krizi" kavramının netleştirilmesi ve geliştirilmesini, bu krizin nedenlerinin ve toplumsal ilerlemenin genel yasallıklarıyla olan ilişkisinin açıklığa kavuşturulması ile bağlı görüyor. Örneğin V.Grizan, "uygarlık krizini global sorunların varlığı ile değil, ilk ve temel olarak toplumsal örgütlenme krizi ile bağlamak

gerekiyor. Birarada yaşama, kaynaklar, yaşam koşulları, ekoloji, nüfus vb., çetin sorunlar ise bu toplumsal örgütlenme krizinin işlevsel bir sonucudur'' diye yazıyor. V.Grizan, krizin çözümünü günümüz toplumlarının toplumsal örgütlenmelerinin sınırsız büyüme ilkesinden optimizasyon ve dünya süreçlerinin global, bilinçli düzenlemesi (dünya çapında "tek bir toplumsal-etnik organizma"nın kurulmasına değin) ilkesine yönelmesi anlamına gelen bir değişikliğe uğramasında görüyor.

Kuybişev Havacılık Enstitüsü propagandisti N.Matorov, tersine, uygarlık krizinin kaynaklarını herhangi bir toplumsal formasyonun gelişiminde değil, doğal ve toplumsal kaynaklı çelişkinin (hem tek bir bireyin içinde, hem de toplum ve doğanın karşılıklı ilişkisi planında) içine işlediği binlerce yıllık insanlık tarihinde görüyor. Bir dizi nesnel nedenin etkisiyle, günümüz uygarlığı hem kapitalist hem de sosyalist uygarlık biçiminde bu çelişkiyi doruk noktasına ulaştırmış, gezegenimizde insan soyunun geleceğini kuşku altında bırakmıştır. Bu durumdan çıkış, toplumsal yaşamın ayrılıksız tüm öznelerinin çıkarlarının dengelenmesi temelinde global şiddetsizlik (politik, ideolojik, ekolojik vb.,) politikası ve ideolojisinin yerleşmesinden geçmektedir.

Doçent A.Tavasiev de yazısında, uygarlık krizinin toplumsal ilerlemenin antagonistik türüne özgü yan ve çelişkilerden "çıkarılmasının" yanlışlığını kanıtlamaya çalışıyor. Ancak, onun yazısındaki tez ve dayanaklar farklı türde: Birincisi, çelişkiler gelişme kaynağıdır, toplumun varlığını sürdürmesinin önündeki tehdit ve parçalanma değildir. İkincisi, antagonist (kapitalist) toplumun çelişkileri bu toplumu bir formasyon olarak felaket sınırına getirmiyor ve yakın bir gelecekte de getireceğe benzemiyor. Ancak A.Tavasiev'e göre, tezlerin yazarları bu çelişkilere tüm insanlık uygarlığını felaket sınırına sürükleme yeteneği yüklüyorlar ki; bu uygarlığın alt sistemi, sözkonusu çelişkilerin taşıyıcısı toplumlardır. Üçüncüsü, böylesi çelişkileri taşımaması gereken tarihsel olarak mevcut sosyalizm, uygarlık krizinin "kurbanı" olmakla kalmamış, doğanın yıkıcı kullanımı ile olsun, uluslararası ortamı gerginleştiren dış politik eylemleriyle ve insanın toplumsal üretimi mekanizmasındaki bozukluklarla olsun, uygarlık krizine hissedilir bir katkıda bulunmuştur.

A.Tavasiev tarafından ortaya konulan sorular, "uygarlık krizi" konseptinin *tarihsel sürecin formasyonel ve uygarlığa ilişkin yönleri arasındaki ilişki problemiyle* olan bağını ortaya çıkarıyor. Bu çok önemli problem toplumbilimcilerimiz tarafından yeterince işlenmemiştir. Diğer yazarlar da bu problemi yazılarında çeşitli açılardan inceliyorlar.

Örneğin bu problem, Harkov Karayolları Enstitüsü Profesörü S.Kanavenko'nun yazısında keskin ve çatışkı biçimine yakın bir tarzda ele alınıyor. Kanavenko bir yandan "XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl başlarında oluşan biçimiyle, insanlığın formasyonel ilerlemesi konsepti yeni koşullarda çok önemli ilkesel sorunlara tümüyle yanıt vermiyor". "Bu anlamda yeni olgular formasyonel gelişme konseptini doğrulamaya hizmet etmiyor. Uygarlık krizinin üstesinden gelme ve genel insani çıkarların gerçekleşmesi mücadelesi bağımsız, başına buyruk bir doğrultuda gelişiyor. Bu doğrultu toplumun kapitalizmden sosyalizme yönelik hareketine tümüyle denk düşmüyor. Bu süreçler birbirine bağlı ve paralel işliyor" sonucuna varıyor. Ancak diğer yandan, Kanavenko'ya göre, toplumsal ilerlemenin özü uygarlık krizinin aşılması sorununa indirgenemez ve burada noktalanamaz. İnsan soyunun devamı önün-

deki tehdit "toplumsal ilerlemenin gelişmesini kat kat karmaşıklaştırıyor", onun seyrini günümüz aşamasında değişikliğe uğratıyor. Ancak "tezlerdeki" dünya gelişiminin bugüne dek yol aldığı doğrultularda daha fazla ilerlemesinin artık olanaksız olduğu, bu gelişimin "yeni ilerleme raylarına" aktarılması gerektiği görüşü Kanavenko'ya haklı görünmüyor. "Günümüzdeki genel insani sorunların çözümü için mücadele insanların sınıfsal ezgiye karşı, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için mücadelesiyle iç içedir".

Böylece, bir soru grubu daha ortaya çıkıyor: Uygarlık krizinin üstesinden gelme ve insanlığın formasyonel gelişimi için savaşım, koşut mu, yoksa kesişen, içiçe geçen doğrultularda mı ilerliyor? Bunlardan hangisi "birincil"dir, hangisi diğerinin koşulu ve önkoşuludur? Ortaya konulan sorunların "ya o-ya bu" mantığın çerçevesini aşan bir çözümü olanaklı mıdır?

Sverdlovsk kentinden yazan N.Vatoropin bu konuda kesin yanıt veriyor. "Şiddetten arınmış bir dünya görüşünün gerçekleşmesi ancak antagonist olmayan toplumun global ölçüde kurulması koşullarında olasıdır. "İlke olarak yeni uygarlığın kurulması, insanlığın toplumsal dönüşümleri, onun formasyonel (antagonist olmayan) tek yapılılığının oluşumu tarafından koşullandırılır. Ancak günümüzde antagonist sınıfların toptan yokoluş tehdidi altında kendi temel çıkarlarını realize etmekten "geçici olarak" vazgeçmek zorunda kalmalarının bir sonucu olarak, genel insani çıkarlar önde gelebilir. Uygarlık düzeyindeki ertelenmez sorunların çözümü için bir bakıma bir ara duraksama ortaya çıkıyor. A.Vatoropin bu görüşünü sürdürüyor ve "ancak, insan soyunun devamı önündeki tehdidin kalkması durumunda genel insani çıkarların sınıfsal çıkarlara öncelliği bırakacağı bir gelişmeyi öngörmek zor olmasa gerek -en azından böylesi bir gelişme tümüyle olasıdır-" diye yazıyor. Başka bir deyişle, tarihsel gelişmenin günümüzdeki kesiti şöyle karakterize edilebilir: İnsan soyunun devamını sağlayan belirli uygarlık dönüşümleri, insanlığın "eski model" formasyonel ilerlemesinin devamı için bir önkoşul oluşturuyorlar.

Harkov Devlet Üniversitesi Bilim Emekçisi A.Gritsenko farklı düşünüyor. Gritsenko "kendi kendini aşan, yeni bir toplumsal düzenin içine çekilen" günümüz kapitalizmindeki değişimleri ve tarihsel olarak oluşmuş sosyalizmin dönüşümlerini gözlemliyor. Her iki toplumsal sistemdeki, özgün biçimlerde de olsa, artmakta olan insana yönelme eğilimine işaret ediyor ve iki sistem arasındaki "çatışmanın aşılması ve karşılıklı bağlılığın gelişmesi için nesnel olanakları" özellikle sözkonusu eğilimde görüyor. Bu şu anlama geliyor: Burada formasyon içi bir gelişme olarak ortaya çıkan formasyonel değişimler, günümüzdeki uygarlık krizinin aşılmasının ve insan soyunun devamının önkoşulunu oluşturuyorlar.

Demek ki, üçüncü soru grubu ile karşı karşıyayız: Krizden çıkış ve ilerleme yolu nerede aranmalı?

Dünya politikasının bu temel sorunu konusunda tarafların konumlarını analiz etmek ve kendi konumuzu açıklamak için okuyucularla olan diyaloğumuzun başına, yani "uygarlık krizi" kavramının tartışılmasına dönmek gerekiyor.

II

Hangi uygarlığın krizi sözkonusudur? Özellikle genel insanlık uygarlığının. Ancak bu uygarlığın dünya tarihinin şu ya da bu aşamasındaki özellikleri veya en azından bu tarihin toplumsal gelişmenin pratik bir sonucu olarak gerçek anlamda tüm dünya tarihine dönüşmesinden bu yana sahip olduğu özellikler dikkate alınmadan, soyut bir biçimde genel insanlık uygarlığı üzerine düşünce yürütmek pek anlam taşımasa gerek. Bu nedenle, *günümüz dünyasındaki genel insanlık uygarlığı sanayi uygarlığı olarak ele alınmaktadır.* "Genel insanlık" ve "sanayi" uygarlığının karşı karşıya konulmasını bu anlamda doğru saymak zordur.

Böylesi bir anlayış dünyanın çok çeşitliliğini yadsıma anlamına mı geliyor? Hayır. Çok sayıdaki yerel, bölgesel uygarlıklar kendi benzersiz özelliklerini taşımaktadır, iç gelişme yasallıklarına sahiptirler. Ancak günümüz sanayi uygarlığı yerel, bölgesel çok sayıdaki uygarlığın kendi "özgül ağırlıklarını" kazandıkları, belirli bir tarihsel hareket yörüngesine, global süreçlere katılım yeteneğine sahip oldukları bir "hava boşluğu"dur. Bu uygarlıkların "sanayileşmenin hava boşluğu"na dalışları bunlar açısından çoğunlukla dramatik sonuçlara yol açmaktadır. Diğer durumlarda böylesi bir dalış onlarda daha önce gizli olan potansiyeli güncelleştirmekte, sanayileşmenin genel mantığı ile yerel geleneklerin çok verimli bir kaynaşmasını yaratmaktadır.

Nedir bu sanayi uygarlığı, onun özünü nasıl karakterize etmek gerek? Eğer daha önceden önerilen kriterlerden, toplumsal ilerlemenin insan ölçütünden hareket edilirse, sanayileşmenin "genetik kod"unu insanın varlık temellerinde, onun yığınsal tipinde aramak gerekir. Emeğin taşıyıcısı, parçalanan faaliyetin öznesi olan kısmi emekçidir. Tüketimin taşıyıcısı ise "ekonomik birey"dir. Böylesi bir insan tipi "üretim üretim içindir" ilkesine bağlı bir bütünsel toplumsal faaliyetin, genel yararlılığın önkoşulu ve sonucudur ki, bu yararlılık karşısında *"kendi başına daha yüksek, kendi başına haklı herhangi bir şey"* mevcut değildir.[1] Bu insan tipi, bu yararlılık çemberine dahil olma yöntemi olarak fethetmeyi öngörüyor. Bu fetih, ister doğanın ya da bir başka halkın fethi olsun, isterse de düşünsel-tinsel zenginliğin fethi.

Hiçbir uygarlık, faaliyet araçlarının belirlenmesinde sanayi uygarlığı kadar türetici ve özgür, kendi amacında da bu kadar dogmatik ve alternatifsiz değildi. Çünkü, sanayi uygarlığının kendi mantığını yok edici "niçin" sorusuna karşı direnen amacı, maddi zenginliğin sınırsız artışıdır. Gelişme yollarının seçimini dayatan budur. Maddi zenginliğin artışı optimum ilkesine değil, maksimum ilkesine dayanmaktadır. Sanayi uygarlığına özgü mantıkla çevrelenmiş olan bilinç, böylesi bir gelişme tipini üretici güçlerin, bilimin ve tekniğin evrimi tarafından koşullanan biricik olası gelişme tipi olarak kabul eder. Oysa sınırsız, tek yönlü büyüme *üretici güçlerin somut-tarihsel bir tipinden* kaynaklanıyor. Bu somut tarihsel tip özü itibarıyla canlı emeğin geçmiş emeğe bağımlı olmasıyla, üstelik canlı emeğin "üretim üzerindeki tek egemen kaynak"tan, "birliği canlı işçilerde değil de, makinaların canlı (aktif) sisteminde gerçekleşen bir sistemin halkalarından yalnızca birini oluşturan bir faktör"e dönüşmesi ile karakterize oluyor. Makinaların bu canlı (aktif) sistemi "işçinin tekil, önemsiz

(1) K.Marks, F.Engels. **Toplu Yapıtlar.** C.46, Bölüm: I, s. 387.

faaliyeti karşısında çok güçlü bir organizma olarak dikiliyor."[2] *İnsan rolünün bir üretim faktörüne indirgenmesi, söz konusu üretici güçler sisteminde insan rolünün "önemsizliği" hem bu sistemin sınırları içindeki amaçsal alternatifsizliğini belirliyor hem de tek yönlü büyüme şemasına giren insan faaliyeti biçimlerinin diyapozonunu belirliyor.* Çünkü canlı emek üzerinde egemen olan geçmiş maddeleşmiş emek yalnızca artabilir, ancak ne olması, neye dönüşmesi konusunda seçim yapamaz. Bu anlamda, Marks döneminde burjuva toplumuna denk düşen sanayi uygarlığında "geçmiş şimdi üzerinde egemendir". Oysa insanlığın gelişme perspektifi "şimdinin geçmiş üzerinde" egemen olmasıyla bağlıdır.[3]

Sanayi uygarlığının tarihsel gelişimi, günümüz dünya sorunları açısından önemli üç sonuca sahip olmuştur:

Birincisi, kendi iç mantığı açısından sınırsız olan bu gelişme, gezegenimizde insan soyunun devamını sürdürmesinin sınırına, yani bir bütün olarak insanlığın evrimi ve sözkonusu mantık uyarınca insanlığın doğa ile olan karşılıklı etkileşiminin sınırına gelip dayanmıştır. Fethetmenin, şiddetin hem halkların karşılıklı ilişkisi alanında, hem de doğanın işlenmesi alanında global felaketleri beraberinde getirebileceği açığa çıkmıştır. Sanayi sistemiminin yayılması fonksiyonunun dışında, "kendi başına haklı" birşeylerin var olduğu anlaşılmıştır. Bunlar doğanın uyumluluğu, halkların özgürlüğü ve seçme hakkı, ahlaksal ve tinsel değerlerdir. Bu değerlerin çiğnenmesi insan toplumunun temellerinin yıkılmasını getirebilir.

İkincisi, sanayi uygarlığının burjuva tipi toplumsal gelişmeyle olan bitişikliği, bütünlüğü yıkılmıştır. Kapitalist üretim tarzına özgü olan, "kendi tip ve benzerine göre, kendine bir dünya" yaratma biçimindeki tek model yapma yönündeki eğilim, kapitalizmin tarihsel anavatanı dışında öylesine çatışma ve çelişkilere yol açmıştır ki, bu çatışma ve çelişkiler çeşitli toplumları, Lenin'in sözleriyle belirtirsek; "uygarlığın temel önermelerinin kurulmasına başka türlü geçiş" aramaya itmiştir.[4] 1917 yılından sonra sosyalist gelişme biçiminin arasından belirginleştiği bu alternatif arayışlar, dünyanın *kapitalist-formasyonel* birliğini kabul etmediler, ancak *sanayi uygarlığının* ortak "hava boşluğu"nda gerçekleştiler.

Kapitalist formasyonel mekanizmaların üstesinden gelinmesi (ya da atlanması) koşullarının, sanayi uygarlığının çerçevesinden çıkma koşullarına özdeş olmadığı ortaya çıkmıştır. Sanayi uygarlığı çerçevesinden çıkış her şeyden önce *insanın bir üretim faktöründen "üretim üzerinde egemen olan bir kaynağa"* dönüşmesini, bir görev yapıcısından üretimin örgütleyicisine, denetleyicisine ve düzenleyicisine, dolaysız emeğin bir öznesinden ortak, yaratıcı, bağımsızlığa yaklaşan bir emek öznesine ve sonuç itibariyle toplumsal gelişmenin "öz amacına", diğer tüm dünya değerlerini kendine bağımlı kılan, genişleten bir "özdeğere" dönüşmesini öngörüyor. İlerlemenin hangi formasyonel alternatif biçimi sözkonusu olursa olsun, emek öznesinin

---

(2) (Marks, F.Engels, **Toplu Yapıtlar**. c.46, Bölüm: II-s.204.
(3) Agy. C.4, s.439
(4) Lenin, **Tüm Yapıtlar**. C.45, s.380.

ve onun faaliyet koşullarının zorunlu tarihsel-kültürel gelişmesinin ve yalnızca sanayi uygarlığı çerçevesinde mümkün olabilenin atlanıp aşılmasının gerçekçi olmadığı ortaya çıktı. Bu bağlamda, sosyalist gelişme biçimine miras kalan "doğuştan lekelerin" sanayi uygarlığının karakteristik bir belirtisi olduğu söylenebilir. G.Sahnazarof haklı bir biçimde bu "doğuştan lekeleri" kapitalizmden kalan olumsuz yan özellikler (örneğin suç işleme) olarak değil, "toplumsal yapının temelden kaynaklanan özellikleri" olarak görüyor[5]. Meta üretimi ve pazar, temsili demokrasi ve plüralizm; tüm bunlar başlı başına kapitalist formasyonun değil, sanayi uygarlığının belirtileridir. Bunlar olmadan, sanayi uygarlığına yönelik hareketin hiçbir alternatif biçiminde, insanın ve toplumun tam anlamıyla gelişmesi mümkün olamaz. Bu nedenle, bir toplumsal formasyona özgü olarak gördüğümüz ve bu temele dayanarak yadsıdığımız, hatta değer olarak bile saymadığımız pek çok değeri (demokratik kurumlardan tutun da sibernetik ve genetik gibi bilimsel kazanımlara kadar) bugün haklı olarak ortak uygarlık kazanımı olarak adlandırıyoruz. Ancak bununla birlikte, doğaya faydacı yaklaşım, "kendi tip ve benzerine" göre dünya yaratma çabasını, bu çabadan kaynaklanıp globalleşen "kim, kimi" sorusunu, görevini yapan insan tipini yaygınlaştırıcı eğilimi de sanayi uygarlığının karakteristik özellikleri arasında saymak gerekiyor. Kuşkusuz, her alternatif biçiminde bu özellikler farklı bir yoğunluk derecesinde ve özgün formasyonel renklere bürünmüş olarak kendini gösterdi.

Üçüncüsü, sanayi uygarlığının gelişmesi, bu uygarlığın merkezlerindeki toplumsal yaşamda bilimsel-teknik dönüşümler sürecinin doğmasına yol açtı. Sanayileşmenin sistemsel mantığına bağımlı olan ve onun içinden ortaya çıkan bilimsel teknik devrim, üretici güçlerin maddi parçalarındaki değişimlerden başladı. Ancak bilimsel teknik devrimin günümüzdeki aşamasında oldukça belirgin olarak anlaşıldı ki, bilimsel teknik devrimin *temel içeriği* "üretim sürecinin temel taşıyıcısı" olma özelliğini yitiren ve "üretimle yan yana olma" özelliği kazanmakta olan *yeni tipten bir emek öznesinin oluşmasıdır.*[6] "Emek sermaye" çelişkisi bu koşullarda farklı bir biçime bürünüyor, emeğin nesnel olarak gerekli niteliği ile onun gerçekleşmesinin politekonomik biçimi arasındaki bir çelişki, bağımsız bir birey olarak çalışan kişiye yöneltilen nesnel istemler ile emeğin ücretli karakteri ve onun yabancılaşması arasındaki bir çelişki olarak ortaya çıkıyor. Bu yolda alınan mesafeyi abartmamak gerekir. Ancak yine de bu olguyu kavramadan, onu sonuna dek incelemeden günümüz dünyasını anlamak düşünülemez. Bu olmadan çağdaş üretimin yönetimini kurmak, toplumsal ilişkiler sistemini yetkinleştirmek, gerçekçi ve etkili bir politika oluşturmak olanaksızdır.

Dünyanın bu süreçlerin kaynağında bulunduğu, bu süreçlerin sanayi uygarlığının formasyonel biçimlerinin her birinde özgün zorluklarla karşılaştığı, yeni çelişkiler yarattığı, çok farklı sonuçlar verdiği konusunda ayrıntılı olarak durmaya gerek var mı? Sanayileşmenin kazanımlarını bir kenara atarak değil de, bu kazanımları "devşirerek", yani onlara hakim olarak, dönüştürerek, gerekli unsurlar olarak yeni uygarlık sistemine dahil ederek, endüstrizmin üstesinden gelinebileceği konusunda özel olarak ayrıntılı durmaya gerek var mı? "Krizsiz alternatif"; bilimin karşısına

(5) **Kommunist.** 1989. Sayı: 3, s.71
(6) K.Marks, F.Engels, **Toplu Yapıtlar**, C.46. s.213

akıldışılığın, pazarın karşısına doğal tüketim biçimlerinin, günümüz teknolojisinin karşısına kol emeğinin, çoğulcu demokrasinin karşısına ilkel, otoriter kollektivizmin vb., konulması demek değildir. Sözkonusu olan, bilimin ve teknolojinin, pazarın, demokrasinin yeni bir gelişme düzeyidir. Onlar bu düzeye yükselerek, nasıl Einstein'in fiziği Newton'un mekaniğini içeriyorsa, onlar da kendi çağdaş biçimlerini "özel belirtiler" olarak daha genel ve daha zengin içerikli biçimleri kapsayabilirler.

Kimi yazarların yargısının tersine, biz, tezlerde açıklanan "uygarlık krizi" konseptinin insanlığın son yüzyıllar boyunca ilerlediği yolun yanlışlığının kabulü ve bu yolun ters ya da başka bir yöne çevrilmesinin zorunluluğu anlamına geldiğini düşünmüyoruz. Bizim çıkış noktamız, *insanlık hareketinin tarihsel yasallığı olan bir uygarlık biçiminin artık süresini doldurduğu, kriz yaşadığı ve bu nedenle tarihin tüm akışı tarafından hazırlanmış, doğal bir değişimden geçerek yeni bir biçimle, farklı bir gelişme tipiyle değiştirilmeye gereksinim duyduğudur.* Böylesi bir değişim, ileriye yönelik bir harekettir, ama başka bir doğaya sahip hareket.

Bilindiği gibi, kriz ve felaket farklı şeylerdir. Kriz, olasılıklardan biri olarak felaketi barındırır. Bu olasılık, eğer toplum eskisi gibi yaşamaya yetenekli değilse ve aynı zamanda yeniye yönelik yolu bulamıyorsa gerçekliğe dönüşür. Diğer bir olasılık toplumun yeniden yapılandırılmasıdır. Bu durumda kriz, toplumun yenilenmesinin, toplumsal ilerlemenin zorunlu bir momenti olarak ortaya çıkıyor. Toplum krizinin özlü bir analizi, karşılıklı bağlar içerisindeki toplumun hangi —formasyonel mi yoksa ya da uygarlıksal mı— yönünün krize eğimli olduğu, sözkonusu tarih aşamasında krizi aşmanın var olan mekanizmalarının neler olduğu konusunun açıklığa kavuşturulmasını öngörüyor.

III

Bu mekanizmaların oluşturulması, başlı başına toplumsal ilerlemenin önemli bir bileşenini oluşturuyor. Bu mekanizmaların işleyiş etkinliği, ilerlemenin bir aşamasından diğerine geçerken insanlığın biriktirmiş olduğu daha büyük kültür birikiminin korunması, elde tutulması ve daha sonra da bunun zenginleştirilmesiyle karakterize olmaktadır. Avrupa'da antik çağın ölümü ve feodal formasyona geçiş sırasında, antik uygarlığın maddi ve tinsel izleri hemen hemen tümüyle yok olmuştur. Yeni Çağ'ın devrimleri, daha sonra üzerinde sanayi uygarlığının temellendiği Avrupa'nın kültürel gelişimindeki en önemli kazanımların korunarak formasyonel değişimlerin gerçekleşmesine olanak sağlayan çok daha karmaşık bir toplumsal yenilenme mekanizmasını simgeliyorlar. Günümüz aşamasında insanlığın formasyonel dönüşümü sorunu, onun ana dallarının temel formasyonel karakteristiklerinin korunması koşullarında çözülüyor, çözülmek zorunda. Bu, toplumsal ilerlemenin günümüz aşamasındaki bir özelliğidir.

Bu özellik, toplumsal ilerleme mekanizmalarında derin, gerçekten devrimci değişimleri gerekli kılıyor. Sözkonusu olan, kriz durumunun aşılmasından sonra Yeni Çağ tarihinin sunduğu modellere geri dönmeyi hedefleyen taktiksel bir manevra değil, sanayi uygarlığı ötesi koşullarda ilerlemeye yönelik stratejik belirlemelere yansıması gereken nesnel yasallıktır. M.Gorbaçov'un BM'ndeki konuşmasında belirttiği gibi, "iki büyük devrim -1789 Fransa devrimi ve 1917 Rusya devrimi- tarihsel

sürecin niteliği üzerinde güçlü bir etkide bulunmuş, dünya olaylarının seyrini köklü bir biçimde değiştirmiştir. Özellikle bu devrimler, toplumsal bilinçte henüz hakim olan düşünce tarzını da oluşturmuşlardır. Bu muhteşem bir manevi zenginliktir. Ama bugün karşımızda farklı bir dünya vardır ve bu dünya için geleceğe uzanan farklı yollar aramak gerekiyor. Kuşkusuz birikmiş deneyime dayanarak, ama dün ile bugün olmakta olanlar arasındaki köklü farklılıkları da görerek aramak."

Şiddetsizliğe yönelim, toplumsal ilerleme mekanizmalarındaki böylesi değişikliklerin ortak paydası olarak ortaya çıkıyor. Ve bu, kapitalizmin ve sosyalizmin daha önceki tarihsel aşamada oluşan formasyonel doğasını nükleer çağda muhafaza etmenin yalnızca bir *aracı* değil, sanayiötesi çağa giriş olanağını açan kapitalizmdeki ve sosyalizmdeki dönüşümlerin bir *ilkesidir.*

Uygarlık krizinin aşılması ve insanlığın toplumsal yenilenmesi birbirinden ayrılamaz, çünkü sanayiötesi çağına hiçbir formasyon şu andaki gibi kalarak, yalnızca "üst yapısal" bir düzeltme ile yetinerek giremez. Uygarlık krizi, formasyonel ilerlemenin yalnızca "durumu karmaşıklaştıran koşulları" değildir. Formasyonların gelişimi, onların iç formasyonel yeniden yapılanması, insan toplumunun uygarlık temellerinin değişmesinden geçiyor. İlerlemenin başka bir yolu yoktur.

Uygarlıksal yeniden yapılanmanın günümüzdeki durumu, çağımızın merkezine yeni çelişkiler koyuyor. İnsanlığın formasyonel ilerlemesi şimdi kapitalizmin ve sosyalizmin (onların "klasik" sanayi durumundaki) karşılıklı mücadelesinin sonucuna bağlı değildir. Komi Devlet Pedogoji Enstitüsü Felsefe ve Bilimsel Komünizm Kürsüsü Başkanı G.Çerkasov'un haklı olarak belirttiği gibi, çağın merkezinde "toplumsal çelişkilerin çözümünün ve gelişmenin iki tarzı (tipi, biçimi) arasındaki çatışma bulunuyor: antagonist, insanlar arası derin ve fiziksel (Marks'a göre) çatışmalara götüren tarz ile, antagonist olmayan, bilinçli düzenlemeyi (planlılık, demokratizm, politik kültür ve gelişkin öznel faktörün diğer özellikleri) öngören tarz". "Antagonizm" ile anlatılmak istenen, çelişkilerin köklülüğünün ve derinliğinin göstergesi değil, belirli bir *tarzdır.* Bu tarz için taraflardan birinin yok edilmesi çelişkinin çözümünün biricik koşuludur, yani sınıf mücadelesinde "Pugaçev" tipi olarak cisimleşen tarz. Bunun karşıtı ise, *çelişkinin tarafların her ikisinin de farklı bir niteliğe geçişiyle ortadan kaldırılmasının bir biçimi olarak gelişmesidir.*

Uygarlık dönüşümleri ateşinden geçmiş olan kapitalizmin ve sosyalizmin formasyonel doğası, onları ister uluslararası arenada, ister tek tek ülkelerin iç yaşamında olsun, bu tarzlardan herhangi birinin önsel olarak bir taşıyıcısı olmaya mahkum etmiyor. Bu iki tarzdan herhangi birinin varlığı için mücadele, hem formasyonal olarak farklı toplumlar çerçevesinde hem de bir bütün olarak dünya çapında sürüyor.

Bu mücadele emek ile sermaye, burjuvazi ile proletarya —bu iki sınıfla ilişkisi açısından diğer tüm toplumsal güçler bağlaşık ya da "yol arkadaşı" olarak görülebilir— arasındaki çatışmaya indirgenebilir mi? Soru basit değildir. Bu sorunun incelenmesinde en azından iki temel durum gözönünde bulundurulmalıdır.

Birincisi, XX. yüzyılda emek ile sermaye ilişkisi, Lenin'in şu formülünde belirttiği burjuva toplumunun genel gelişme mantığına bağımlı oluyor: "Kapitalizmin kimi temel özellikleri kendi karşıtına dönüşmeye başladı."(7) Bilimsel teknik devrimin gü-

---

(7) Lenin, Toplu Yapıtlar. C. 27, s.385.

nümüzdeki düzeyi, böylesi bir dönüşümün, tekel öncesi kapitalizmden emperyalizme geçiş aşamasına kıyasla yeni bir kıvrımına yol açmıştır. Kapitalist üretim tarzı, öz sakınım ve gelişme adına, emekçilerin işlevlerinde bağımsız temeller için, onların bireysel özelliklerinin zenginleşmesi için, katı ücret ilişkileri çerçevesini aşan bir üretim sürecine emekçileri çekme biçimleri için daha geniş alanlar açmadan yapamaz.

Yalnızca yeniden dağıtım mekanizmaları değişikliğe uğramakla kalmıyor —bu süreç yenitutuculuk dalgasıyla da durmamıştır— aynı zamanda, işgücünün üretimde kullanım ve onun toplumsal yeniden üretiminin tarz ve biçimleri de değişiyor, bu biçim ve tarzlar, işgücünün bir meta olarak varlığını sürdürme yasaları tarafından kendilerine verilen görünümden giderek daha belirgin bir şekilde uzaklaşıyorlar. Magnitogorsk'tan yazan ekonomi bilimleri aday üyesi N.Osipov'a göre, işgücü "hem meta hem de meta olmama özellikleri" kazanmaya başlıyor. Kuşkusuz sözkonusu olan, yalnızca "bilimsel-teknik devrim kadroları"nın dar çevresinde çağdaş bütünsel bir emekçi unsuru olarak ortaya çıkan eğilimden başka bir şey değildir. Ancak bu eğilim, emek-sermaye ilişkilerinin olası değişim doğrultusuna işaret ediyor. Özellikle değişim doğrultusuna, yoksa bunların ortadan kaldırılmasına değil. Çünkü emeğin sermayeye bağımlı olmasıyla ilişkili ve varolan toplumsal gelişme biçiminin formasyonel özünü belirleyen emek yabancılaşmasının (emek, ürün ve araçlarına, onun toplumsal örgütlenme koşullarına) temel biçimleri korunuyor. Emek ve sermaye çelişkisi yeniden oluşuyor, ama ortadan kalkmıyor. Onların karşılıklı mücadelesi birçok bakımdan yeni biçimlere bürünüyor. Bu mücadelenin temel konusu, işgücü değerinden daha çok, işçilerin yönetim, üretim araçlarının kullanımı, sermayenin işleyişi ve yer değişiminin denetimi üzerinde etkide bulunabilmeleri oluyor. Çünkü bu, çalışma koşullarını ve bizzat çalışma olanağını belirliyor. Eskisinden daha farklı nitelikteki emek öznesine, ilgili ve yaratıcı emeğe gereksinim ile bunun gerçekleşmesinin politekonomik biçimi, yani emeğin ücretli karakteri arasındaki çelişki ilke olarak kapitalizm çerçevesinde çözülebilir mi? Sorun budur. Kapitalizm çelişkileri çözme, onları dönüştürme ve aynı zamanda onların keskin köşelerini yumuşatma yeteneğini pek çok kez kanıtlamıştır. Ama şimdi sözkonusu olan şudur: Ücretli emeğin aşılması, hatta tam olmayan bir aşılması bile kapitalizmin ana karakteristiğini, onun temelini değiştirirdi.

İkincisi, sanayi uygarlığı kapitalizmin formasyonel doğasında oluştu ve kapitalizmin temel çelişkisinin ve bu çelişki ile bağlı bulunan yabancılaşmanın formasyonel biçimlerinin gelişmesi yalnız üretim biçiminin değil, aynı zamanda belirli bir uygarlık tipine sahip burjuva sanayi toplumunun da organik bir bütünsellik olarak oluşmasını koşullandırdı. *Bu sistemsel bütünlük düzeyinde* çelişkiler ve yabancılaşmanın "dönüşmüş", genel biçimi olarak emek-sermaye çelişkisini de bünyesinde taşıyan özel bir yabancılaşma türü oluşuyor, olgunlaşıyor ve keskinleşiyor: İnsanın (yalnızca proleteryanın değil) doğadan, insanı hem ulusal hem de evrensel manevi yaşamın değerleriyle besleyen kültürel-tarihsel köklerden, bilim ve tekniğin evrimi üzerinde tinsel egemenliğin gerçekleştirilmesi olanağı ve hakkından yabancılaşması — ki bu durum teknokrat mantığın insan sağduyusu ve insanın varlık anlamı üzerinde korkutucu bir egemenlik kurmasına yol açıyor— ve sonuncusu, kendi yazgısı ve dünyadaki yaşam sorumluluğundan yabancılaşması, ki bu, nükleer felaket tehlikesinin

gerçekliğinde yansımasını buluyor.

Yabancılaşmanın formasyonel ve uygarlıksal biçimlerinin genetik ve işlevsel bağlarını saptarken, bunların gerçekleşme ve gelişme tarzlarının özdeş olmadığını unutmamak gerekir. Günümüz kapitalizmi kendi formasyonel çelişkilerini yeni bir düzeye aktarma ve yakın gelecekte toplumsal bir düzen olarak varlığın sürdürmesini sağlayacak değişimleri gerçekleştirme potansiyelini göstermiştir. Ancak bugüne dek, uygarlık çelişkilerinin dönüştürülmesinin yöntemleri bulunamamıştır. Bu durum bir bütün olarak insan soyunun devamını kuşku altında bırakmaktadır. Kapitalizm uygarlığın yeniden yapılanmasının bu yöntemlerini "kendi içinde" bulamazdı. Çünkü bu yöntemlerin yaratılmasının engelleri de, olanakları da bir bütün olarak dünya hareketinin çelişkileri ve yasallıklarında bulunmaktadır. Başka bir deyişle; bunlar, insanlığın sistemsel örgütlenmesinin şu ya da bu formasyonel "alt.sistem"e kıyasla daha farklı ve daha yüksek bir düzeyinde ortaya çıkıyor ve işlerlik kazanıyor.

Hatta sorun, uygarlık çelişkilerinin emek-sermaye arasındaki formasyonel çelişkisinin–olası bile olsa–çözümüyle otomatik olarak ortadan kalkmayacağı konusunda bile değildir. Sorun, bu formasyonel çelişkinin çözümünün (bir süreç olarak) yalnızca uygarlık çelişkilerinin çözümü aracılığıyla, yoluyla ve biçiminde gerçekleşebileceğindedir. Uygarlık krizinin aşılması, özgürlüğe doğru bir hareket olarak toplumsal ilerlemenin iç mantığının zorunlu bir momentidir. Günümüz dünyasında yabancılaşmanın tüm çeşitlerinin ortadan kaldırılmasının anahtarı ve bu ortadan kaldırmanın biçimi, yabancılaşmanın uygarlığa ait biçimlerinin aşılmasıyladır. Bu amaçlar için mücadele, sosyopolitik güçlerin emek ve sermaye mücadelesinden daha farklı bir yeralımını, gruplaşmasını ve dengesini öngürüyor.

Durum eğer böyle ise, tezleri tartışan kimi yazarlar, tüm bunların sosyalizmin iç gelişmesi sorunlarıyla olan ilişkisi konusunu kavramıyorlar. Hele bizdeki yokluklar, pazarın örgütsüz oluşu, dünya pratiğini gözönüne aldığımızda sanayi toplumunun dünü hatta daha öncesi tarafından geliştirilen en temel çalışma ve dolayısıyla emek disiplini özendiricilerinin parçalanmışlığı sorunları ortada dururken. Belki de bizim gündemimizde, sanayi sisteminin aşılması ve sanayiötesi bir dünyaya sıçrama sorunu değil, normal bir biçimde işleyen bir sanayi sisteminin oluşturulması duruyor.

Ortaya konulan bu soruya verilecek olumlu yanıt, bizim perestroyka sorunlarımızı oldukça kolaylaştırırdı. Ancak böylesi bir yanıt doğru olmaz. Birincisi, ekolojik, askersel-politik ve dünya ekonomisi yönlerinde sanayiötesine geçmeden, özellikle günümüz dünyasının karşılıklı bağımlılığı sonucu global olan uygarlık krizinin aşılması mümkün değildir.

.SSCB Bilimler Akademisi üyesi A.Yablokov'un bu yönler üzerine yazarken belirttiği gibi, "bizim ekolojik sorunlarımız uluslararası bir boyut kazanıyor". Önde gelen kapitalist ülkelerin doğayı kullanımlarında "bizim kendi pratiğimizdekine kıyasla özü bakımdan sosyalist olan çok daha fazla görüş gerçekleşiyor." Kendi gelişmemiz için, bu aşılamamışlığın tersi sonuçları ortadadır.

İkincisi, bilindiği üzere bir ırmağa, üstelik tarih ırmağına, iki kez girilemez. Tüketiciye yönelik, "doğru" bir sanayileşmeye geri dönmek olanaksızdır; üstelik bü-

tün yapı başka bir proje temelinde kurulmuşsa. Ne zaman faktörü, ne kaynak yetersizliği, ne de toplumdaki toplumsal gerilim derecesi, Batı'da uygulanıp kabul gören "doğru" bir sanayileşmenin kuruluş projelerini kopya ederek, onu yeniden yapılandırmamıza olanak veriyor. Geriye tek yol kalıyor: Varolan sanayi temelinde sanayiötesi ekonomiye geçişe başlamak. Bu bir ütopya mıdır? Eğer, Batı'ya özgü insan malzemesinin sosyokültürel temelinde Batı'nın "doğru" sanayileşmesinin bilimsel teknik modernizasyonunun gösterdiği modele göre böylesi bir geçiş planlanırsa, yani üretimin maddesel teknik temelinin dönüşümünden emek örgütlenmesinin yeni biçimlerine ve yeni türden bir emekçinin oluşmasına doğru bir yol özlenirse; evet, bu bir ütopadır.

Eğer Leninci "uygarlığın temel öncrimlerinin kurulmasına başka türlü geçiş" stratejisini gerçekleştirmeye ciddi bir biçimde girişilirse bu bir ütopya olmayabilir. Bizim bilimsel teknik dönüşümümüz yalnızca bilgisayarların kendilerine yabancı bir toplumun sosyokültürel alt-yapısı tarafından koparılıp satın alınması ile değil, bu alt-yapısı değiştirilmesi ile ilerleyebilir. Zincirin tutulması gereken ana halkası, yukarıda sözünü ettiğimiz eğilimin —yani, bağımsız, öz örgütlü ve bu nitelikleriyle de sanayiötesi üretim türüne uygun düşen bir emekçinin oluşması— etkin olarak desteklenmesidir.

Yine öznelcilik, yine "akılcı gereksinimlerin" oluşturulması ve "kişiliğin planlanması" mı? Tanrı korusun. Ancak Batı'nınkine alternatif bir yolla, insanın bir makine uzantısına dönüşmesi, açlığın disipline edici gücü, taylorizm, fordizm, "refah devleti"nin koruyuculuğu kanalıyla değil, ekonomik gelişmenin nesnel yasalarının etkisine dayanarak, onları çarpıtmadan amaca varmak mümkün müdür?

Sanırız Lenin'in "vasiyeti"ndeki uygarlığa "başka türlü geçiş" görüşüne, sosyalizmin para-meta ilişkileri koşullarında gelinen "uygar kooperatifçiler düzeni" olarak saptanmasıyla işaret ediliyor olması rastlantı olmasa gerek. Kooperatif, ekonomik deliklerin yamanması gibi geçici bir önlem, insan malzemesinin atalctine verilen bir ödün değil, ekonominin devletleştirilmiş sektörlerine hizmet eden yardımcı bir organ ise, hiç değildir. Hayır, bu stratejik bir amaçtır, halk ekonomisinin çeşitli dallarında, ülkenin farklı bölgelerinde, sosyalist alternatifin gelişmesinin farklı aşamalarında özgün biçimlerde gerçekleştirilen genel kooperatifleşmedir. Stratejik bir amaçtır, çünkü o iki görevi birleştiriyor, daha doğrusu onları tek bir bütüne dönüştürüyor: Emek ve mülkiyetin bütünleşmesi yolundaki sosyalist ülküye yakınlaşma ve temel bir üretici güç olarak insanın gelişmesi Kooperatifleşme, sanayi uygarlığından bilimsel teknik uygarlığa doğal geçişin mantığıyla çelişmiyor, tersine bu geçişin doğrultusunda bulunuyor, bu geçişe üretim araçlarından ayrılmış ücretli emekten daha tam denk düşüyor.

Genel kooperatifleşme sosyalist düşüncenin sanayi toplumunda karşılaştığı büyük çelişkinin —sosyal adalet ile ekonomik etkililik arasındaki, emekçilerin korunması ile onların gelişmesinin özendirilmesi arasındaki çelişkinin— çözümüdür. Bu çelişkinin çözümüne, burjuva ekonomik ilişkilerinin gelişmeye zorlayıcı gücünün komutacı-yönetsel zorlama gücüyle değiştirilmesi yoluyla ulaşılamamıştır. Bu çözümün biricik koşulu, farklı bir tarihsel mantığa geçiş, böylesi bir dış zorlamanın özgelişim itkisiyle değiştirilmesidir. Ancak bu, kendi gelişimi seyrinde gerekli aşama-

ları geçerken yalnız kapitalizmin formasyonel karakteristiklerinin değil, aynı zamanda sanayileşmenin uygarlık karakteristiklerin de çerçevesi dışına çıkan eğilimdir. Bu nedenle daha başlangıç aşamasında (daha sonra kesintiye uğrayan) sözkonusu eğilim, Rusya NEP'i ile global NEP'i, genel kooperatifleşmenin temeli ve koşulu olarak iç "sivil dünya"ya geçişle çok yapılı insanlığın kooperatifleşmesini birbirine bağladı. Bu çok yapılı insanlığı "Rusya diğer ekonomileri, başka ülkelerin ekonomilerini yıkan, bencil bir merkez olarak görmüyor... Rusya, bütün dünya açısından ekonomiyi yeni baştan kurmayı öneriyor"(8)

İç savaşın ateşleri henüz daha yeni yeni sönerken, üstelik Cenevre ve Rapollo'ya daha uzun ve zorlu bir yol varken, böylesi bir saptama paradoksaldır. Ancak mantık hatalarından farklı olarak tarihsel paradokslar, reel olanaklara ve toplumsal gelişme biçimlerinin değişim ve bu gelişmenin başka bir koordinatlar sistemine geçmesi gereksinimlerine işaret ederler. Bizdeki perestroyka da böyledir. Perestroyka'nın temel sorunlarının çözümü, yukarıda da belirtildiği gibi, ancak paradoksal olabilir: Tüketicinin ve bilimsel teknik ilerlemenin yararına ekonominin kapsamlı bir biçimde yeniden yönlendirilmesi, sanayiötesine başlamak.

IV

Uygarlık krizi ile bağlı olarak, dünya toplumsal gelişmesinin başka bir koordinatlar sistemine geçişi, toplumsal ilerlemenin ölçütleri sorusunu keskin bir biçimde ortaya koymuştur. Dergimize yazan birçok kişi, bizzat insanın gelişmesi ölçüsünün, toplumsal ilerlemenin bir ölçütü olduğu yolunda tezlerde dile getirilen görüş açısını paylaşıyorlar.

Bununla birlikte, toplumsal ilerlemenin bir ölçütü olarak insanın evrenselliğinin kabul edilmesinin ancak komünist formasyon konusunda doğru olduğu, üretici güçlerin gelişmesinin ise ilerlemenin genel toplumbilimsel bir ölçütü olduğu ve öyle de kalmaya devam ettiği görüşü oldukça yaygındır. Kimi yazarlar, örneğin Belorusya Devlet Üniversitesi Doçenti E.Klesova, ilerlemenin bir ölçütü ve yönelimi olarak insanın evrenselliği görüşüne karşı çıkıyor. Çünkü ona göre, "evrensellik çağrısı insanların ve etkinliklerinin çeşitlenmesi çağrısıyla aynı şeydir", "insan evrensel değildir, bireyseldir, özgüldür, eşsizdir", pratik olarak evrensellik profesyonel olmama, yetkinsizlik, yüzeysellik anlamına geliyor.

Bununla bağlı olarak şunları açıklamak gerekiyor:

Birinci olarak, marksist kuram çerçevesinde üretici güçlerin gelişmesi (eğer bunlar mekanik ve aşırı tekniğe kaçılarak değerlendirilmezse) ve insanın gelişmesi toplumsal ilerlemenin ölçütleri olarak karşı karşıya konulamazlar. Çünkü "üretici güçler de, toplumsal ilişkiler de toplumsal bireyin gelişmesinin çeşitli yönleridir"(9). Ancak tarihin belirli aşamalarında yabancılaşma sonucu üretici güçler insanın karşısına dikiliyor, "bir bakıma maddesel bir biçime bürünüyor ve bireyler için artık bireylerin gücü değil, özel mülkiyetin gücü oluyorlar"(10). Bu başka bir konudur. Bu ol-

---

(8) Lenin, **Toplu Yapıtlar**. C.42, s.70.
(9) K.Marks, F.Engels. **Toplu Yapıtlar**. C.46, Bölüm II, s.214.
(10) Agy. c.3 s.67.

gunun ters yönü, insanın "tüm kendi bütünlüğü içinde" değil, "herhangi bir tek belirlilik içinde" gelişiyor olmasıdır. Böylelikle üretici güçlerin gelişmesi ile insanın gelişmesinin ilerlemenin ölçütleri olarak karşı karşıya konulması hem kuramsal bir hayaldir, hem de somut bir tarihsel aşamaya özgü olan ve insanın gelişmesinin toplumsal biçimine ait olan çelişkinin yansımasıdır. Ancak, Marks, bu çelişki saptanırken şunun unutulmaması gerektiğini belirtiyor: Kapitalist "üretim için üretim, üretici güçlerin gelişmesinden, yani öz amaç olarak insan doğasının zenginliğinin gelişmesinden başka bir şey değildir[11].

İkinci olarak; insanın evrenselleşmesinin, insanın amatörlüğü ile ortak hiçbir yanı yoktur. Emek alanının karakteri ile koşullanan emek uzmanlığı silinmiyor, aynı zamanda toplumun ve insanın gelişimiyle yan yana içerik olarak da zenginleşiyor. Evrenselleşme konsepti başka bir şeyi öngörüyor: Birincisi, insanın özgerçekleşmesi olanaklarının, gereksinimlerinin, ilgilerinin, yeteneklerinin gelişmesine yol açan insanın toplumsal bağlarının çok çeşitliliğinin, zenginliğinin, dinamiğinin artması. İkincisi, insanı çevreleyen doğal ve toplumsal dünyanın üzerinde giderek daha güçlü ve yaratıcı olan etkinin, üstelik bunlara özgü olan ölçütleri —yalnızca insanın "doğrudan fiziksel gereksinimleri" ölçütünü değil[12] —emek nesnesine bağlayan çok yönlü etkinin koşullarının ve etkenlerinin ilerletici bir tarzda benimsenmesi. Sonuç olarak evrenselleşme, insanın eşitlenmesine ve kişiliksizleştirilmesine tümüyle ters bir şeydir. Bu, bireyin zenginleşmesi, "insanın dünyası"nın insancıllaşması, özgürlüğün artması eğilimidir.

Üçüncü olarak; makinenin üretim nesnesi üstündeki etkisine canlı emeğin aracılık ettiği, bu makinenin bir uzantısı olduğu bir durumdan, üretimin planlanması, örgütlenmesi, düzenlenmesi gibi yaratıcı işlevlere sahip olan emekçinin etkinliğine emek araçlarının aracılık edeceği bir duruma geçiş evrensellik sürecinin çok önemli bir eşiğini oluşturmaktadır[13]. Ancak gözden kaçırmamak gerekir ki, bu dönüşümün önkoşulları oldukça önce ortaya çıkıyor, belirli bir eğilimi oluşturarak, tarihte birikiyor. Marks'ın belirttiği gibi, daha 19. yüzyıl fabrikasında "evrensellik gereksinimi, bireyin çok yönlü gelişmesi istemi kendini belli etmeye başlıyor."[14] Burjuva toplumunun genel gelişme mantığı da çelişkilerin karmaşık sistemi kanalıyla aynı noktaya götürüyor. Çünkü "zenginliğin genel biçimine yönelik engellenemez bir istek olarak sermaye, emeği işçinin doğal gereksinimlerince belirlenen sınıra dek sürüklüyor ve böylece hem kendi üretiminde hem de kendi tüketiminde aynı şekilde çok yönlü olan ve emeğin artık emek olarak değil de, etkinliğinin tam gelişmesi olarak ortaya çıkan zengin bireyselliğin gelişmesi için maddesel etkenleri yaratıyor[15]. Üstelik bu eğilim sosyalist perspektif planında önemlidir, çünkü "özel mülkiyet ancak bireylerin çok yönlü gelişmesi koşullarında yok edilebilir."[16].

Çağımızın yeniliği, "insanın pahasına değil" ilkesinin yaşama geçmesinin, yalnızca insan soyunun devamı için bir zorunluluk durumuna gelmiş olmasında değil, aynı zamanda bu ilkenin insanlığın gelişmesinin nesnel olanakları biçiminde ortaya

(11) Agy. C.26, Bölüm: II, s.123.
(12) Agy. C.42, s.93.
(13) Bkz. Agy. C.46, Bölüm: II, s.218.
(14) Agy. C.4, s.160.
(15) Agy. C.46, Bölüm: I, s.281.
(16) Agy. C.3, s.441.

çıkmış olmasındadır. Bu nedenle politikanın, ekonominin, dünya görüşü sistemlerinin insancıllık derecesi, onların ilericiliğinin, XXI. yüzyılda yaşama yeteneklerinin önemli bir göstergesine, toplumsal ilerlemenin evrensel bir ölçütüne dönüşmüştür.

Bu yazı **Kommunist** *dergisinin Haziran 1989 tarihli sayısından çevrilmiştir.*

YENİ

ÖNCÜ

AYLIK SOSYALİST DERGİ

SAYI

18

KASIM 1989